

בהגנה ובשליחות

הגנה

יגור בהגנה

מעטים הם הישובים במפת הארץ, שכה היו שלובים ודבוקים במערכת הבטחון כמו יגור מאז ראשית צעדיה. חברי "אחווה", אנשי הגדוד העברי, שעלו על קרקע יגור לפני ארבעים שנה והחברים שבאו אחריהם ידעו למזג את חזון הקומונה עם חזון כח המגן העברי לשלמות אחת. נתהדקו הקשרים בין המשק הנבנה והמתפתח עם אירגון ההגנה, דרך הפלמ"ח ועד צבא ההגנה לישראל. בשנים ההן של טרם-מדינה היתה יגור אחת הנקודות המרכזיות במערכת הבטחון בארץ.

7 רובים ומספר אקדחים, רובם פגומים ותחמושתם מועטה, היוו את הרכוש ההגנתי של קבוצת "אחווה" בעלותה על הקרקע להתנחל בעמק זבולון הטובעני. יחידים, משוגעים לדבר, התמסרו למעשה ההגנה. כ"נערים המשחקים לפנינו בביקסלאך" נראו בעיני רוב החברים. לא מעט מן הלעג והקלס הוערה עליהם, כאשר היו מוציאים את מעט הנשק והתחמושת החלודים ממחבואם ומנקים ומקרצפים אותם על כל צרה שלא תבוא.

המפנה

מאורעות 1929 באו וטפחו על הפנים. על היישובים המבודדים איימה סכנת השמדה ויגור היתה בודדה בעמק זבולון. הפרעות איימו להתפשט בכל הארץ והשלטון לא עצר בעד הפורעים. המשטרה הבריטית גילתה יחס עוין וצבא לא היה בארץ, עד אשר באה המשחתת ממלטה. שני מלחים באו לשמור על שערי יגור. היתה זו תרומתה של האימפריה הבריטית בבואה להגן על חיי אדם מפני פורעים מוסתים. באותם הימים, כאשר היה צורך לפנות הילדים לחיפה, נתנסתה יגור בנסיון התקפת המון, אשר איים עליה להשמידה. מזויין בנבוטים, ברזלים, קרדומים ונשק חם התאסף המון בכפר הערבי יגור ופניו ליגור העברית. מולם, יחידים, מתי מספר, שנים לאקדח ושלושה לרובה, שוכבים ומחכים לפורעים שיגיעו. מוגן רק הצד המערבי של המשק, דרום וצפון מפורזים ופרוצים לכל מתנקש. או אז שוכנעו השלום ביותר, שאין על מי לסמוך אלא על כוח עצמנו. ובעקבות הגסט אשר קרה, שיגור נשארה בשלימותה הודות להופעתו של אירון בודד שגרם לכך שההמון התפור וההתקפה נכשלה — באה ההכרה, שמעשה היחידים צריך להיות לנחלת הכלל, ואי אפשר במתי מעט. צריך לקום כוח מזוין ומאומן, נכון להדוף כל התקפה. אז בא המפנה.

האירגון

לאחר מאורעות 1929 החלה יגור לטפח את כוחה ההגנתי. הוקם קשר עם המרכז וההגנה במקום נכנסה למסגרת אירגונית. הוקמה מיפקדה אשר תפקידיה היו: א) גיוס

חברי המשק לשורות ההגנה; ב) רכישת נשק לציוד חברי ההגנה במקום; ג) אימון החברים בשימוש בנשק, ההנחה היתה שכל חבר וחברה במשק חייבים להיות חברי ההגנה. המפקדה היתה מורכבת ממפקדי ההגנה במקום וחברים מהמזכירות והיה שיתוף פעולה מלא בין שני הגופים.

עם הקמת המפקדה החלו הענינים לזוז. היה ברור, במשק כבכל הארץ, שהערבים מגבירים כוחם ואירגונם, וצפויים לנו מבחנים קשים יותר לאין ערוך מאשר עד כה. בהתאם להנחה זו הוקצבו הסכומים מתקציב המשק והגבירו את פעולת הרכש ואת אירגונו שיוכל לעמוד בפני כל התקפה. כל המשק גודר והוקף בעמדות מגן. נוסף לכוח הלחימה הצמוד לעמדות ולקטעים, היה כוח נייד (ברגל), עתודת המפקדה, אשר מתפקידו היה: 1) לחזק את העמדות בזמן הצורך; 2) לצאת למכת-נגד למען הקל את הלחץ מעל העמדות או להשמיד את המתקיפים בנסיגתם; 3) סיורים בשטחים הקרובים למשק ובשדות המזרע למען מנוע חבלות והצתות. כוח זה בגודל של מחלקה בערך, היה מאומן היטב, נשא נשקו אתו תמיד והיה במצב היכון בימי שלום כבימי מאורעות.

השירות הרפואי הצבאי התבסס על הסגל הרפואי במקום ואליו צורפו מספר חברות וחברים, אשר עברו קורסים מתאימים להגשת עזרה לנפגעי-הקרב. בימי חירום-מאורעות — היה קיים גם כעין פיקוח של המפקדה על האספקה במשק, במיוחד אספקת מזונות. הושם הדגש לכך שתהא רזרבה מסוימת במחסנים.

האימונים

העוסק בנשק, חושף עצמו לסכנה כפולה: א) הוא עלול להיפגע ע"י האויב; ב) הוא עלול להיפגע ע"י נשקו הוא עצמו, אם משום חוסר זהירות ואם משום ידיעה בלתי-מספקת. הלוחם חייב להכיר את הסביבה, הצמחייה, הקרקע, המבנים השונים. הוא צריך להיות אמיץ והחלטי ברוחו, יודע איך ומתי לפעול. אימון מתמיד ומכוון מקנה ללוחם כל אותן התכונות ולכך התמסר חבר מדריכים ביגור ומסר את כל מרצו ורוב זמנו הפנוי מעבודה. בתחילה היה האימון בשטח ידיעת הנשק בלבד, כי טרם היה מקובל לצאת מחוץ לגדר. הרובה, האקדה והרימון היו כלי הנשק העיקריים הניתנים למגינים, אותם למדו להחזיק ולהשתמש בהם כל חברי המשק.

בערבים ובשבטות, בהדרגה-חדרים ובמתבנים התקיימו השעורים. קבוצות קבוצות למדו. התורה היתה רובה תיאוריה ומיעוטה מעשה. אולם הרבה זמן עוד לפני פרוץ מאורעות 1936 הבינה יגור שההגנה חייבת להיות אקטיבית ודינמית. אין להרשות לאויב לרכז כוחו בנקודה אחת ועוד הרבה זמן לפני קום הפו"ש אימנה יגור את חבריה באימוני-שדה ובתרגילי-התקפה. במיוחד אומן בקרב-אש ותנועה הכוח המיוחד, אשר עמד הכן כל עת ותפקידו הישיר היה התקפת-נגד או פעולת-סיור, הבטחת עובדים ושדות וכבוי שריפות. בשבטות, לפני הצהרים, יצאו לשדה קבוצות מצוידות במקלות במקום רובים, והתאמנו בניצול הסביבה, בסימנים ובצורות של התקדמות, ובמיבני קרב שונים. מוגבלים היינו, ורתוקים לחוקי המחתרת, אולם השגנו לא מעט.

הרכש

חמור היה המצב כאשר התברר שמקלות, ברזלים ומספר כלי נשק פגומים ומיושנים, אינם מספיקים עוד להדיפת התקפת הכנופיות הערביות, שהתגבשו והפכו לכוח צבאי, אשר

נשקו הוזרם מהמרחב הערבי, המופתי השתלט על הכנופיות, הכניס אירגון ונתן להן צביון של מלחמת-דת. ה"הגנה" הבינה שמול כוח זה יש להקים כוח יהודי, חמוש במיטב הנשק ומצויד במיטב הידיעה, הוקם, לכן, כוח מאורגן צבאית, על יחידותיו, מפקדיו וגשקו. האנשים היו, האירגון התגבש, הבעיה היתה הנשק, מהיכן להשיגו? אפשר היה לקנות נשק ישן עם תחמושת פגומה, עקרה, אשר נמכר ע"י הערבים לכל מי ששילם בכסף מלא, אבל נשק כזה לא ענה למשימה, נחוץ היה נשק חדש, תחמושת טריה וביחוד נשק אוטומטי. כאן הוכיחה הפעולה המרוכזת את יתרונה על הרכישה ב"הזדמנות". בעקבות קשרים עם ארצות אירופה החל לזרום נשק חדש והדיש מכל הסוגים וכן תחמושת חיה וטריה. בתחילה הגיעו אקדחים במזודות-תיירים, בהבילות ובחביות-מלט. אקדחים, תחמושת ורימוני יד, במשך הזמן החלו להגיע רובים, תת-מקלעים ומקלעים בגלגלי תנופה, במחרטות ובמכששי-כבישים. עד מהרה אפשר היה לצייד יחידות שתהיינה בעלות עצמת-אש מתקבלת על הדעת. אולם טרם היה אירגון ארצי, יחידות היו "פרטיות" של כל יישוב ויישוב והמרכז שימש כסוכן למכירת נשק, יגור החלה לקנות נשק באופן רציני והמשק צויד בנשק ותחמושת מכל הסוגים ובמתכונת מתאימה של כחצי גרוד צבאי. כמוכן שאי-אפשר היה עוד להחזיק כמות כזאת של נשק במחבואים ארעיים. הסכנה היתה כפולה: הוא עלול להתגלות בקלות והוא גם עלול להתקלקל מהר. החלו לבנות מחבואים (סליקים) עמוקים בקירות הבתים, בבונקרים מתחת לבתים ובכל מקום שניתן להקים מחבוא מביטון, מוסווה היטב. הנשק היקר הוסתר מעיניו הבולשות של המשטר העויין ונשמר במסירות ובהקפדה, למטרת שימוש מידי — אימונים, שמירה, סיורים ותגובה מיידית, החזיקו נשק במחבואים עליונים, שקל לגשת אליהם. סליק כזה היה בכל עמדה, בו הוחזק הנשק הקרבי שלה בימי מאורעות בלבד.

מכאן בעצם מתחילה פרשת יגור כמאגר נשק ארצי, המשלוחים הגיעו דרך נמלי יפו וחיפה והיה צורך בבסיסי אחסנה קרובים לנמלים אלה. יגור התאימה לכך, ולמרות המגבלה שלה — קרבתה היתה לכביש הראשי ומשכן המשטרה האנגלית-ערבית בתוכה ממש — הכריעו את הכף כושר האירגון ויוזמתם של אנשי יגור באחסנת נשקם הם.

לאחר שהתקלה עם חביות המלט בנמל יפו, הוציאה אותו מכלל פעולות הרכש, אשר עבר לנמל חיפה — הפכה יגור למאגר ארצי של ה"הגנה". בהתיעצות עם חברי יגור הקים המרכז בונקרים גדולים לאיחסון נשק ומכאן העבירוהו לכל הישובים בארץ.

תכפו המשלוחים ורבתה העבודה, משלוחים גדולים וכבדים, עד שהיו קשיים ובעיות סילוק "פסולת האריוה", אשר כללה מאות מזודות, שמיוכות, חביות, גלגלים ומכששי כבישים. כל העבודה העצומה הזאת של קבלת המשלוחים בנמל, הבאתם ליגור, פריקתם, הכנסתם למחבואים וסילוק הפסולת — מתחת לאפם של השוטרים הבריטיים והערביים במשטרת יגור — נעשתה ע"י קומץ אנשים. הם עשו לילם כיום, במאמץ ובמסירות ללא גבול, על חשבון שעות המנוחה וימי השבת שלהם, ללא ליאות ובתנאים קשים של חוסר-אוויר בבונקרים האטומים, כשהג'לניט בהתפרקו עוד מוסיף נופך משלו. חולש עליהם איש אחד בלבד, אשר ימיו ולילותיו קודש הם למלאכה זו.

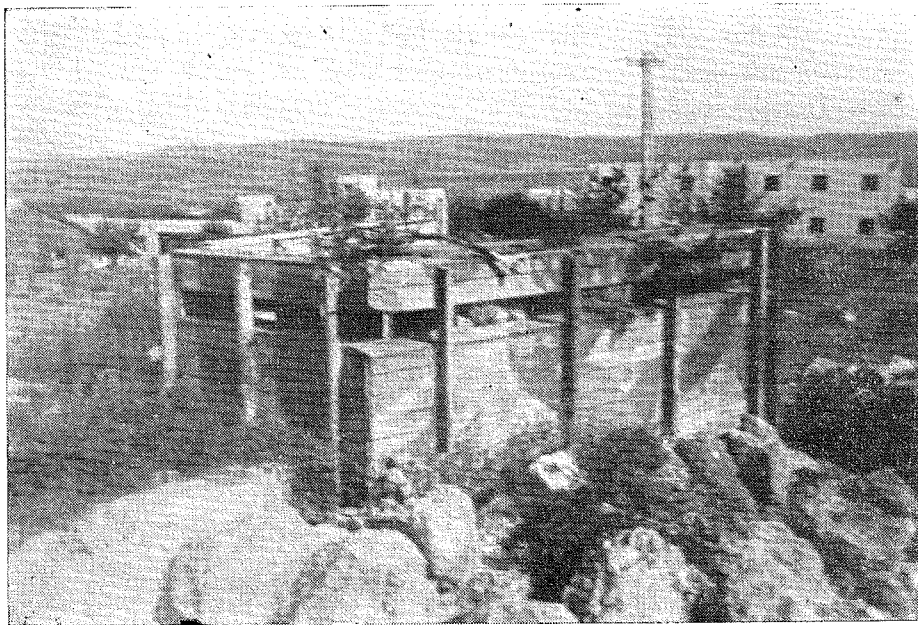
אכן בבוא היום, שילמה יגור עבור העזתה כך להתגרות בשלטון, אבל לא התחרטה וכאשר בעקבות "השבת השחורה" הוצא הנשק ממחבואו, הוכו בתדהמה לא רק הגנרלים של צבא הוד-מלכותו. מאות חברות יגור וילדיה, אלה אשר נישארו בבית, נדהמו גם הם אל

מול העוצמה הרבה, אשר מעולם לא ראוה ואף לא העיוו להעלותה בדמיונם. גדול היה הכאב ותפילה אחת בלבם — עוד נשוב ונחזיק בנשק הזה.

אירועים ומעשים

כל מעשה ההגנה היה מלווה התרגשות. ועם היות יגור לאו דוקא במרכז ההתענינות של הכנופיות הערביות, מפאת קרבתה היתרה לחיפה, הרי עמדה לה הזכות להיות תמיד במרכז ההתענינות של ה"הגנה". תורה לא מעטה ודפוסי אירגון, מיבצעים גדולים וקטנים לא פעם מתוך יגור יצאו.

יגור לא שמרה רק על עצמה. היא נענתה לקריאת המוסדות בכל שטחי ההגנה. תקופה מסוימת היא היתה אחראית להגנת כפר-הסידים. ישובי הגליל: צפת, משמר-הירדן, יסוד-המעלה ועוד — היו אלה אנשי יגור, אשר נשלחו לשם והיוו את חוט השדרה להגנתם במאורעות 1936

העליה לחניתה — חלוצת ההתנחלות באיזור האסור-בהתישבות ליהודים — יגור היא אשר הפרישה מכווח בין מאות המתנדבים ליום העליה. מחיפה, מהקריות והסביבה, בלטה יגור באנשיה, בכליה וביוזמתה. לא רק ביום העליה, אלא גם לישיבה ממושכת בה עד בוא יישוב הקבע.

מעטים היו היהודים במשטרה. שכר השוטר היה מועט וחס ה"אדון" הבריטי היה

מעליב, לכן התמעטו השוטרים היהודיים. עם המאורעות, הורגש המחסור באנשים שלנו בזרוע זו של השלטון. עם קריאת הסוכנות לגיוס מיוחד למשטרה, נתנה גם יגור את חלקה. היה זה מפעל קיבוצי, כמעט על טהרת הקבוץ-המאוחד. הלכו חברים לתנאים קשים, להיי בדידות, מרוחקים ממשפחה ומשק כדי לאפשר קצת רווחה בשמירה בישובים, בשדות ובדרכים, להקשיב לנעשה אצל שכנינו ולספר, להתריע ולהזהיר.

מיום היווצר המשטרה המיוחדת „חיל הנוטרים“, היו ביגור מספר נוטרים מושבעים ומגויסים, אשר ניתנה להם הרשות לשאת נשק ממשלתי. התחילו בצניעות, בשמירת חלק מהגדר. לאט לאט התחילו לצאת לשדות, לשמירה במרחב, עד שנוצר המשמר הנע בטנדר. מאז לקחו הנוטרים על הטנדר את מרבית הסיורים המזוינים והיוו קשר אמיץ בין הישובים. נתאפשר גם „כיסוי“ טוב לאימונים מוגברים לכל חברי „ההגנה“. גם ביגור חנה טנדר כזה, אשר עשה רבות לבטחונה של הסביבה.

פרק מיוחד רשמה יגור בתולדות ההתגייסות לצבא הבריטי ולפלמ"ח. עשרות חברים גויסו לשני כוחות אלה, אשר עתידים היו להטביע חותמם על מלחמת הקוממיות ועל צה"ל. מסגרת הפלמ"ח הקנתה ליחידותיה רוח-לחימה ומסירות ללא-גבול והיותה למעשה את הכוח המגויס של הצבא בדרך, שהיה הנושא העיקרי במאבק נגד השלטון המדכא. לעומת אלוה הקנתה המסגרת הצבאית, בצד רוח הלחימה, ידע צבאי רב-ערך, אשר עמד לו לצה"ל בהתארגנותו כצבא מודרני: בעיות אירגון צבאי בהיקף גדול, בעיות לחימה ופיקוד, בעיות לוגיסטיות ומנהלה. יגור לא פיגרה בהתגייסותה לשתי המסגרות גם יחד. לפלמ"ח היתה יגור בסיס, בית. כאן אנשי הפלמ"ח עבדו, למדו, התאמנו ומכאן יצאו לפעולות ונשאו את המאבק לתוך הארץ.

בניה של יגור, במסגרת יחידות הפלמ"ח לקחו חלק בפריצה לסוריה וללבנון, פריצת עתלית, ההתקפה על הראדר, „עליה ב'“ וליל הגשרים. מיגור יצאו היחידות להעניש את פורעי בתי הזיקוק, אף לאחר „השבת השחורה“. ובצבא הבריטי היו חברי יגור פוזרים בכל שלוחותיו: נהגים, חפריים, תותחנים, חיל רגלים, חיל הנדסה, חיל חימוש ואספקה. יגור גם עמדה בכאבה, כאשר שיכלה את אחד מטובי בניה בסירת הכ"ג. משלחת של יחידת קומנדו, משורות הפלמ"ח בהתהוותו, יצאה בסירה אל חופי סוריה בימי נסיון ההשתלטות של הנאצים עליה, למען חבל במתקנים צבאיים שם. אכן, יצאה ולא חזרה וכך הורד המסך על עשרים ושלושה בחורים אמיצים וביניהם חברנו גרשון קופלר ז"ל.

גם פרשת המ"ג ואסירי ההגנה, אשר הסעירה בזמנה את הארץ, לא פסחה על יגור. רק תמול שלשום הלכנו חמושים בצד כוחות הוד מלכותו. בידיעתם, לחמנו יד ביד והבסנו כנופיות ובין לילה היינו לפושעים. 10 שנות מאסר פסקו קציני הוד-מלכותו לאסירי ההגנה על אשר העיוו ללמוד כיצד לחום, לעמוד על הנפש. מבין חברי יגור נאסרו חמשה, שניים היו בין אסירי המ"ג ושלושה מאסירי הפלמ"ח.

הידיעות על השמדת העם היהודי בארצות הכיבוש הגיעו לארץ. היישוב הוכה בתדהמה אל מול זועות החורבן. יהודים הלכו לתאי גזים מבלי דעת שהם מולכים למוות ונהרגו על קידוש השם. הוחלט לכן להצניח כוח ישראלי לתפוצות אשר יארגן התנגדות וישיב מלחמה למעשי הרצח ההמוניים. היו אלה מטובי בני היישוב אשר אומנו ע"י הצבא הבריטי למלחמה זעירה והוצנחו בארצות הכבוש, וביניהם חברנו ליובה ז"ל.

„השבת השחורה“ היתה שיא המאבק של היישוב בשלטון. היא היתה שחורה לשלטון, באשר היא גילתה את אולת ידו להכניע את היישוב ככל שנודקק לכוח ברוטלי. היא

היתה שחורה ליישוב, באשר טובי בניו נלקחו למכלאות ועמל שנים ורכוש יקר, אשר נאסף וטופח במסירות נפש — נשדד. היא היתה שחורה ליגור, באשר התעללו בה, הרסו אותה. אולם מתוך מעטה השחור הזה הבריקה נקודת־אור אחת — פסקה ההתלבטות, המאבק בשלטון הזר החרף. כאשר הובלנו למכלאות, כאשר נפרצו הבונקרים ונערמו ערימות הנשק, לא נתפרק היישוב מכוחו ההגנתי, להיפך, יכולתו וכוננותו עלו. הם שהכשירונו למלחמת חרותנו.

צ ב י ס ל ע

רצח השלושה

יעקב זמיר, שמואל דישל, הינדה פישמן

נפלו בידי מרצחים ב"ט ניסן תרצ"א, 9.30 בלילה

אחד עשר בחורים ובחורות, חברי משק יגור והפלוגה, ואתם אחד מכפרי־חסידים, חזרו ביום א', י"ט ניסן, בערב, משכונת "נשר", למשק, בעגלה, בגמר יום העבודה. עם חשכה יצאו מיגור ל"נשר" — מי להתגלה, מי לקנות דבר מה ומי להתראות עם חברים — וב־9.30 שבו. בהגיעם סמוך למשק, במרחק 100 מטר ממנו, ע"י מפנה הכביש המוביל לכפרי־חסידים, ראו ערבים אחדים (מ־3 עד 5) עומדים בכביש. הללו הניחו לעגלה לעבור על פניהם, ובהיותם מאחוריה פתחו בבת־אחת במטר יריות. הינדה פישמן נהרגה מיד, על ידי כדור שפילה את לבה, ונפלה מן העגלה. העגלון יעקב זמיר, חבר המשק, נפצע קשה בירכו ובבטנו ונפל אף הוא ארצה. שמואל דישל נהרג ע"י כדור בלבו ונפל בתוך העגלה. הפרדות נסו מבוהלות בכיוון המשק, כשכדורי הרוצחים דולקים אחריהם, והכניסו את העגלה במרוצה לתוך החצר. בעגלה נמצאו ארבעה פצועים. שלושת ההרוגים וכל הפצועים — חברי קיבוץ קלוסובה לשעבר.

היריות הראשונות הבהילו כמה מאנשי יגור אל הכביש. הללו מצאו את הינדה פישמן מוטלת מתה ואת זמיר פצוע אנוש. במקרה נמצאה ביגור מכונית קטנה מחיפה, בה הובילו את ההרוגה ואת הפצוע לחיפה. בדרך היתה דעתו של יעקב זמיר צלולה, אך רגעים אחדים אחרי הגיעו לחיפה — מת.

אנשי המשק שיצאו אל הכביש הקיפו מיד את הבית, הרחוק כ־150 מטר ממקום המעשה, בו גרים פועלים ערבים העובדים בקו הרכבת ודרשו שיתנו להם להיכנס. כיון שלא נענו — פרצו פנימה. דרי הבית אמרו, כי אינם יודעים על הנעשה ולא כלום, גם לא שמעו שום יריות — וזה בשעה שהיריות נשמעו בכפרי־חסידים, במרחק 1.800 מטר. ההלויה נתקיימה למחרת, ב־כ' ניסן, מבי"ח "הדסה" בחיפה לבית הקברות ביגור. בעוברה ליד בית הפועלים בחיפה, הספיד את הנרצחים הח' ד. בן־גוריון, ב"נשר" נילוו אל ההולכים אנשי המקום ואנשי כפרי־חסידים. בבית הקברות ביגור הגיע קהל המלווים לאלפים איש.

בשם היעוד

(מדברי ההסוד)

יד הגורל היתה בנפש שלושה מחברינו, שבאו הגה בלב טהור לעבוד את הארץ ולהקים בה מולדת לעם חסר-מולדת. רק במקרה הם שם ואנו פה. יד הגורל יכלה להיות בכל אחד מאתנו. אין אנו יודעים במי תבחר מחר-מחרתיים.

בלוחתנו את תפארת הנוער למנוחת עולמים לא נחלל את קדושת כאבנו בדברי-שוא. אנו מעטים עדיין ולא כבשנו לנו את הזכות להיות בארץ הזאת בשלום ובעבודה, אך את הזכות הזו יד המרצחים לא תיקח מאתנו. מפעל התקומה, העבודה והשלום של חברינו, אשר נפלו ושל אלה שקדמו להם ושל אלה שיבואו אחריהם — מפעל זה לא יירצה. לא נחזיר את העלומים, לא נחזיר לאמהות ולאבות ששוכלו את מחמדיהם, אבל נקיים את היעוד שלשמו נרצהו. נקיים את יעוד החיים והתקומה בנאמנות ובמסירות, בשארית החיים שניתנה לנו בארץ זו, עד שנשכון בה לבטח בשוב עם ישראל לארצו.

ד. בן-גוריון

במשטרה

כוחות המשטרה בארץ היו צריכים להיות מורכבים בהתאם להרכב העדות הלאומיות שבה. אלא ששירות חיוני זה הונח ע"י מוסדות הישוב. נתונים בתנאים קשים מכל הבחינות, מורחקים מחברה, מציבור, תוך כדי סיכון החיים לעתים קרובות — לא מצאו השוטרים היהודים כל עידוד מצד הציבור בארץ. מוסד בטחוני זה התחיל להתרוקן משוטרי היהודים. נשארו מתי מספר, עד אשר התעורר הקיבוץ המאוחד ערב פרוץ מאורעות תרצ"ו, ותכע גיוס מיוחד למשטרה, על אחריות הסוכנות, והציע לגייס זה גרעין מתוך יישוביו.

עבדתי אז בעין הרוד. ערב אחד בא חברינו י' גלזרמן ז"ל וגולל בפני ב"כ הקיבוץ את פרשת השוטר היהודי במשטרה, כאשר המצב הביטחוני הולך ורע ואין היישוב רשאי להזניח זרוע בטחונית זו, שיכולה להיות לנו לעזר בהגנת היישובים, הבטחת דרכי תחבורה, בשירות ל"הגנה" ובפקיחת עין על הנעשה בחוגי השלטון הבריטים והערבים גם יחד. הקיבוץ חייב להתגייס ולתת לגייס זה את טובי חבריו. אל מול הקשיים הצפויים לשוטר, נחוץ אופי חזק, נאמנות רבה וכושר סבילות איתן. נענית לקריאה זו, והתנדבתי למשטרה. תחילת דרכנו — 20 מגוייסי הקבוץ — היתה בסמינר-הכנה של הסוכנות, אשר גערך באחד הבתים על הר הכרמל. הרצו על תפקידנו במשטרה ועל ערך שירותנו בה ח"ח יצחק בן-צבי ז"ל, יצחק טבנקין, אליהו אפשטיין (אילת) ועוד. הממונה עלינו מטעם הסוכנות היה א. אפשטיין, אשר התמכר לענין בנאמנות ובמסירות. הוא עזר לנו בכל. בחומר, ברוח ובקשרים עם הסוכנות ועם השילטונות.

קצינים אנגליים הם אשר בחרו מבנינו מי למשטרה ומי הביתה. הבחירה נעשתה לפי טביעת עין בלבד. כך קרה שאני נבחרתי לשירות ואילו 2 חברי מיגור חזרו הביתה. היה בית-ספר מיוחד לשוטרים אנגלים, ובית-ספר לשוטרים "פלשת'ניאים" לחוד.

אל האחרון צורפנו אנחנו, בין מאות חניכים ערבים ובדואים. כל נסיון של התנכלות מצדם נהדף בתוקף. המדריכים — כולם ערבים — השתדלו להכשילנו. החניכים הערביים הוסתו נגדנו, אבל אנחנו היינו קבוצה מלוכדת והגבנו בתקיפות על כל נסיון שכזה. במהרה למדו לכבדנו, שמנו יצא חניכים מצטיינים ומפקד בית-הספר אף שיבא אותנו באמרו שהוא גאה על היותנו חניכיו. עם גמר ביה"ס פוזרנו לתחנות שונות בארץ. אני נשארתי בירושלים. הייתי יחידי בין עשרות שוטרים אנגלים וערבים.

משפרצו המאורעות נוספו עוד מספר שוטרים יהודים. עצם היותנו בתחנה הקשה על האנגלים והערבים את ההשתמטות ממילוי תפקידם. הרגשנו שהעוצר, שהוטל מדי פעם, היה משמש להם עילה לא לצאת לפטרול. באחת ההתקפות על האוניברסיטה שהשתייכה לאזורנו, אמ-כי לא היינו בתפקיד, אך משראינו שכל הפטרול לא יצא לרחוב, לעזרת הנתקפים, דרשנו להוציא אותנו כפטרול. היינו אז שלושה יהודים. הקצין האנגלי הסביר לנו שאין זה עניננו משום שלא קיבלנו כל פקודות, אבל לאחר שיחה קצרה ונוקבת הועיק את השוטרים ויצאנו בטגדר לעזרת האוניברסיטה.

נשלחתי יחד עם שוטר דרוזי למוצא. הייתי אחראי לביטחון המקום. מוניתי ישירות ע"י משטרת הכפרים במחוז ירושלים, אם כי מבחינה אדמיניסטרטיבית היתה מוצא שייכת למשטרת אבוגוש שם ישבו קצין ו-5 שוטרים, כולם ערבים. הקצין היה נוהג לבוא למוצא לאחר שזו הותקפה בריות, מנסה לאתר את עמדות ההגנה ולגלות את נישקה. לא יכולתי למנוע זאת ממנו. פעם אחת הודמן למקום לפני ההתקפה, ובהיותו שם עם המשת שוטרינו החלו יריות על מוצא. הקצין ו-5 שוטרינו החלו לירות בתוך החצר בסכנם חיי התושבים שרצו מי לעמדות ההגנה ומי למוצא מחסה. משראיתי זאת נתתי פקודה להפסיק את האש. וכאשר לא הפסיקו אימתי עליהם, שכאחראי לביטחון במקום, אירה בהם אם לא יחדלו מיד לסכך את חיי התושבים, ורק אז נפסקה האש. אמרתי לקצין שיוציא את שוטרינו אל מחוץ למושב והוא ציית לי. על מקרה זה מסרתי דו"ח למחלקת הכפרים במחוז ומאז חדל הקצין להופיע במוצא.

כאשר נוסדו יחידות הגפירים העלוני בדרגה ומינו אותי מפקד רמת-רחל. היינו נתונים לפיקודו הישיר של קצין בריטי, אשר היה ממונה על משטרת היישובים העבריים. היה זה אחד הקצינים העוינים את היישוב היהודי. באחד הלילות, בעומדי בשער רמת-רחל, הוא הופיע למטרת ביקורת. "ערב טוב, קורפורל" פנה אלי. "מה נשמע כאן?" "הכל בסדר, אדוני" החזרתי לו. "אני רוצה לבקר בעמדות" אמר לי. "בסדר, לאן נלך אדוני?" שאלתיו בהכניסי כדור לבית הבליעה. "נלך לעמדה מספר 4, קורפורל" ענה לי, שלף אקדוחו והכניס כדור לקנה אף הוא. בשמעי מטרת ביקורו זו נתמלאתי חרדה. עמדה מס' 4 היתה על גג בית ילדים, ובבית זה היה חדר אימונים וסליק, ואני ידעתי שכרגע מתאמנת שם כיתת רובאים. רמזתי לנוטר ע"י השער שעליו להודיע מיד על הביקור, אלא שהקצין לא נתן לי שהות ומשך אותי לביקורת (מקובל בצבא ובמשטרה הבריטית שאין קצין הולך לביקורת עמדות ושמירה שלא בליווי מפקד המשמר המקומי). משהגענו לבית הילדים המיועד, שמענו כבר בחוץ את נקישת הבריחים בפעולת "כדורים פרוק". הקצין החיש צעדיו, נכנס לבית ועלה לקומה השניה ואני אחריו. באותו הרגע נפתחה דלת הדר-האימונים ואחד הבחורים יצא ממנה. בראותו את הקצין הבריטי, חזר לחדר ונעל אחריו את הדלת. הקצין, כאילו נעצר מרוב הפתעה, גיצלתי את ההודמנות, פרצתי קדימה, הגעתי לדלת לפניו, נשענתי עליה בגבי ורובי נטוי לפניו כלפיו. הוא שמע את נקישת הנצרה בהיפתחה,

הרים אקדוחו אל מול פני וקרא: «מה הולך פה, קורפורל? שתקתי ורובי גטוי לפני. עמד כך כ־2—3 דקות, נצח! ואז הוא פנה אלי: «בסדר קורפורל, נמשיך בביקורת». עברנו את העמדות ושום דבר לא נאמר. למחרת קראתי בעתון המשטרה שהומלצתי ע"י הקצין הנ"ל ל"ציון לשבח מעולה" על שירות מצוין בהגנה על היישובים היהודים.

שבועיים לאחר זאת הועברתי שוב לירושלים, שם עשיתי שירות ל"הגנה" בהעבירי נשק ותחמושת ליישובי הסביבה. באחד הימים נודע לי שהערבים עומדים לשים מוקש ע"י מטבח הפועלים. נשאיתי בתחנה וברגע שנתקבלה הידיעה שאותרה מזוודה חשודה, רצתי למקום פירתי את הקהל והוצקתי את חבלני המשטרה והם פרקו את המוקש שבמזוודה. ב־1937 הועברתי לעיר העתיקה, שם שירתי שנה שלמה. היינו 9 יהודים בתחנה ואף אחד לא הפריע אותנו בפעולותינו. לאחר מכן שוחררתי מהמשטרה וחזרתי הביתה.

ישראל לויתן

במדי נוטר

קיץ 1938. המאורעות בארץ בעיצומם. המצב בדרכים חמור. מקומות עבודה פתוחים כמו השדה, מחצבות וכו' מאויימים ע"י מארבים. נופלים חללים. יום יום וחלליו. יש צורך להשתלט על הבטחון בדרכים, במחצבות ובשדות וכן במקומות עבודה פתוחים אחרים. המשטרה האנגלית אינה עושה ואינה מבטיחה שום דבר.

באותם הימים נקראתי לעמוד בראש קבוצה, שמתפקידה להגן על עובדי מחצבת סולל-בונה בק"מ 41/2. היו שם כ־10 בחורים מאגודת השומרים ואלה גויסו למשטרה כנוטרים. עם בואנו התחלנו לסייר את הגבעות בסביבה הקרובה אל המחצבה. יום-יום לפני התחלת העבודה עלינו על ההרים ולאחר סיור בסביבה, השארנו מספר שומרים בעמדות ניידות לכל היום, היתר ירדו למחצבה ובחלקם ליוו שיירות חצץ בכביש חיפה—עכו—כביש הצפון. לא פעם הותקפנו מן המארב. מגמת הכנופיות באותם הימים היתה לחטוף אנשי ההגנה ולהתעלל בהם, אך לרוב לא עלה זממם בידם.

קרוב לשנה נמשך שירותי בנוטרות המחצבה בהבטיחנו את החצץ לבנין מבצרי "טיגר" וגדר הצפון. והנה נקראתי לחזור למשק כאחראי לתחנת הנוטרים ביגור, אשר ריכוזה את הנשק של נוטרי המקום, הרזרבה למושבעים (נוטרים ללא שכר, אשר עבדו עבודתם האזרחית והושבעו על מנת שיוכלו לשאת נשק בזמן הצורך). ונשק המשמר הנע (מ"ן). היא גם פיקחה על השמירה במשק ובשדה ועל האימונים של כל המושבעים. האחראי על התחנה שימש גם מדריך לכל כוח הנוטרים, חוץ מהמ"ן. בהתאם לכך עברתי קורס משטרתי לשימוש בנשק קל. את ידיעותי אלה וכן גם ידיעות שרכשתי בקורס מכי"ם של ההגנה עוד לפני כן, מסרתי לחברי יגור, באמצעות שעורים יום-יום, תחת מסוה הנוטרות. מאות חברי המשק חבשו את ה"ברט" החום של ה"מושבע", לקחו את הנשק והתאמנו.

קורפורל (רב־טוראי) הנוטרים שימשתי את אירגון ההגנה גם לאימון אנשי היישובים: קרית־חרושת ואלרואי. פעם אחת כשהדרכת את אנשי אלרואי בזריקת רימון־חי, קרה שאחד המתאמנים, בתגופתו לאחור, השמיט מידו את הרימון. הספקתי לסחבו אתי בריצה קדימה ולהתרחק ממקום ההתפוצצות וכך ניצלנו שנינו.

בשנת 1942 — בתקופת אל-עלמיין — הוקמו המניינים. כוח של מחלקה מגויסת מצויד בנשק מחלקתי, בשריונית וטנדר פתוח. הועברתי למ"ן להיות מפקדו. עסקנו בסיוורים בסביבה, במעגל יגור—נשר—כפר חסידים—כפר הנוער הדתי—שער העמקים—טבעון—קרית עמל—אלרואי—קרית חרושת—יגור. שטח עצום בשביל כוח של מחלקה מצומצמת, בהתחשב בסכנות הצפויות מכוח אויב מוצנח, או מגייס המישי מקרב הערבים. המשטרה היתה חסרת אונים. (הצבא היה עסוק בלחימה בחזית אל-עלמיין). היא היתה רובה ערבית, עוינת ומתנכלת. מעט האנגלים שהיו בה — כל מעינם היה כיצד להיחלץ מן הצרה במקרה של נסיגה כללית לעבר הודו. כל היוזמה היתה בידינו, כאנשי המשטרה והסוכנות-ההגנה. ברם עיקר עיסוקנו היה אימון והדרכה. התאמנו כולם. התרגול היה "יבש". לא הורשינו לתרגל באש חיה, אבל עברנו מטווחים, מטוח זעיר ומטוח פתוח.

בתחילת תש"ו, לאחר 7 שנות שירות במדי ה"נוטר", פשטתי אותם וחזרתי לעבודתי במשק, זמן קצר לפני "השבת השחורה".

מ א י ר פ ל ו ט

*

פרשת הנוטרות — כמה שלבים בהתפתחותה. תחילתה בגיוס מספר מצומצם של אנשי המקום, אשר הושבעו למשטרה וסופק להם רובה ו-50 כדור לכל אחד. הוטלה עליהם שמירת המקום תוך איסור לצאת מן הגדר. בזמן התקפה הצטרפה אליהם המשטרה. התחמושת היתה ספורה ומכל כדור שנורה היו חייבים להחזיר את התרמיל, בכדי לקבל אחר במקומו, למען מנוע נזילת תחמושת להגנה. עם התגברות התקפות הכנופיות בדרכים ובשדות, הותר לנוטרים לצאת מן הגדר ואז קם ה"טנדר" הידוע.

עם התקדמות האויב לתוך מצרים, בימי מלחמת העולם השנייה, כאשר היתה סכנה שגם בארץ ייעשה נסיון להצניח חיילים נאציים, הוקם כוח נייד מן הנוטרים, אשר תפקידו היה להלחם בצנחנים. הסביבה היתה עוינת. אנשי המופתי, אשר פעל בברלין, הסיתו למרד נגד השלטון ולהשמדת הישוב היהודי. הצבא הבריטי היה מועט, והמשטרה — בוגדנית וחסרת-אונים. בימים אלה — לזמן קצר — היו אלה האנגלים אשר ביקשו עזרה מהישוב היהודי.

רציתי להתגייס לצבא הבריטי, אך בלחץ המשק הלכתי לנוטרות, בגדוד "כרמל", אשר הבסיס הפלוגתי שלו היה ביגור. סופחתי למ"ן, אשר מטרתו היתה מלחמה בחיילי אויב מוצנחים. החימוש היה: רובים, מקלעים ורימוני יד. משורין וטנדר פתוח עמדו צמודים לרשותנו. המשכורת והנשק ניתנו ע"י הממשלה. תחבורה ותוספת למשכורת ניתנו לנו ע"י הסוכנות. כל אנשי המ"ן היו חברי ה"הגנה". האימון שניתן לנו במשטרה היה טיפול בנשק ותרגול סדר. ה"הגנה" השלימה אימונו בקורס מכינים. הקצינים היו כולם אנגלים. יתר בעלי הדרגות נקבעו מבין הנוטרים לפי המלצת הסוכנות. כל הפקודות בסדרים הרשמיים היו באנגלית. לפלוגתנו השתייכו הישובים: יגור, נשר, כפר-חסידים, כפר הנוער הדתי, שער העמקים, קרית-עמל, קרית-חרושת ואלרואי.

עם שוך המלחמה בגבולות מצרים, הוטלה עלינו שמירת השדות. עד כה היתה שמירה זו נתונה לאחריותו של כל משק לחוד והשומרים היו מתחלפים מזמן לזמן. משקבלנו אנו את

השמירה — היא היתה לקבועה. עם כל הקושי שבדבר — שעות רבות של שמירה, סכנה להיות מותקף מן המארב בסויר השוף בשדות הקמה, — הרי בכל זאת השובה היתה הקביעות שהעלתה את ערך השמירה. הכרנו את השדות, ידענו את התנאים, למדנו דרכי הרוצים ונהגיה הערבים, והרתענו את הרוצים מלהטפל לשדותינו.

הדבר החשוב ביותר בשמירת שדות היא הסוסה. השומר זקוק לסוסה חזקה, מהירה, נאה ואמיצה, למען יוכל להיות ראשון בכל מקום. בשבילנו נפתרה הבעיה כאשר יגור רכשה את כוכבת, שהיתה סוסה נאה ביותר. עד מהרה היינו מוזמנים ע"י ערביי הכפרים הסמוכים למירוצי"סוסים ולחגיגות ואף באו חתנים לשאול את הסוסה למען לרכוב עליה אל הכלה כמנהג הערבים.

בעיות השמירה היו הגניבות והעדרים. לפעמים היו הערבים משתמשים בכוח כדי להשיג את שלהם, במקרה אחד, כאשר נתקלנו, 2 שומרים, ב־8 ערבים גונבים חציר מהשדה, פרצה קטטה קשה, מקלות ונבוטים הוכנסו לפעולה, ובעוד חלק מהם מעסיק אותנו בקטטה, היו האחרים מעמיסים את החציר. העזרה שהועקה מרמת־יוחנן כבר תפסה אותם בכביש הראשי בדרך לחיפה. בפעולה מהירה השתלטה העזרה על הגנבים והחזירה את החציר ליגור ואותם מסרה למשטרה. בסיכסוכים עם הרוצים היה עלינו להפעיל יד חזקה בצד „דיפלומטיה“. לפעמים היינו אוספים את העדר שעלה על שדותינו ליגור. לפעמים הבאנו אותו לכפר הערבי ומטילים על זקני הכפר שהם ישפטו את הרוצים. בנסיבות עבודתנו יצא לנו להקשיב ולשמוע דברים, אשר היו לתועלת ל„הגנה“.

„בשבת השחורה“ בבוקר, התרכזנו, בפקודת הסמל שלנו במחנה האוהלים שלנו ע"י השער. בינתיים פרץ הצבא למשק והחל לאסוף את החברים למכלאות. משהגיעו האנגלים אלינו וראו יחידה יהודית חמושה, הם נדהמו. המפקד שנקרא למקום פקד לפרוק נשקנו מעלינו. התנגדו והודענו שאת הנשק נמסור רק בפקודת הקצין הישיר שלנו ואם ינסו לפרוק אותו מעלינו בכוח — נתנגד בכוח. מפקד הצבא הפסיק או את כל פעולת החיפוש והמאסרים והביא את הקצין שלנו, שנתן הוראה למסור את הנשק. כן גם עצרו אותנו והעבירונו למשטרת יגור. בערב — לפי דרישתנו — סודרנו לשמירה במשק. למחרת לוינו את החברות שעבדו כלול וברפת ובבציר־ענבים.

אחרי גמר החיפוש ביגור, הביאו אותנו למרכז הבולשת בחיפה והודיעו לנו שהואיל ולא גילינו במשך כל כך הרבה שנים את כל עסקות הנשק של יגור, דבר שמוכיח את אי־יעילותנו — מפטרים אותנו מן המשטרה.

א. ש פ י ר א

בעזרה לגליל

שנת 1936. מאורעות־דמים פרצו בארץ. הכנופיות הערביות מרצחות בדרכים, יורות מן המארב ועושות מאמצים לחדור ליישוב עברי ולהחריבו. היתה זו בשבילם שאלה של יוקרה והם רצו לזכות בה בכל מחיר. מאז מאורעות 1929, הצליחו אמנם להרוג יהודים, אולם לא נתקיימה מזימתם להחריב יישובים עבריים. ה„הגנה“ היתה בכל מקום. היישובים, מאורגנים היטב, הדפו באומץ כל התנקשות.

נקודת תורפה במערך ה"הגנה" היו מושבות הברון בגליל העליון. הן היו פרוצות לכל תוקף ומתישביהם בלתי-מאורגנים וכך קרה שבאה התביעה ליגור לשלוח 10 חברים ליישובים אלה לחיזוק הגנתם. הייתי עם העשרה. חולקנו ליישובים: מתולה, משמר-הירדן, ראש-פינה וצפת עצמה. שלושה נשלחו למשמר-הירדן, מושבה מבודדת, על מעברות הירדן. קיבל אותנו המוכתר, שיכן אותנו בבתי אכרים ונתן לנו נשק. השמירה במקום היתה לקויה. נהפרו אמנם עמדות, אך לא היה שום ארגון שיבטיח תפיסתן בזמן התקפה. היה רפיון ואדישות. פלוגת העבודה של "בית-ר", שמנתה כ-20—25 איש, לא הצליחה להשתלט על המצב הבטחוני במקום.

משהגענו התחלנו לארגן שמירה מסודרת והבטחנו תפיסת העמדות בזמן התקפה. אירגנו שמירה רצופה לכל הלילה. זוגות השומרים — אכר וחבר — הלכו ב"דורים" לאורך החומה המקיפה את המושבה סביב. שמרנו רק על המושבה. בשדות היתה שמירה איזורית ע"י רוכבי אגודת השומרים.

כאמור, שיכנו אותנו בבתי אכרים שקבלונו בהסתייגות ולעתים קרובות הרגשנו כאילו אנו למעמסה עליהם, אך ידענו את אשר הוטל עלינו והתעלמנו מכך. עם בואנו שופר מצב השמירה והגנת המקום נכנסה לשלבי ארגון. מצב-הרוח במושבה השתנה, האדישות חלפה, והרגשת בטחון באה במקומה. נכנסנו למסלול של חיי ישוב מוגן. אלא שכאן התערבה הקדחת והכריחה אותנו לסיים תפקידנו.

בן-ציון רוזנברג

מאסרי בעכו

היה זה בשנת 1927. שבת אחת לפני הצהרים הלכנו, אני ומרים, לנשר ברגל. בדרך ראינו 3 ערבים קוצרים בחציר שלנו. השארתי את מרים על הכביש ורצתי לשדה. שני ערבים ברחו והשלישי רצה לקחת את הסוס וגם כן לברוח, אך אני הקדמתי לעלות על הסוס ודהרתי הביתה. הוא רץ עד המשק והגיע חצי שעה אחרי. הסוס היה באורווה. קידם את פניו הח' הרצל נחודקין (לאחים נחודקין היה חשבון עם הערבים, כי אביהם נהרג עלידם) והרביץ לו קשות, פגע בעינו ולא נתן לו את הסוס. הערבי התלונן במשטרת חיפה על שומר השדות (אמנם די תכופות הייתי שומר). אנחנו מצידנו הגשנו תלונה במשטרה, כי השבנו שהערבי יבוא לשלם בעד החציר ואז נחזיר לו את הסוס. בחצות הופיעו שני שוטרים ורצו לאסרני. המוכתר, נח פרובר (יגורי) וחברים שהתקהלו סביבו, הודיעו שבשום אופן לא יתנו לקחת אותי מהמשק, השוטרים ויתרו רק לאחר שהמוכתר חתם על התחייבות שהוא יביא אותי מחר למשטרה. וכך היה. בבוקר נסענו למשטרה בחיפה ושם ישבתי יומיים. אחרי כן הוציאו אותי בערבות. פסק הדין במשפט, שהתקיים כעבור מספר שבועות, היה: 25 לא"י פיצויים לערבי על הנוק שנגרם לעינו או מאסר שבועיים בעכו עם עבודת פרך. לאחר התייעצות עם הגזבר (ברוך גולדשטיין מעין-חרוד) החלטתי ללכת למאסר, בהתחשב במצב הכלכלי והכספי הקשה של המשק הצעיר.

הובלתי לעכו ברכבת כשידי כבולות. בבית הסוהר רצו לגלחני כאסיר ממש. מהמשרד מלמעלה צעק אלי אסיר אחד — חבר דגניה, כפי שהתברר אחר כך — שליפי החוק מגלחים רק אסירים שנדונו לפחות לחודש ימים ומותר לי להתנגד לגילוח. אמנם התנגדתי, אבל

נענשתי והושיבוני ליום אחד בצינוק. היה זה יומי הראשון בכלא עכו. אח"כ הוכנסתי למרתף, שהיו בו 70 ערבים ורק יהודי אחד, תימני, יחף, בלבוש אסירים, עבדתי בכביש ע"י עכו. חוסר הנעליים הציק לי מאוד, האוכל לא היה טעים ולא יכולתי להתרגל אליו. שוב בא לעזרתי החבר מדגניה שנדון לשנתיים על הריגת ערבי בהיותו בשמירה. הוא לימדני כל הזמן איך להתנהג, כיוון שידע את חוקי בית הסוהר ומה הן הזכויות של האסירים. הוא יעץ לי גם לפנות למנהל בית הסוהר בקשר לעבודה. אמרתי למנהל שאני בנאי וטיח ולפי החוק הם צריכים להעסיק אותי במקצוע ולתת לי סנדלים ובגדים של אסיר, אמנם, אבל יותר טובים. המנהל נתן פקודה להעביר אותי לחדר בעלי המקצוע, בקומה א', בו ישבו 15 ערבים. לפי עצת החבר הוזה דרשתי אוכל כשר ונתנו לי פיתות, ביצים קשות, חלבה וזיתים. נשלחתי לעבוד בבנאות תחת השגחתו של חבר מאסדות יעקב (אז גשר), הוא גם סידר בשבילי תוספת אוכל מהחוף.

במשך כל זמן ישיבתי בעכו ביקר אותי רק חבר משק אחד, שהיה הנהג של המשק, הוא הביא לי ד"ש מהבית וחבילת חלבה. כעבור שבועיים חזרתי הביתה עם זקן גדול.

ירוחם קרן-צבי

במבצר עכו

...בשפטנו ל-10 שנות מאסר. עוד כיום מהדהד באוזני זעמו של הקטיגור: "מורדים, נושאי-רובים ופצצות". לא היינו בלתי מוכרים להם — לקציני בית-הדין הצבאי. עוד תמול-שלשום לחמנו יד ביד עם חבריהם בצבא נגד הכנופיות. הם ידעו כמונו את טוהר נשקנו, כי לשם הגנה בלבד הוא נישא בידינו. אולם, לא היה זה הצדק אשר נשקל בדין זה. היה זה משקל השררה, אשר הכריע בעותו את הדין.

היו אלה ימי מאורעות 1936, אשר הגיעו לקיצם בעקבות שתוף-הפעולה בין הצבא הבריטי וארגון ההגנה. משהעלימו השלטונות עינם מפעולות יחידות ההגנה, הצלחנו לגרש את הכנופיות מן הכבישים, מהמרחב המיושב, ובעזרת הצבא גם מן ההרים והבסיסים שלהם. הסוכנות היהודית נשאה בנטל כלכלי כבד בקיימה כוחות מגויסים, וכוחות ההגנה סבלו אבידות רבות בפעולות הביעור ובהגנה על חופש-התנועה בדרכים. כאשר מרד הכנופיות החל שוקע נשבה רוח אחרת בשלטון, אשר גמר אומר לחסל את ההגנה הבלתי-לגלית. וכך יום אחד נתפסנו — קורס קצינים של ההגנה — גרעין הצבא העברי לעתיד, שעשה דרכו במסע-אימונים מיבנאל לג'וערה ונתפס לא רחוק ממולדת. 43 בחורים מפקדי הקורס וחניכיו, כותרנו ע"י כוח ממונע גדול של המשטרה ונלקחנו למאסר. בהתאם להוראות לא נכנסנו בקרב עם כוחות הממשלה. נשקנו, אשר נשאנו אתנו, היה צריך לשמש אך ורק להגנה עצמית במקרה של התקלות בכנופיות ערביות. ניסינו להסתתר בצמחיה, במטרה להסתלק מן המקום, אך הרוכבים והרגליים, אשר הוזעקו מהבסיס הקרוב, הצליחו לגלות את כולנו. אותי מסרו לידי קלגס רגלי אחד, אשר ציוה עלי ללכת לפניו ורובהו נטוי אל גבי. היינו במרחק של כ-200 מטרים ממקום הריכוז, כאשר הוא החל להאיץ בי ולדחוק אותי בקצה רובהו. הסתובבתי חדות כדי להגיב והוא אינסטינקטיבית הפעיל את הבריה והכניס כדור לבית-החליעה. ידעתי שזה עלול להגמר ביריה בגב על נסיון בריחה בשעת מעצר, ולכן, לפני שהספיק לגמור פעולתו, תפסתי בקנה

רובהו ודחפתיו דחיפה קצרה וחדה. הוא איבד שיווי משקלו ונפל אחורה בפישוט ידים ורגלים. לפני שהוא הספיק לקום הייתי כבר במקום הריכוז. טרם הספקתי להכנס לתוך השורה, הכני אחד הקלגסים בקת רובהו אל בין הצלעות, עד שניטלה ממני הנשימה והתמוטטתי. מימית תה שהתוזה על פני עוררתני מעלפוני והשתורתי בתוך המ"ג.

היה זה ה-5 באוקטובר 1939 כשנתפסנו ובו ביום הובאנו למבצר בכלא עכו. 25 ימים עברו עלינו בניחושים ובאשליות וב-30 לאוקטובר 1939 ניתן פסק-הדין. 42 נשפטו ל-10 שנים ואחד למאסר עולם. המהלומה ירדה כחתף. עם כל רצוננו להתגבר, ניתפסנו למהרה שחורה". הצמחנו זקנים ושפמים ועסקנו בחישובים — מתי תהא שנת השיחרור ובני כמה נהיה אז ואיך יגדלו הילדים וכו'.

עד מהרה הוחזרנו אל המציאות. היה עלינו להאבק על זכויותינו האלמנטריות. המשטר שאף לדכאנו ולהשפילנו והיה עלינו לעמוד על המשמר. כל נסיון להשפיל אותנו ולהנמיך קומתנו הוכשל והתנפץ אל חומתנו המלוכדת, עד שחדלו הנסיונות.

ימי התקדמותו של הצבא האיטלקי לעבר מצרים מצאו אותנו במחנה מורע. היה זה מחנה עצירים גדול, אשר בו נעצרו אנשי כנופיות ואזרחי ארצות האויב. משהופיעו אירוני האויב בדרכם להפציץ את מיתקני הנפט בחיפה ונמלה, צהלו לקראתם אנשי הכנופיות ובזדון איימו עלינו בשחיטה. בהעבירם יד על גרון, כתנועת מאכלת. אנו מצדנו החילונו להתכונן לבריחה. לא רצינו להשאיר סגורים וניתנים לחסד האיטלקים והערבים. עובדה תכנית בריחה והתחלנו לאסוף כלי פריצה. לא הגענו לשימוש בהם, עקב התקפתו של גנרל וייל, אשר הדף את האיטלקים הרחק לתוך המדבר המערבי ואותנו שיחרר מדאגת הבריחה.

נקודת אור ושמחה היו בקורי המשפחות והחברים בימי חג ומועד. היה זה בטוי של שותפות-גורל ונשיאה בסבל. הרבה ימים לפני החג היינו חיים בצפייה לביקור.

בתנאי הביקורים במבצר עכו היתה מידה גדושה של התאכזרות, כשהמבקרים עומדים גבוהים מאוד והאסירים נמוכים מאוד — וביניהם מפריד קיר ביטון ומעליו מתנשאת הקונצרטינה. רק את ראשו של המבקר רואים כשצללי התיל מטשטשים כל ביטוי בפניו. שנה וחצי הגיעו לקיצם. מזה ימים החלו להתרחש דברים. הורגש באויר, אבל לא ידענו מהו. יום אחד לפני השחרור נתבשרנו רשמית — מהר משתחררים. גל גואה עבר בנו. שיחה לא נתקשרה. כל אחד היה עם עצמו ולבו מלא על גדותיו. מחר החופש... מחר הפגישה עם המשפחה, עם החברים... המחשבה והחושים נדרכים והשמחה ממלאת כל תאי הלב. יש גם גלולה מרה: אחד נשאר — השפוט למאסר-עולם.

ליד שער בית-הסוהר חיכו לנו המשפחות. רק עברנו את המפתן וכבר נחטפנו ע"י היקרים לנו. הרבה דרכים לבטוי רגשות. חיבוק של אומץ ולחיצת-יד איתנה ובכל זאת עינים מתלחלות. האוטובוס הביא אותנו לעיין-המפרץ. מי לא חיכה לנו שם? כל הארץ: חיפה וקריותיה, תל-אביב וירושלים, הגליל והעמק.

ליגור הגענו אחר הצהריים. רק עד מסעף כפר-חסידים — כביש נצרת-חיפה יכולנו לנסוע. מכאן התקדמנו ברגל. ים של מטפחות וראשים מגולים צבא על הכביש הראשי. ירדנו מן המכונית והגוש כאילו נפתח לפנינו ונסגר מאחורינו, בלע אותנו. הושטנו ידים לשלום, לברכה. מישהי מגישה לי את בני והוא מסרב לעבור לידי. אינו מכירני עוד. בן שנתיים וחצי הוא כעת והוא ראה אותי בבגדי אסיר, בגדים חומים והרי עכשיו לבושי הוא חאקי. ככל החברים — חלוץ, שוב חלוץ.

מאחורי קוצי התיל

מאחורי חוטי התיל שולחים אנו חברי יגור וכל אסירי ההגנה את ברכתנו למשק למלאת חיי שנים לעלייתו על הקרקע.

דרושים אמונה ואומץ רב לחוג היום. תקופה שחורה ירדה על עם ישראל בכל תפוצותיו וגם בארצנו. הרי זו שנת גרוש בנים מעפילים מאדמת המולדת וגם שנה גוספת לשיבתנו בכלא.

תמיד בזמני מלחמה ומשבר נבחנת אמונת האדם. קשה בתקופה זו להמשיך להאמין בכל הטוב והיפה. יאוש חודר ללב ומרפה את הידים. יודע ומרגיש אני ששבעה-עשר חודשי ישיבתי בבית הסוהר הרחיקו אותי מהחיים היומיומיים של הקיבוץ, אלה החיים המלאים דאגות וצרות אולם עם כל זה צמח מהם הרעיון בכל זוהרו. חיים מלאי רצון לבנות צורת חיים חדשה של חיי שיתוף והם דורשים את כל האדם.

המשק ידע בכל זמן קיומו לעמוד איתן ולהתקדם בדרכו אל המטרה אשר הציג לפניו במשך כל השנים. היתה זאת שחיה נגד הזרם, נגד המקובל. תמיד חשבנו ולחמנו על יותר גבונות לבנין והרחבה.

אנו יודעים כי הורמה יד זדונית להחלישנו ולהצמיח את תקוותנו והיא מכה עלינו בכל הזדמנות והיא מחזיקה אותנו בכלא ותשובתנו: שהיא לא תוכל לנו. אם בימי מלחמה הגיעו אניות מעפילים לחופי הארץ על אף הכל ואנשים השליכו את חייהם מנגד, הרי שבימים טובים מאלה יבואו עשרות. ואם בימים אלו ידענו לגדול ולבנות את המשק לא כל שכן נדע לפרוץ גבולות בימים הבאים.

לקראת ימים טובים אלו העתידים לבוא, עלינו להתכונן.

גאים אנו על ישיבתנו בכלא בתור אסירי ההגנה, בתור מגינים על הזכות לעמוד על נפשותינו. לא נוריד את הראש. בליכוד ובשיתוף כל הכוחות נעלה ונתחזק.

א ר י ה

15.1.41

עם בואם של אריה וצבי

אתמול בשעה 4 אחרי הצהרים נהרו המוני החברים לכביש לקבל את פני החברים השבים ממאסרם בעכו.

כהפגנה ספונטנית היה מראה הקהל שהתקהל וחיכה לבואם של החברים. בשעה 4.30 באו אריה וצבי מחיפה ואתם נוהר כל הקהל לחדר האוכל. בשעה 5 עלו על קברם של צביה וכרפס. חדר האוכל היה ערוך במיוחד למאורע זה וכתובות על הקירות מאירות עינים: „אלה הם פושעי ישראל — ירבו כמותם בישראל“. „בדם לבנו, באור אמונתנו, בתקותנו האחרונה נפרוץ כל חומה“.

בערב נערכה מסיבה רבת עם. פתח זיידל ואחריו דיברו בת־שבוע ואידלסון. אריה וצבי סיפרו מחיי המאסר, משעות המשבר והדכרוך שעברו עליהם, ומתקופת ההתגברות הפנימית והרגשת הקוממיות והערך החינוכי שבמאסרם לציבור, שליותה אותם אחר־כך ומלהליכוד

הרב שהיה בקבוצה הזאת אשר גורל משותף הביא אותם לכלא. הם עמדו על הצורך בחינוך הנוער לנכונות לכל מצב במלוי תפקידי השעה ולזקיפות קומה. חדשי המאסר חישלו אותם ליתר פעילות בחיי התנועה והיסנום בפני כל הפתעה אפשרית.

18.2.41

חמש שנים עם „יחס מיוחד“

י ע ק ב ק מ י נ ס ק י, נידון השבוע במשפט צבאי לחמש שנים עם „יחס מיוחד“. כידוע השתלשלות המקרה היתה כזו: יעקב טייל עם שתי חברות, ובטיול נפגשו עם קצינים בריטיים אשר חשדו בהם והביאו אותם למשטרה. נערך חיפוש אצלם ומצאו אצל הבחורות אקדח ומחסניות. יעקב הצהיר שהאקדח הוא שלו. החברות נידונו: אחת לשנתיים, אחת לארבע שנים. פסק הדין עוד טעון אישור המפקד העליון של צבאות הארץ. המשפט הדהים את כל הנוכחים בתוקף חומרתו. (החברה שנדונה לשנתיים היא חברתנו ישראלה מלמד-סלע והשנייה חברה מדפנה).

24.7.43

אחד הוא הקו

(מכתב מיענקלה)

שלום רב לכם חברים!

אין בפי מלים להודות לכם, חברים, על הבקורים והמתנות שקבלתי מכם. ראיתי כמעט את כל המשק, הרבה חברים צעירים ומבוגרים, ושמחתי מאוד באותם הימים על בקורכם. לפעמים זה התבטא בהתרגשות יתרה בזמן הביקור. אבל הרי תכירו אותי שאני מתרגש, וביחוד בפני חברים כ"כ קרובים, שבאמת מזמן כבר רציתי לראותם.

למרות ששוחחנו כמעט ולא כלום, אך אני קראתי בעיניכם הרבה מאד. ראיתי בכם הרבה השתתפות והתענינות במצבי. אני לכשעצמי רואה את עצמי כאילו בחיים רגילים. אחד הקו הנמשך מחיי בעירתי, דרך ביה"ס "תרבות", "החלוץ-הצעיר", יגור, חגיגה ועכו... לדעתי, אנשי משק צריכים ללמוד להתייחס ברגילות לאסיריהם. צריך להתרגל, שישנם גם "אסירים בדרך". כמובן, שיש לדאוג, כמו שדואגים לכל חבר, אך לא להתרגש כל כך. אינני יודע, אם הצלחתי להביע לכם את התרשמותי...

אצלי אין הרבה חדשות. הימים הם כמעט דומים אחד למשנהו, ובכל זאת בחיי יום יום יש גם כאן מקרים, אשר יש להתענין בהם ולשוחח עליהם.

אני מוכרח לסיים את מכתבי זה, כי "עומדים לי על הראש" בשביל למסור אותו. תסלחו לי, לכן, על האי-שלימות בבטוי. אולי אתקן בפעם הבאה את החסר. היו בריאים ושלום מהמלוה אתכם.

דרישת שלום לחזן מכל האסירים. ("חזן" לחג בפעם הזאת היה חברנו ברדיצ'בסקי)

... הננו כאן היום כמו שהיינו בעלותנו מן הגולה, — אודים מוצלים מאש. היתה בנו סלקציה בלתי פוטקת והיה מרי-חיים בלתי פוטק, הכרח בלתי פוטק במאמצים. אפשר שבתור אישים ידענו כאן את האושר הגדול ביותר של נעורים, כי לא הכיבושים אלא גם היסורים הרנינו אותנו. אם נעשה את חשבון-התקופה נשתומם: איזה אפשרויות ספונות בארץ-ישראל, אם מעטים וחלשים כמונו יכלו ליצור כל זאת.

ב. כצנלסון

בנתיבי ההעפלה

ב „וולוס 2“

הורי, ילידי רוסיה, הגיעו בשנת 1921 מרוסיה לפולין כפליטים והשתקעו בעיירה סוונציאני בסביבות ווילנה. למדתי בבית-ספר „צישא“ (ביידיש), כי ב"ס עברי טרם הוקם בעיירה. התחלתי לבקר בסניף החלוץ הצעיר, בתחילה בהסתר, כי המורים והמחנכים ראו זאת בעיין לא טובה. בעיניהם — הציונות, ההכשרה והעלייה ארצה היו בחזקת כפירה באידיאלים, עליהם הושתת בית ספר זה.

בשנת 1932 הגעתי לקיבוץ ההכשרה בברנוביץ ובשנת 1934 אושרתי לעלייה. הורי התנגדו לעלייתי. הם אומנם היו ציונים, אבל הם ראו באיזה תנאים חיו החלוצים בקיבוץ ההכשרה בעיירתם ובכלל איך תצא בת צעירה לדרך ארוכה כל כך ומי יודע מה צפוי לה שם. לא התחשבתי כמובן עם החששות של ההורים, נפרדתי מהם ויצאתי לוורשה.

היינו קבוצה של 350 צעירים מכל הזרמים. הגענו לוורנה — נמל בבולגריה, שם חיכתה לנו האנייה „וולוס 2“ (להבדיל מ„וולוס 1“ שהצליחה והורידה את המעפילים בסדר) — היתה זו אניית-משא רעועה להובלת בקר והתנאים בה היו קשים ללא נשוא. הפלגנו וכעבור כמה ימים התקרבו לחופי הארץ. חולקנו לקבוצות קטנות לפי הסירות שבהן נרד לחוף. לרוע מזלנו התחיל הים לסעור ונוסף לכך היה אז ליל ירח. קיבלנו הוראה להתרחק מהחופים והאנייה עגנה בלב ים, שם חיכתה להוראות נוספות. בינתיים אזל המזון והמיים והיינו נאלצים להגיע לאחד הנמלים בסוריה ולהצטייד בכול. משם ניסינו שוב את מזלנו בחיפה, ביפו ובסוף נעמדנו מול תל-אביב. האנייה היתה כל כך קרובה לחוף ואפשר היה לראות בעין בלתי מזויינת את הרחובות המוארים, המוני אנשים, כלי רכב — הכול היה כל כך קרוב, ממש כדי הושטת יד. היינו נסערים ונרגשים ביותר. עוד מעט וגם אנו נהיה בין אלה המטיילים שם להנאתם בחופשיות כזאת — בביתם, בעירם, בארצם. אלא שגם הפעם ההצלחה לא האירה לנו פנים. המשטרה האנגלית הבחינה בנו, ולא ארכו הרגעים וכמה סירות-מנוע אנגליות התחילו להתקרב ולירות עלינו. אנייתנו התחילה לברוח במלוא הקיטור ואיכשהו נחלצנו מהמצור. רבי-החובל סיפר אחר-כך שלו היינו נוסעים עוד חצי שעה בקצב מהיר כזה היתה סכנה שהדודים יתפוצצו.

עשינו עוד כמה נסיונות להתקרב לארץ, אבל האנגלים עקבו אחרינו כל הזמן. פעם אחת קיבלנו תשובה „בסדר“ על שאלתנו אם אפשר להתקרב לחוף. מפקד האנייה חשד משום מה שהאנגלים טומנים לנו מלכודת ואכן התברר אחר כך שזו היתה פרובוקציה אנגלית.

שוב אזלו המזון והמיים. היינו רעבים וצמאים. פנינו לנמל סלוניקי, שם נתנו לנו לרדת רק שעות ספורות ביום, וכך בשאר הנמלים, כאילו פושעים היינו. באחד הנמלים לא נתנו לרדת גם לאנשים מצוות האנייה והיה צורך להוריד סלים, בהם היה הכסף ולמטה מלאו אותם בלחם. גם בימים הטובים התזונה היתה גרועה ביותר. בבוקר ובערב תה עם לחם ובצהריים מרק עם חתיכת בשר. כך נדדנו שבועות רבים. בעל האנייה, יווני ערום ונוכל

(רבי-החובל דימיטרב היה אדם סימפטי מאוד) ועשה הכול בכדי שהמצב יימשך ככה והוציא מאיתנו את פרוטותינו האחרונות. בימי רעב — והם היו תכופים ביותר — שילמו שני דולר בעד פרוסת לחם, לא חסו גם על החליפות, בכדי להשיג קצת אוכל. המפקדה החליטה לשלם קץ למצב זה וגם להחליף את האנייה באחרת. הפלגנו לנמל פיריאוס, באחד הלילות נתקלה האנייה בצוק סלע ושיחק לנו המזל שההתנגשות לא היתה חזקה ביותר, כי באנייה זאת לא היו שום תנאים ושום סיכויים להצלה.

בפיריאוס עברנו לאנייה רומנית „קרול“ והפלגנו לקונסטנצה. בנמל זה הקיפו אותנו אנשי צבא ומשטרה ולולא התערבות המוסדות הציוניים והמשרד הארצי-ישראלי היינו מועברים לקרנטינה לשבועיים.

לאחר טיפולים רבים הסכימו השלטונות הפולניים שנחזור לפולניה לאחר שהובטח להם שכעבור זמן מועט יצוידו כל האנשים ברשיונות עלייה. כך הגענו למקום הקייט המפורסם זאלשטשיקי. שם קיבלו את פנינו בחמימות רבה. היה זה פיצוי-מה לסבל הרב שהיה מנת חלקנו במשך חודשים. לאחר שבועות מספר הגיעו הסרטיפיקטים המיוחלים והפעם הגענו ארצה ללא תקלות. קשה לתאר את התרגשותנו כאשר דרכו רגלנו לראשונה על אדמת המולדת. אותה ראינו מקרוב ומרחוק, כל כך הרבה פעמים ולא יכולנו להגיע אליה.

בבית העולים בחיפה קיבל אותנו ברדיצ'בסקי. לאחר כמה חודשים בקבוצת נס-ציונה (הגרעין של קיבוץ דפנה) עברתי לרגל סיבות אישיות ליגור. עבדתי בכל מיני עבודות, בנגרות, ב„היוצר“ ובבתי ילדים, בעבודה זו אני ממשיכה זה שנים.

בטי לוריה-מורנו

כך עלינו

בשנת 1938 התארגנה עליה ב', מקבוצי הכשרה בפולניה ובאוגוסט אותה שנה יצאתי גם אני לדרך, אחרי הכשרה של שנתיים בקיבוץ. נסענו כקבוצת תיירים — ולמרות שידענו מה צפוי לנו בדרך — העמדנו פנים של אנשים עליזים ושמחים.

הדרך לאורך אירופה (צ'כוסלובקיה, הונגריה, יוגוסלביה ויוון) — עברה ללא קשיים מיוחדים ורק בקורינת שביוון השתנה הכל. לפנות ערב עמדנו על שפת-הים והיכינו לאניה. והנה התקרר כלי-שיט משונה שקשה היה להחליט מה זה — אניה או פשוט סירה גדולה עם תקרה. „זו גיגית ולא ספינה“ קרא מישהו בתמהון — „ובכלי כזה נפליג? ...“ „השאר כאן וחכה עד שהאנגלים ישלחו אניית-פאר במיוחד בשבילך!“ — התלוצץ מישהו אחר מהחברה. פרצנו בצחוק והתחלנו לעלות על „הגיגית“. זאת היתה ספינת-משא לבהמות — הסקנו זאת מהריח שנדרף מכל פינה. באמצע תא-המכונות ועלידו פתח בסיפון, שהוביל לתוך בטן-הספינה. לא היו שם מדרגות — רק סולם פשוט. ירדנו ומצאנו את עצמנו בתוך „אולם“ חשוך בלי חלונות ובלי אויר, ורק דרך הפתח בתקרה — בו ירדנו — חדר קצת אויר קלוש. על הרצפה היו מונחים מזרוניקש — וזה היה הכל... „מחלקת-תיירים דה-לוקס“ — ניסה שוב מישהו להתלוצץ, אבל הפעם איש לא צחק.

היינו מאד עייפים אחרי ימים רבים של נסיעה וטלטולים ברכבת, כמעט בלי שינה ומנוחה. פרשנו סזינים על המזרונים וצנחנו עליהם. אחר-כך התברר שגם שירותים לא היו. למעלה היה רק תא-נוחיות אחד בשביל כולם יחד.

הימים הראשונים על "הגיגית" עברו בשקט יחסי. יכולנו לעלות למעלה ולהמצא על הסיפון. האויר היה צח והים שקט וריגוע. יכולנו גם להתרחץ במי-ים. אנחנו, הבחורות, סדרנו לנו "מקלחת" מסדינים בפינה. שתי חברות החזיקו סדין כמחיצה, אחת שאבה מים מהים בדלי קשור לחבל ושפכה אותם על המתרחצת. סדור זה הכניס גם קצת בדיחות-דעת בין החברה למרות הכל.

באחד הימים כשהיינו למעלה, קיבלנו פתאום פקודה לרדת מיד למטה ולהישאר שם עד להודעה. אוירון התקרב וחג מעלינו. כעבור זמן מה — הסתלק. מהרגע הזה הלך וגבר המתח והעצבנות השתלטה עלינו. נוסף לזה גברה גם הרוח והים נעשה יותר ויותר גלי. רבים בינינו חלו במחלת-ים. המצב הסניטרי הורע. היינו באמצע הדרך והנה התברך שהמזון, אשר התקלקל בחלקו מחוסר תנאי-איחסון מתאימים, הולך ונגמר. גם מים לשתייה מעטים. צריך היה, על-כן להנהיג משטר מים חמור. המדריכים שלנו עמדו בקשר מתמיד עם המוסדות בארץ, וכל פעם פשטו שמועות על מאורעות, על מצוד האנגלים על מעפילים ולבסוף שמועה: "גילו אותנו"!

איך נודע הדבר לחברה — קשה לדעת. רק שמנו לב שהמדריך הראשי — פניו הרצינו יותר וכאילו נמנע מלדבר אתנו — לא כתמיד. הוא נסגר בתא-המכונות ומשם נשמע רק תיקתוק של איזה מנגנון. שמנו לב ש"הגיגית" לא התקדמה כלל. ולמחרת סיפרו שהיא שינתה את כיוונה. כל זה הסעיר את הרוחות: מה יהיה? איך זה יגמר? כעבור יום, לפנות ערב, קראו לכולנו לעלות. למעלה חיכו לנו כל המדריכים. הם היו רציניים ושקטים מאד. תיכף הרגשנו שמשוהו חשוב עומד להתרחש. במילים קצרות הוסבר לנו: לפנינו השלב הקשה והמכריע של הדרך — ירידה לחוף. חופי-הארץ שמורים היטב. עלינו לנסות ולרדת במקום שהגישה אליו מהים קשה ומסוכנת. אין איש יודע איך זה יגמר. יכולים להיות גם קרבנות. הצלחת המבצע תלויה רק בנו — ביכולתנו לעמוד בכל נסיון — ויהיה הקשה ביותר...

ברגע זה משוהו השתנה בי: הכל — במה שחייתי עד עכשיו — כל המחשבות והמשאלות והתקוות לעתיד, העבר וזכרונותיו — כל זה כאילו נמחק מלבי. נשאר רק ההווה, רק "הגיגית" שלנו, העלובה, הרעועה, העלולה להתהפך מכל משבר-רוח חזק, ועליה 160 איש החותרים בשארית כוחם לקראת מטרת-חיהיהם. ידעתי, שלמרות הצפייה הממושכת לרגע זה, הכול נדהמים ונפחדים בעומק לבם — כמוני... כל זה התרחש בנפשו של כל אחד פנימה... וכלפי חוץ — רק הפנים החזירו קצת, מבט העיניים מרוכז יותר, רק התנועות כבדו והואטו מעט. התפורנו בשקט. עבר זמן קצר התאספנו שוב כולנו, במכנסיים ארוכים ונעלים חזקות — היינו מוכנים...

בינתיים ירד הלילה — ליל סוף-חודש, אפל, בלי ירח. בקבוצות קטנות (לכל קבוצה מדריך) — שכבנו על הסיפון. השקט מסביב היה כה עמוק שנדמה היה: אנשים מפחדים לנשום, להתנועע.

מהצהרים לא אכלנו כלום, וגם לא חשבנו על זה. הזמן הלך. פתאום שאל מישוהו: מה זה? הסתכלנו: רחוק, רחוק מימין — פס ארוך של אור חזיר בלט מתוך החשכה. "תל-אביב" הסביר המדריך. האור נשאר מאחורינו. שטנו הלאה צפונה. ברגע מסוים, התחלנו כולנו בבת-אחת להקשיב. נדמה היה לנו שצלילים מוזרים הלכו ונשתזרו בתוך השקט והאפלה שאפפו אותנו. הקשבנו היטב. לא! לא טעינו! רעש, כמו של גלגלי-רכבות על פסי-ברזל, הלך וגבר, הלך וקרב. מה זה? חלפה מחשבה במוח. קולו של המדריך הראשי נשמע בחושך: זה — גלים מתנפצים בין הסלעים ע"י החוף. זרם חשמל כאילו עבר את גופנו. נרעדנו

ונשארנו שכובים וצמודים לסיפון ה"הגנית". ושוב נשמע קולו של המדריך הראשי, הפעם קצת מורם ותקיף מהרגיל: עכשיו הקשיבו כולכם! הגענו, אבל לפנינו השלב העיקרי, המסוכן. תרדו קבוצות-קבוצות, ואם יישמעו רעש, צעקות או יריות מכיוון החוף — הספינה עם הנותרים עליה תפליג חזרה לים.

שמענו ושתקנו... ואז באה ההוראה האחרונה: "כל מי שישאר מאחור ולא יוכל להגיע — אסור לו לצעוק ולקרוא לעזרה, בגלל אחד לא נסכן את כולם". היינו הקבוצה האחרונה. עקבנו אחרי הקבוצות הנעלמות מעל "ההגנית". הקשבנו, היה שקט. סימן שהכל הולך למישרין.

הגיע גם תורי. החלקתי בעזרת חבל למטה. שם חיכתה סירת-משוטים. כשירדה כל הקבוצה, התרחקה הסירה בכיוון לחוף. ברגע מסוים באה הפקודה: "לקפוץ למים!" קפצתי. המים הגיעו עד החזה. הרימותי את התרמיל מעל הראש בשתי ידיים וניסיתי לצעוד קדימה. על ידי וסביבי נעו, המקו דמויות. ובא רגע שנדמה היה לי שאני נשארת לבדי בים. כל-כך חושך היה וכל-כך שקט מסביב. רציתי לצעוק ונזכרתי "אסור"! והנה מצד החוף מזנקות לקראתי דמויות, נבהלתי — אנגלים? לא! אלה היו אנשי "ההגנה" שבאו לקבל ולהסתיר אותנו. אחד לוקח את תרמילי והשני מרים אותי ונושא בזרועותיו. עוד רגע קט ואני על החוף הנכסף!!

אחר-כך נודע לנו שהאנגלים ידעו על בואנו וחיכו לנו לילה קודם. למחרת חילקו את כל ה"תיירים" לכל מיני מקומות וכעבור יומיים הגעתי ליגור.

א ב י ג י ל מ י כ א ל י

בדרך הנדודים

אחרי ארבע שנות הכשרה בקיבוץ לודז, גדול קיבוצי ההכשרה בפולין, עליתי ארצה באנית המעפילים "טיגרהיל". תוך הרפתקאות מרובות הגענו אחרי חודש לחופי הארץ. האנגלים גילו אותנו והתחילו לרדוף אחרינו בסירת מנוע, בשלחם לעברנו צרורות אש. שני מעפילים נפצעו פצעי-מות. האניה התרחקה מהחוף ושהתה בים שבועיים נוספים. באחד בספטמבר 1939 — היום הראשון למלחמת העולם השניה — שוב הגענו לחופי הארץ. מביין אלף וחמש מאות המעפילים הצליחו להתחמק מידי הבריטים רק מאתיים וחמישים — ואני בתוכם. היתר נעצרו והובלו לסרפנד, שם היו כלואים שבועיים ואחר כך שוחררו. והנה כמה דפים מיומני ב"טיגרהיל":

7.8.1939

ושוב יום נדודים על גבי תהומות ים-התיכון. המזון אול מכבר והחבריא מתהלכים קודרים, נטולי מרץ. זה לנו השבוע השלישי לנדודים בים. בנמלים רבים עברנו, אולם אף אחד מהם אינו מניח לנו לעגון בתוכו. יום תמים עמדנו בין הרים. השמש מלהטת בלא חמלה. נדמה, הכל קם נדגנו. עוד מעט וידעך גם זיק תקוה אחרון הלוחש עוד בקרבנו. הלעולם לא נגיע אל החוף?

קרבה שעת צהריים. החבריא סועדים את לבם בשום ובצל. התור ליד המים ארוך מאוד. בפנים זועפות מבשרנו התורן שהמים לא יספיקו, מקבלים טיפה במשורה רק כדי להרטיב

את השפתיים. הרי זה פרדוקס איום: למות מצמא על גבי המים. איש אינו מעלה כבר על הדעת שיגיע אי־פעם לחופי הארץ. ורק משאלה אחת בפי כל — פת לחם ומים לשבור הצמא. ופתע נראית אניה במרחק. חבריא משערים זה בכה וזה בכה. עיני כולם נשואות לנקודה זו. האניה מתקרבת יותר ויותר. על הסיפון נראים אנשים רבים. ואנו יודעים כבר ברורות: אף זו הנה אניית־מעפילים. שתי הספינות נפגשות. נשמעים צלילי נגינת "התקוה" ושירה אדירה המחרישה את שאון הגלים פורצת מגרון המאות: "עוד לא אבדה תקוותנו"... רמעות נראו בעינינו. בפעם הראשונה בחיי ירדתי לעומקה של שירת "התקוה".

30.8.1939

זה לנו היום החמישי בלא לחם. מזוננו — קצת ביסקויטים שנשארו עדיין. בקנאה רבה מלוות העינים את המלחים בארוחתם. האניה מתחילה להתנדנד במלוא הקיטור. לאן שוב תנחנו הפעם?

צהרים. אין רצון ללכת לחדר־האוכל ולעמוד בתור בצפיה לקצת מי־מרק פושרים. הראש סחרחר והעינים מתיזות ניצוצות. נתבשרנו שהנאצים עברו את גבולות פולין. הרהורים שונים עולים במוחך. אתה רוצה לגרשם מפניך ואינך יכול. האניה מתנדנדת ומתנדנדת וחוצה את הגלים הנסערים.

אנו קרבים שוב לחופי בירות. איזוהי הפעם כבר? הראש כבד וקשה לזכור את אשר אירע אתמול. הרעב מציק והצמא עוד למעלה הימנו. אנו צופים לעבר בירות, משם צריכה לבוא עזרה, לחם ומים. הוי, לחם, מעולם לא ידענו להעריך עד מה יקר הוא! הגענו לבירות. ליד החוף עוגנת אניה זרה, שאין נראה עליה איש. ישיבה דחופה של ראשי הקבוצות — אנו מקבלים הערב פליטים מצ'כיה ויחד אתם אולי גם לחם. בקוצר־רוח אני מצפה לשעת הערב, אך מדוע כה ארוך היום? מעולם, דומני, לא נמשך כה היום. אני מנסה להרדם, אך התנומה ממני והלאה. לבסוף בא הערב המיוחל. הגיעה ספינת "הצ'כים" הראשונה. ואני אחד העוזרים במלאכת ההעברה לספינתנו. הנה תומכים בזרועה של אשה זקנה, כחושה ותשושה. "בבית", בטרם היות היטלר — בעלת בית־מסחר גדול, ועתה, לעת זקנה, גורשה והושלכה החוצה. על כפיים נושאים בחורה חולה — 4 חדשים היתה במחנה הסגר. בכי תינוק רך מגיע לאזני — נולד באניה ועתה הוא בן 5 שבועות. רעבוני נשכח ממני. כל המסייעים בעבודה ליד ה"צ'כים" בוכים ממש למראה הטרגדיה היהודית. מה הם יסורינו וסבלנו לעומת מצוקתם של אלה?

ונחמה אחת לנו — אולי ייטב גורל הילדים הרכים מגורל הוריהם המר.

ז א ב כ ס פ י

באוניית "טיגר היל"

כל המפלגות הפוליטיות, תנועות הנוער ואירגונים שונים שפעלו בין שתי מלחמות העולם בציבוריות היהודית היו גם אצלנו בעיירה שמנתה כ־200 משפחות. כאשר אני נוכר עכשיו בעיירה ובחיי העיירה קשה לעתים להסביר מניין הפעילות הענפה והרבגונית של ציבור קטן כזה. אין זאת אלא משום שהנוער היה ער, תוסס וצמא־פעולה, נלהב ומאמין והפעילות הזאת — היה בה גם פיצוי מה לחיים של תלישות וחוסר עתיד בעיירה.

הייתי פעיל במפלגה שלנו צ.ס., באירגון "העובד", בקק"ל ובקרן היסוד וכאשר רציתי לעלות עיכבו אותי כמה פעמים בטענה שהעבודה במקום תסבול. נוסף לזה היו לי גם קשיים אישיים: עול קיום המשפחה רבץ בעיקר עלי. בשנת 1939 החלטתי לעלות ארצה, ויהי מה. היה זה זמן לא רב לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה. כאשר הגענו לקונסטנציה בכדי לעלות על האנייה לא נתנו לנו השלטונות הרומניים לצאת מקרונות הרכבת, הפקידו עלינו משמר והיינו אסורים ארבעה ימים. אנשי הסוכנות פנו לשלטונות המרכזיים בבוקרסט ואחרי דין ודברים ממושך בתוספת של בקשיש הגון, הורשינו לעזוב את הרכבת ולעלות על האנייה. בתנאי שניקה איתנו גם קבוצת עולים מרומניה. כמובן שהסכמנו לתנאי זה. הפלגנו באנייה המפורסמת "טיגר היל", שנדדה על פני הנייב שישה שבועות. קשה לתאר באילה תנאים קשים גמצאנו באנייה זאת. צפיפות וליכלוך ללא נשוא. בעיקר הציק לנו הרעב. קודם זרקנו את הלחם. מפני שהיה מלא עובש, ואחר כך אספנו אותו בחזרה ושמרנו על כל פירור שלא יתבזבז. אין פלא, איפוא, שפשטו באנייה מחלות שונות. שתי צעירות מתו מדיוזנטריה. אחת מהן מצאה מגוחת עולמים בתוך גלי הים. עוד שני עולים נפלו חלל מכדורי האנגלים בעת שניסינו לרדת בסירות קטנות לחופי הארץ. סמוך לחופי העיר תל-אביב עלתה האנייה על שרטון. כמאה איש הצליחו להתחמק בחשכת הלילה והיתר נלקחו לעתלית ושוחררו כעבור עשרה ימים.

הייתי שבור ורצוף וגשארתי שבועות מספר לנוח ולאזור כוח אצל קרובי המשפחה שלי. לאחר מכן הגעתי ליגור ורציתי להצטרף אליה כחבר, כי עוד בחו"ל החלטתי ללכת לקיבוץ. הואיל ובאתי כבודד מהעיר ולא ישר מהאנייה לא האמינו מוסדות המשק, כי אומנם אני רוצה לחיות כאן וסרבו לסדר אותי בעבודה. שבועיים התהלכתי בטל מאונס עד שבעזרת כמה חברים שהכירו אותי עוד מההכשרה והתערבות מרכז המפלגה בליטא הוחלט לקבלני כמועמד. התחלתי לעבוד בכריתת עצים בחורשה. העבודה גרמה לי סיפוק רב, אלא שחיש מהר נקרעו הבגדים והנעליים, בהם הגעתי מהאנייה, ואחרים במקומם לא קיבלתי במשך זמן ממושך, כי כל הזמן נחשבתי לזמני ובתור כזה הרי איני זכאי לבגדי עבודה... במשך הזמן התגברתי גם על הקושי הזה, שוב בעזרת כמה חברים, וכעבור שנה אושרתי כחבר במשק יגור.

ש מ ו א ל ז ה ב י

אם קצרה ידנו מהציל לקוחים למות — אנחנו, המוצלים, אחרים לשארית ישראל. אין כתפים אחרות להטיל עליהן. אין גב להתחבא מאחורינו. העובדה, כי אותנו, הניצבים כאן, העלה גורל-ישראל אל החוף — מחייבת. אי אפשר שלא תחייב.

בגולה היה אדם מישראל מכוון פניו לקראת ציון, בציון חייב אדם מישראל לכוון פניו לסוכת ישראל הנופלת, הנופלת בכל מקום ובכל הדרכים.

כל יום ויום חייב אדם לראות את עצמו כמי שמכריע את הכף: ליציאת מצרים או להארכת הגלות.

היו כל מעשינו נכוונים לקריעת-הים ולקבלת שבים.

ב. כצנלסון

התגייסות

בפלישה לסוריה

בקיץ 1942 נקראנו 20 בחורים ע"י ה"הגנה" והוצבנו בחניטה. תפקידנו היה להיות מובילים של הצבא האוסטרלי בפלישתו לסוריה. שלטון וישי בסוריה היה, כידוע, עויץ את בעלות הברית, וכוחות נאציים החלו להתרכז בארץ זו. הכרח היה לכן לכבוש את סוריה ולייצב בה שלטון אוהד לבעלות הברית. הוקצו למבצע זה מיטב הכוחות האוסטרליים באיזור ועלינו הוטל להיות להם למורי-דרך. אימונינו התרכזו בהכרת גבול הלבנון, ביצורי הצבא הצרפתי ובדיקת תחנות המשטרה. התאמנו ביום בנשק הבריטי ובלילות עסקנו בסוירים אל מעבר לגבול. הכרנו את השבילים בהרים, את מקומם של מחנות הצבא והמשטרה ואת כל האתרים הצבאיים שם. ביום הפלישה התרכזו כוח קומנדו אוסטרלי חזק ובלילה חצינו את הגבול, בשטח שבין ראש הנקרה ובינת-א-ג'בל. חדרנו לעומק של כ-20 ק"מ ללא כל תקלות.

אותי ועוד 10 אוסטרלים הציבו על גשר בכביש הראשי, המוביל לבירות. הקמנו מחסום ותפסנו עמדות מגן. עם שחר הופיעה משאית אזרחית-לבנונית, שנסתה לפרוץ את המחסום. היא נורתה על ידינו. אזרח אחד נהרג ואילו חייל לבנוני, טרמפיסט, נלקח בשבי. כעבור זמן מה הופיע רץ צבאי צרפתי על אופנוע וגם הוא נשבה. זמן קצר לאחר מכן הגיעה משאית צבאית צרפתית ובה משמר הגשר. המשאית נורתה וצמיגיה פוצצו. החיילים, חמישה במספר, ירדו ממנה כשידיהם מורמות ונשקם השאירו במשאית. צרפנו אותם לשבויים. עתה היינו כבר עמוסים שלל ושבויים.

הגענו למחנה הצבאי, הצטרפנו לכוח שנלחם שם ובעזרת התחמושת שהבאנו התקפנו את תחנת המשטרה — בנין מבוצר — כבשנו אותה והתבצרנו בה. בתוך המשטרה לקחנו כשלל מכונת יריה בינונית, אשר בחורינו היהודים השתלטו עליה מהר והפעילוה ביעילות (לא כן האוסטרלים). מגג המשטרה ניהלנו קרב קשה עם חילות הסנגלים, אשר ניסו לכבשה בחזרה. הם קיבלו תגבורת: שלוש משאיות מלאות חיילים נעו על הכביש לעזרתם. הפעלנו את מרגמת 60 מ"מ של הצרפתים, שגם היא נשארה לנו לשלל, ופגענו במשאית האמצעית שסתמה את הדרך ומנעה מהראשונה אפשרות לחזור ומהאחרונה — להתקדם. פתחנו עליהם באש חזקה ממכונת היריה והם בראותם שאין להם ברירה נכנעו. הכנסנו אותם למשטרה ונוספה לנו עוד בעיה — לשמור על השבויים.

לפני הצהרים שמענו התפוצצות חזקה מצד דרום. התברר לנו שהצרפתים פוצצו את הכביש הראשי, המוביל מראש הנקרה לבירות, בכדי לעכב התקדמות הכוח העיקרי אשר נע עתה צפונה. הרגשתנו היתה קשה משום שראינו עצמנו מנותקים מהכוח העיקרי, חסרנו תחמושת ואספקה והיינו מסורבלים בשבויים. עודנו שוקלים אפשרויות נסיגה מהמשטרה והתחמקות מן המצב בו נמצאנו, הגיע חוד הכוח העיקרי ושיחרר אותנו ממצור. התברר, שבעיית הכביש ההרוס לא היוותה שום קושי לחיל-ההנדסה האוסטרלי. הם פשוט "הפכו",

בעזרת חומר נפץ את צלע ההר לתוך הבור הפעור וכל הכוח עבר והתקדם צפונה. בזה גמרנו אנו את תפקידנו. הצבא החזיר אותנו ארצה והוריד אותנו בכביש הראשי בנקודה הכי קרובה לחנייתה. אני הושארתי בכביש ע"י הכפר איזיב. עמדתי על הכביש בתוך הכפר, עמוס 2 רובים צרפתיים, 2 סטנים, טומיגן ותחמושת לרוב, כשהערבים לוטשים עינים ואינם מעיזים להתקרב אלי.

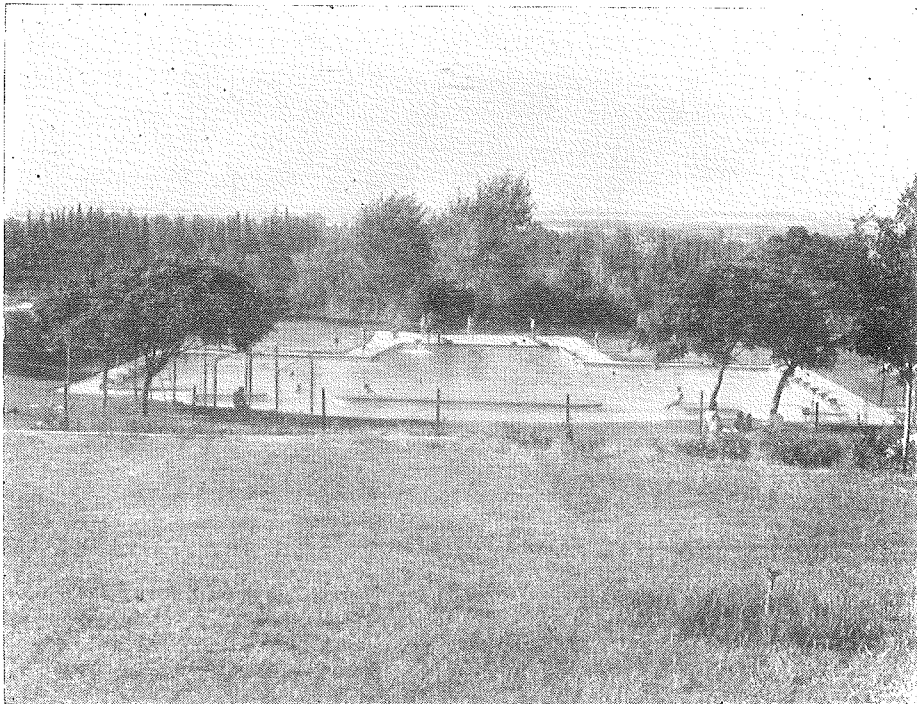
חזרתי הביתה. משקם הפלמ"ח גויסתי לפלוגה ב' והייתי במחנות חבלה שונים בהדרכתם של קצינים בריטיים, אשר הכינו אותנו למלחמה פרטיזנית. כאשר הורחק האויב מגבולות הארץ חזרתי הביתה.

ק. אדלר

להנצחת זכרו של גרשון קופלר ז"ל

(ניספה בסירת הכ"ג)

ביום הנצחת זכרו נצבת דמותו של גרשון במלוא זוהרה. הוא היה אחד מאלה המעטים שידעו מתוך שקידה והתמסרות יומיומית להעלות את עצמם לשיאים כאלו, אשר היוו ציוני דרך בולטים בהיסטוריה של עם מתחדש.

עיקר כוחם וגבורתם של הכ"ג — יורדי הים שנישאו על גלים סוערים ולא חזרו אלינו — היה בעשיה האפורה והפשוטה של הדרכה וכוננות מתמדת לכל מבצע ולכל שליחות שייקראו אליהם.

גרשון היה חבר יקר לחברים ומדריך מסור לנוער, פשוט בהליכותיו ויחד עם זה גאה על מפעלו, בעל הכרה פועלית, איש הקומונה ונאמן בית הקיבוץ. שמחנו בו וקיווינו כי אדם כגרשון, אם עלה על הדרך הזו של חיי קומונה יאריך אתנו חיים של מסירות, אבל לא זכה ולא זכינו אנחנו חבריו. נעקר מאתנו גרשון והוא במלוא כוחו ואונו.

חברים, נראה לי שאביע בזה הרגשתם של רבים באומרי, שמועקה כבדה העיקה עלינו, באשר לא הנצחנו את שמו בתוכנו. רק היום שוחררנו ממועקה זו, בקראנו על שמו את אחת הפינות החמודות במשקנו, את בריכת השחיה. בריכה זו שנקראת על שמו של גרשון מסמלת בעיני את לימוד השחיה נגד זרמים עכורים, אשר גם בזה היה גדול כוחו של גרשון. יישמר זכרו בתוכנו.

(דברי נח יגורי בטקס הסרת הלוט).

יגור בתקופת אל-עלמיין

אם להעריך את פעולתה של יגור בשטח ההגנה, אפשר להגדירה במשפט אחד והוא — אי-השלמה עם השיגרה, כמובן, במושגים של הימים ההם. נדמה שאף פעם לא הסתפקנו במה שהיה מקובל בארץ ובמשקים אחרים בקשר למכסת הנשק, תחמושת, בניית מחסני נשק, ביצור בתים, עמדות מבוצרות, מקלטים, אימונים וכו'. הכל עשינו יותר מהנדרש ומעל ליכולתנו. ברצוני לספר כאן על קטע אחד של פעולותינו בתקופת אל-עלמיין, ולא להאריך אשר השם הזה זר להם אוסיף כמה מילים על התקופה ההיא. היה זה בשנת 1942. קלגסי הנאצים כבשו כמעט את כל אירופה, הפציצו קשות את אנגליה, חדרו עמוק לתוך ברית-המועצות, ורק בצפון אפריקה, בלוב, האיר המזל פנים לאנגלים במשך זמן מסוים. אבל באביב 1942 ערך רומל (מפקדם של הגרמנים בלוב) התקפה רבתי, כבש את כל לוב והגיע עד גבול מצרים, לקו שקראו לו אל-עלמיין. זה היה הקו האחרון המבוצר של האנגלים והם חשבו שלא יוכלו להחזיק בו ויצטרכו לסגת מכל האזור, כולל מצרים וארץ-ישראל, עד עירק. לא קשה לתאר את הבהלה שאחזה את הישוב. במרכז ההגנה היו כמה תכניות להגנת הישוב שהמכנה המשותף שלהם היה איך למות ביתר כבוד, כי איש לא הישלה את עצמו, מה צפוי לישוב שימצא בין הפטיש הגרמני והסדן הערבי. לא סוכם דבר — למעשים לא הגיעו.

אנחנו — קבוצת חברים, שעסקו בענייני בטחון ביגור, לא יכולנו להשלים עם המצב הזה של חוסר פעולה וארגון לקראת הסכנה הגדולה. מכל מוראות המלחמה הפחיד אותנו תכסיס אחד שהגרמנים השתמשו בו בכל ארץ שכבשו: הם היו מטילים מבוכה ובהלה בקרב צבור האזרחים ע"י „גייס חמישי“ (סוכניהם בארץ זו) וברגע שהשתלטה אנדרלמוסיה, עשו כבתוך שלהם וההתנגדות של הצבא היתה נשברת. ובכן חשבנו אסור יותר לחכות, אלא יש למצוא דרך לארגן ובעיקר לאמן את כל היישוב — כי הלא לסגת ולברוח לא היה לאן. הועלתה הצעה להזמין את יעקב דורי ובפניו להביא את תכניותינו בקשר לאימון ואיגון היישוב וכך עשינו: יעקב דורי שמע וקבל את דברינו והזמין אותנו לשיבת מרכז ההגנה, להרצות על השגותינו.

בלב פועם ישבנו ערב אחד בתל-אביב על גגו של בית הועד-הפועל של ההסתדרות וסביבנו אנשי הועד-הפועל ומרכז ההגנה שאמנם הכרנו את רובם בתור מנהיגי היישוב, אבל השם מרכז ההגנה הטיל את מוראו עלינו ובלבנו עלה ההרהור: מי אנחנו כי נבוא ונציע מה לעשות בעת צרה. מלאי התרגשות סיפרנו על תוכניתנו איך להרבות ככל האפשר באימון אנשים, שיוכלו בבוא הזמן לעמוד מול האויב ולא יובלו כצאן לטבח. לתמהוננו לא לעגו לנו, אלא שאלו פרטים והטילו עלינו להיפגש עם אנשי ההדרכה ולתאם את תורת האימונים ביגור לשאר המקומות. כי זאת לדעת: ביגור התחלנו באימונים עוד לפני ההחלטה. וזה היה סדר האימונים: גייסנו את כל המדריכים שהיו ברשותנו וחילקנו את כל החברות והחברים לכתות-לימוד: למקלעים, למרגמות, רובים, אקדחים, רימונים, איתות ועזרה-ראשונה.

מכיון שלא ידענו מתי האנגלים ייסוגו, ערכנו את האימונים, בכל שעות היום והערב. כל חיי יגור הפכו להיות חיי ישוב במצור. הכל הותאם לאימונים. שרותים, שירותי ילדים, עבודה בענפי בעלי-החיים וחלק גם בענפי השדה ועבודות חוץ — הכל הותאם לשעת חירום. חבר שצריך היה ללכת להתאמן — החליף אותו זה שגמר את האימונים. הפעולה הזאת הרימה, כמובן, את המורל אצל החברים.

השאלה העיקרית באימונים היתה, איך בכל זאת להתאמן בנשק בלתי-לגלי. והלא היה זה בזמן מלחמה עם חוקי-חירום חמורים, אמנם האנגלים התכוננו לסגת, אבל לו היתה באה הלשנה מצד הערבים, בודאי לא היו מתעלמים ממנה. סגרנו, איפוא, את השערים והעמדנו שומרים כדי למנוע הפתעה, ואם היו באים אנגלים, היינו מסלקים את הנשק הבלתי-לגלי ומתאמנים רק ברובים של השוטרים המוספים (גפירים בלע"ז). הצענו למרכז, אותה צורה של אימונים לאנשי העיר והמושבות — לרכז כמות גדולה של נשק לגלי באחת המושבות הגדולות ולהסיע לשם את אנשי הסביבה הקרובה. סיפרו לנו שהתוכנית הזו הצליחה ושיפרה את מצב-הרוח כמו ביגור.

הפעולה הזאת הביאה לידי גילויי-התנדבות מפתיעים. סיפר לנו אחד מראשי ההגנה בארץ, שבאו אליו ישישים, בני שבעים ומעלה, והציעו את שרותם להגנה. כאשר נשאלו מה לדעתם הם יכולים לתרום להגנת הישוב, הציעו לשלוח אוהם בתור משלחת של זקני היישוב לקבל את פני הגרמנים, לצייד אותם במוקשים על גופם, ובזמן הפגישה עם הגרמנים יפעילו את המוקשים בחינת "תמות נפשי עם פלישתים".

כידוע, נמנעה נסיגת האנגלים ממצרים ממש ברגע האחרון. הצבא האנגלי, בפיקודו של מונטגומרי, עבר להתקפה וגירש את הגרמנים מצפון-אפריקה כולה. הסכנה הקרובה לארץ חלפה, אבל ההרגשה הכללית היתה שלא ישבנו בחיבוק ידים, אלא התכוננו, לפי יכולתנו, לרע ביותר.

מ. בנארי

בגיוס לצבא הבריטי

ההתגיסות לצבא הבריטי, בימי מלחמת העולם השנייה, חלה בתקופה סוערת בהיי היישוב בארץ. ההתעללות של הכובש הנאצי ביהודים שבארצות הכיבוש, השמועות על מסע השמד של הצורך לא השאירו ספק לאשר צפוי ליישוב בארץ במקרה של כבוש, ולכן כה עזה היתה התחושה וההכרה שיש צורך בפורמציות סדירות, חמושות בכלים ובידע, למען יוכלו לעמוד

ולחשיב מלחמה שערה, לעמוד על הנפש ולהכריח את האויב לשלם ביוקר בעד כל קרבן עברי.

ראשית הגיוס במתנדבים אישיים — ללא תמיכתה של הסוכנות — עמדה בסימן של כשלון. ראשוני החפרים מעטים היו, ללא צביון, ללא מטרה. לימים, כאשר הוסכם עם הסוכנות על צורות הגיוס, אופי היחידות וייחודן הלאומי, פשטה תנועת ההתגייסות ברחוב היהודי. חברי ההגנה ובעלי ההכרה קבלו מרות המוסדות ולבשו מדים. החלק ה"אזרחי" ניסה להשתמט ממלוי משימה זו, אך לא יכול לעמוד מול לחץ הרחוב והלך גם הוא. כ-20 אלף מבני הישוב, צעירים וקשישים, בחורים ובחורות, מילאו שורות הצבא הבריטי. כל החילות "קפצו" על הגיוס הזה. בחורים ההולכים למלחמה מתוך הכרת כורח ההגנה על החיים, מתוך שאיפת-גם במרצחים — חומר לא יסולא בפז הם. רצו בנו כולם: חיל רגלים, תותחנים, פלוגות תובלה, חפרים וחיל הנדסה, חיל חימוש ואספקה, חיל נשים, חיליים ואויר, פלוגות ציוד כבד ועוד ועוד. גם ההתיישובת העובדת — התנועה הקיבוצית והמושבים — נחלצה למשימת התגייסות זו. יגור — המשק הגדול בארץ אז — עשרות בניה ובנותיה שירתו במדי הצבא הבריטי, ביחידות עבריות. שלא כמו בעיר, רובם המכריע של החברים, אשר הוטל עליהם ללכת, הלכו ומלאו חובתם ללא רתיעה. כך נוצרה הבריגדה.

עוד בראשית המלחמה חיפשנו דרך איך להצטרף לצבא הבריטי למען הילחם באויב הנאצי. כוונתנו היתה ללמוד מקצועות, אשר טרם נודעו בהגנה כמו תותחנות, הנדסה צבאית, תעופה, ים ועוד. ושנית, לא היינו בטוחים שביום מר — כאשר יגיע האויב אל גבולות הארץ — לא יעזבונו האנגלים לנפשנו ואז נצטרך לעמוד לבד במערכה.

ההתחלה היתה קשה מאד. היו הבדלי נוהג בין חיילים אנגליים ומגוייסיים לבנים מהדומיניונים ובין מגוייסיים כהי-עור וילידים. ההפרדה היתה בתעסוקה, בחיי חברה ואף בחיי מחנה, לילידים וכהי-עור הוקצו רק עבודות שירות. הם לא הורשו להכנס לשקם יחד עם הבריטים. היו להם חדרי-אוכל לחוד ואף שירותים נפרדים. רק לאחר מאבק קשה הוכרנו כשווים אל שווים.

התגייסתי לחיל התותחנים. לא בנקל ניתנה לנו הזכות לשרת בחיל זה. אולם משכנסנו ליחידה, הוכחנו יכולתנו ויעילותנו מעל לממוצע המקובל בצבא. השירות היה ביחידות מעורבות וביחידה עברית לתותחנות אנטי-אווירית. צורפתי בהתחלה ליחידת תותחני-שדה, הוביצר 105 מ"מ, אשר חנתה בסוריה. לאחר זמן מה הועברתי ליחידה להגנת החופים — יחידה מעורבת, אשר חנתה על הכרמל וברשותה תותחים כבדים 150 מ"מ, מרחיקי קלוע. מכאן נשלחנו להגן על הנמל בחיפה, מצוידים בתותחים כפולי קנה למלחמה בצוללות. בסוף 1943 צורפנו לבריגדה — החטיבה היהודית הלוחמת.

פלוגות הצבא העבריות קובצו מכל עבר. 3 גדודי החי"ר, התותחנים, חלק מפלוגות התובלה ועוד, רוכזו בבורג-אל-ערב, אשר בגבולה המערבי של מצרים. כל הציוד של היחידות הוחלף. אכן היתה זו יחידה עברית לוחמת, אשר טרם ראינו כמותה. באחד הלילות עלינו על האניות והפלגנו לאיטליה, כשצי כבד של אניות מלחמה מלווה אותנו. נחתנו בטורנטו. כאן הופקד עלינו הבריגדיר בנימין. התחלנו באימונים לקראת כניסה לקרב, אימונים מפרכים בתנאי סתו וחורף של איטליה כאשר הקצינים, ובראשם הבריגדיר, משמשים לנו דוגמא. נכנסנו לקווים, חצינו את הסניו, התקדמנו צפונה והשתתפנו בקרבות. בגמר המלחמה היינו ליחידה לוחמת בעלת נסיון קרבי.

פגישותינו הראשונות עם יהודים, ניצולי המחנות, הביאו אותנו למאמץ עליון להגשת

עזרה ולהצלת שארית הפליטה. עברנו בכל אירופה להפשם. בצפונה של איטליה הוקם מחנה גדול, בו כינסנו את כל מי שהצלחנו לאתר. מכוניותינו אספו את הבורחים בגבולות ואת היושבים במחנות וריכזו אותם במחנה ומשם אל אניות ההעפלה. עם גמר המלחמה שוחררנו מהצבא וחזרנו הביתה. החלה פרשת המאבק על זכותנו לכנס את שארית הפליטה כאן בארץ, ואחר־כך מלחמת העצמאות, אשר בה רבים מבין קציני החייל תרמו מנסיונם להשגת הנצחון ולבגין צ.ה.ל.

שורה

חיילינו - שאו ברכה

(הוקרא ברדיו ע"י א. ברדיצבסקי)

חברינו — חיילינו היקרים!

מדברת אליכם יגור בת התשע־עשרה — האזינו!

חג, חג לנו היום, חג העליה על הקרקע! חג שבזכותו קיימים אנו כגוף אחד, חברה אחת — בית אחד — בית יגור.

סמוך ליום שמחתנו, כאילו יד נעלמת אכזרית שזרה לתוך המשבצת את ימי הזכרון של הנפשות היקרות ששכלנו: יואל ברגמן — האב, היוזם והחולם, שלמה גלובמן — האח הלוחם האמיץ, צביה — האחות המעודדת והמרגינה, וכרפס — הבן הצנוע והישר — שכך אירע להם ולנו, שלא זכו יחד אתנו להמשיך ולהיאבק שכם אחד בהווה ולרקום את חלום העתיד. תשע־עשרה שנה עברו מאז עלו תשעת ראשוני יגור להפרות את השממה. תשע־עשרה חוליות של כיבוש ויצירה, של היאבקות גדולה, וחרדה לכל עמדה שלא תישמט, לכל שעל אדמה, שינוצול, לכל מפעל מלאכה שישגשג, ולכל ענף חקלאי שיפרח. ומסביב — עולם, שיסודותיו מתערערים וקול דמי אחינו הנענים צועקים אלינו מכל פנה ועבר. דרושה גבורת נואשים, רצון ברזל ואמונה לזהטת, כדי לעמוד על משמר מפעלנו.

על אף המלחמה וקשייה, המשכנו והגברנו גם השנה כיבוש ויצירה. יישרנו שטחים חדשים ומים הזרמנו לשדות ירק ומספוא, מרהיבי עין, ותשעים אחוזי של הספקת הרפת, על ה־200 ראש שבה, מהשדות שלנו השברנו. בשנה שעברה הוספנו מטע זיתים וגם השנה נוסף. הגשמים איחרו השנה לרדת, הם ירדו בעיקר בלילות והיום היה לעבודה, ונחוץ הוא היום לעבודה, כי העבודה מרובה ואנשים חסרים.

חג החנוכה עבר בשמחה על הילדים. אורות, אורות בכל בית ילדים, מהפעוטים עד הגדולים בבית־הספר. ואף בחדר־האוכל התנוססה חנוכיה גדולה רבת אור. בחדר האוכל יום יום חיילים מקצוות תבל, מאוסטרליה, ניו־זילנד, בריטניה, יוון, אורחים לשעה ולימים מספר, וילדינו המגישים את הספל יושבים על הברכיים ומחממים את הלב לאלה חבריכם במערכה אשר ביתם רחוק.

בפתח שנת העשרים לקיומנו אנו מרגישים את כוחנו ההולך ורב ליצור ולהרחיב, ולהוסיף עוד יהודים בונים שיבנו וייצרו אתנו יחד.

וביום זה, שבעתיים נזכור אתכם ונצפה לבואכם, חברים, כי חסרים אתם לנו בכל עת

ובכל שעה. בליל התקדש חג, כשכולנו כאיש אחד נתכנס אל חדר-האוכל שלנו המבריק בכל שפעת אורותיו, תהיונא איתנו בשקט העצור, בשירה הבוקעת ובהורה הסוערת והמסורתית הפורצת בכל שנה מחדש, מעוצם עמל וחדוה שביצירה.
בשם כל בית יגור על 1120 חבריה, ילדיה, נעריה וזקניה — שאו ברכה.

15.1.1942

ארצנו יפה ונאה

(מכתב לחיילים)

לחברים היקרים, שלום רב!

נראה לכם ודאי מוזר לקבל סקירה משטח זה של חיי משקנו, שכולו שלום ושלוה, בלא קשר למתרחש בעולמכם אתם, עולם שאתם חיים בו ונלחמים. התרגלתם לסייר חזיתות, לראות דברים איומים, מראות הרס והשמדה ולכל אשר אכזריות האדם מסוגלת. ערים וכפרים הולכים לטמיון ויחד עם מליוני חיי אדם נהרסים ערכים של דורות רבים. ובין אלה גם רבבות גנים נהדרים נמחקו מעל האדמה, אלה נכסי עולם אחר השואף לשלום וקדמה. לכן תהיה נא לכם נחמת-מה לשמוע, שבבית ממשיכים ביתר שאת בדברי שלום של בניה ונטיעה.

ידוע לכם ודאי, שהספיקו להקים מספר בנינים לשיכון חברינו, ומצדנו ז.א. «שפור המחנה» עשינו כפי מיטב יכולתנו להוסיף חן למחנה, וזה למרות הדוחק בעבודה ולדאגה המתמדת לספק את המוטל על המשק בשטח החקלאות והמלאכה. מאמצינו בשטח זה הם צנועים מאוד ביחס לצרכי ישובנו הגדול, אבל הטבע והאדמה המבורכת של יגור עוזרות לכך, שלא תהיו מאוכזבים ביותר בשוככם הביתה ותסתפקו גם במעט שהספקנו לעשות. עוד טרם הגיעה השעה, שבתוך חשבון המשק, הענף הזה הנראה כבלתי-פרודוקטיבי כביכול, גן הנוי, יכלל בחשיבות שוה לחשיבות הדר המגורים, כגורם חיוני בחייו. עוד יותר מדי מדוקדק החשבון הוא אצלנו של הכנסות והוצאות «ריאליות» לפי ערך המטבע. כל מאמצינו לשכלל את אופן עבודתנו במשק ושכלול מכשיריו יהיו כדאיים רק אז, אם יביאו אתם שיחרור ממדות המשטר הקפיטליסטי, אשר ירשנו בעל-כורחנו גם אנו. מטרתנו העליונה והקדושה צריכה להיות רכישת ערכים תרבותיים מכל הסוגים ומכל הגוונים וזה כולל גם ריבוי הגנים, עצים, מרבדי דשא ושפע של פרחים. בד בבד עם ביסוס חיינו הכלכליים בכל הישובים בארץ, דאגתנו המתמדת צריכה להיות מכוונת ליפות את ארצנו ולהחזיר לה את הצל הדרוש לאדם העובד.

ודאי ידוע לכל החברים, שמלבד חוסר עובדים יש הפרעה בהתקדמות שיפור המחנה מחוסר תכנית קבועה של הנקודה, לכן אני תקוה שמעכשיו יסודרו הגנים והנטיעה בקצב יותר מהיר, בהתאם לתכנית הנקודה, אשר לבסוף אושרה ע"י כל הציבור.

הנני מקוה שתשובו בריאים ושלמים אחרי כל מה שעבר עליכם, כמנצחים ותדאגו ביתר שאת, כמו כל חיילינו בארץ שארצנו תהיה לא רק טובה ופוריה, אלא גם יפה ונאה.

שלום רב לכם, שלכם שלמה ויגברג.

5.6.44

אל אחים באש

ליל התקדש שנת תש"ד, (30.9.43), אי"שם בעיר נכר. לילה ללא שינה. מחר נפליג, אני ורעי, הרחק לארץ אויב. אינני יודע, האם יד המקרה היתה בכך, או יד הגורל, שיום ראש השנה נקבע לצאתנו. אבל רטט מיוחד נאצל על שעות הלילה הזה. ידעתי: בכל אתר ואתר מתקדשים בני-ישראל לקראת היום; גם שרידי ישראל בארצות ענותם, ליבם יפעם עם ליל החג השדוד מהם. וביום זה אנו יוצאים אליכם, אחים. בעצם החג נבוא אליכם. חשנו בעליל את יד הגורל הכבדה.

ישבנו אותו לילה, אני ורעי, וכתבנו את מכתבי הפרידה ליקרים ולחברים בארץ — מי יודע אם לא המכתבים האחרונים. אחר-כך קראנו זה בפני זה את המכתבים והלב נתמלא על גדותיו רחשים שבטוי אין להם. הבכי התפרץ מאין יכולת להבליג. עם שחר באנו למקום המיועד, לבשנו שם את המדים לדרך. על הצואר הושחל הדיסקוס שעליו חרות היה השם, דרגת-הקצינות וכו'. שליחי מוסדותינו בארץ נתנו לנו את ברכתם ליציאה וספר תנ"ך ניתן לנו לדרך — רע נאמן, אשר ילווה אותנו בכל אשר נלך ואשר בו נוכל לעיין ולשאוב ממנו עידוד בשעות קשות. צררתי בבגדי את תמונות בני משפחתי ותמונות ילדי.

שעות-ציפיה בשדה-התעופה הסמוך לעיר בנגאזי. נכנסנו פגימה לאוטו ונצטוונו לבלוי צאת מתוכו. הציפיה הממושכת הגבירה בנו את המתיחות. אוטו-משא הגיע ובא עמוס חומר-תעמולה למכביר, מאות-אלפי כרוזים היו צרורים בו, נועדו להילוות אלינו לארץ אויב. והאוויר שלנו איננו עוד. מדוע בושש לבוא? עינינו כלות מיחל אליו, והלב הולם מחוסר סבלנות. בקדחת-הציפיה נמתח ומתמשך כל רגע לנצח. קוצר-הרוח מטלטל את הנפש בעינויים והשרב הגדול, המציק בלי הפוגות, עוד מוסיף עליהם.

אל ארץ אויב

הוצאנו למחסן-מצנחים עצום. נוכחנו עד כמה מקפידים בני-בריתנו לטעת בלב האדם אמוץ מלא במצנח הנמסר לרשותו. כאן חורנו והתלבשנו. נצטיידנו בלבני-צמר חמים. על גבי המדים הצבאיים הוטל עוד מעיל אורחי למחצה. במעיל זה היינו צריכים להיכנס לעיר האויב אחר הצניחה, בכדי למנוע חשד.

האוויר חצה את המרומים. גימא מרחבים אפלים בחלל העולם הלילי. הנה אנו טסים כבר במרומי ארץ אויב. בחצות לילה חגנו מעל עיר הבירה. האורות כבו. ידענו שניתנה אזהרה בכל הארץ ועקבו אחר האוויר, למצאו. הלב פועם, פועם. זיעה קרה מציפה את גוף. הפתח אל התהום משחיר לעיניך. עוד מעט ויתן אות ועליך לזנוק... האוויר חג במקום אחד, בולש ותר, כנראה, אחר המקום הדרוש: אש יריות מגיעה מלמטה. ופתאום לאחר עינויי ציפיה ניתן האות. האור האדום פוקד: צנח!

חברי קפץ ראשון ואני מיד, כהרף עין, החלקתי אחריו. עם הקפיצה נפתח המצנח וחשתי כיצד אני נלפת בזרועותיו הבטוחות. באפלת הנפש הבהיקה כברק הקריאה "שמע ישראל"... מעין הרגשה שבקידוש-השם חלפה, חתכה. ויחד עם זה — היתה הרגשת אבדון. האוזניים קלטו את זמזום הכדורים סביב, מטר כדורים. לא אימלט — חלף הרהור במוח — כדור אחד ודאי יפגע בי או במצנח. העיני, שהיו רגילות לאור שבאוויר, נתקלו בגוש-השכה אטום. ופתאום

ניתר הלב מאימה: למטה הבחנתי בבתיים! אני צונח ברחובה של עיר. חשבתי שמא אצליח להטות את המצנח לצד הרוח למען ישאני הרחק מן הבית. אבל הנה ניצבות כבר רגלי על גג אחד הבתים.

רגע תהייה סביב... מתוך החלל האפל מסתמנים צללי בתים ועצים. זמזום הכדורים אינו פוסק. «הרי אני מטרה מרוכזת מצוינת» — חלפה מחשבה, שהזכרון העלה אותה משעורי האימונים, אשר קיבלתי פעם על המטרה המרוכזת. ברור, מוכרחים לגלוש למטה. החלקתי על שיפוע הגג, ושוב אני מרחף בחלל ומבחיץ בעגלה. הנה, הנה אני מנפץ את ראשי ליצולה. כהרף-עין הושטה היד לאחוז ביצול; ראשי ניצל, אך רגלי נחבטה והוטלתי ארצה. אין-אונים שכבתי על הקרקע. רציתי לאסוף רגל אחת לחברתה ולא יכולתי. הרגל אינה מציינת. קיבלתי איפוא כדור! התרתי את המעיל העליון וידי העמיקה וגיששה לאורך הרגל — דם לא זב. לא נורא איפוא. שבר בוודאי. הוצאתי מכיסי את תוכנית השידור שלי והשמדתיה.

מאין יכולת לצעוד צעד, המשכתי לרבוץ על הקרקע. אני בוחן סביב: חצרי-אכר. עגלה עמוסה קני תירס. בחצרות סמוכות כלבים נובחים. אני מקופל תחתי וכולי שקט. המצנח מוטל על העגלה. אני סוחבו לאט אלי, אל יודקר לעינים. אוספו ומקפלו מתחת לעגלה. בכיסי תחובה תעודה, שרע מאוד אם איתפס עמה. אני מוציאה לאט וקורעה וזורה את קרעיה הרחק, במידה שידי מגעת.

מן החצר הסמוכה עלה לאזני קול רישרוש — שמא חברי שם? קראתי בשקט בשמו. איש לא ענה לי. והאירון עוד ממשיך וחג ברקיע, המתין לאות, שאכן ירדנו בשלום. היריות נמשכו בקצב גובר.

הכאבים ברגל הציקו וזיעה קרה ביצבצה על המצח. ידעתי בביטחה שעוד מעט, רק יאיר היום, ואני איתפס בכף. אבל הרגעתי את הלב החרד: יהיה מה שיהיה! הוצאתי חפצות שוקולדה מקופסת המזון שהיתה עמי והתחלתי לועסה. פתאום חרקה דלת בסמוך. האיכר בעל-החצר, כנראה, יצא החוצה בתחתוניו, עמד רגע על המפתח, צותת, תהה וחזר למיטתו.

נפלתי בשבי

הרגעים חולפים עוברים ואני כולי אונן. הנה נקישות צעדים מחרידות את דמי הלילה. כנראה החיילים קרבים, באים. רחש-לחש. מהומה. מחפשים... אני ממשיך לשכב בשקט, נושך בשרי בשיני מעוצם הכאבים הגוברים ודומם. הנפש כבר השלימה עם גורל השבי, ואולי גם עם גורל המות. קוצר הרוח עינה: שיבואו כבר, שיבואו!

לחצר חודרת קבוצת חיילים. אני רואה אותם פוסעים לאט, בזהירות. הרובים מכודגים, מושטים קדימה. אני שומע כיצד הם מכניסים כדור לקנה. כן, הבחינו במצנח. עוד מרחוק אני שומע את קריאותיהם: רוס! רוס! רוס! (רוסי) כשקרבו קראתי לעברם: אופיצר בריטי! תחילה עטו עלי ומיששו בבגדי אם אין נשק עמי. משנוכחו שאין אצלי כל דבר מסוכן, תקפתם חדוה פרועה והחלו יורים באויר, סתם בעלמא.

עלה השחר והיום אור. ניגש קצין ופתח בחקירה: «מי צנח עמך?» — «אינני יודע» — ענית. כשהוסיף ושאל מה קרה לנו. סיפרתי: טסנו באוירון. האוירון נפגע באש. שני מוטורים ניזוקו. קיבלתי פקודה לרדת. ושוב שאל: ומי ירד עמך? — אינני יודע. עמדתי במריי ולא סיפרתי דבר. באותו מעמד היו אנשים לבושים אזרחית ודיברו גרמנית צחה. כנראה אנשי הגיסטאפו. הם נהגו בי בכבוד-קצינים. הובאה לי ארוחת בוקר, ראויה להתכבד בה. אך רגלי — מה יהא עליה? כל בקשותי ותביעותי להחיש לה ישע אינן נענות. הבינותי: מונעים ממני

עזרה ראשונה במתכוון, שמא יאלצוני על-ידי כך „להיטיב“ את דרכי ולפתור להם את חידת צניחתם.

כעבור רגעים מספר גפתחה הדלת ולתמהוני הוכנס חברי. גם הוא גיתפס איפוא! עיניים ננעצו בעיניים, אבל אל הגת. מיד הוכנס לחדר הסמוך ועם הרגשת הצער שגם הוא נפל בשבי, היתה בכל-זאת הרגשת רווחה; גורל משותף לנו. והרגשה זו הפיגה במעט את הרגשת הבדידות הצפויה.

ל י ו ב ה

(מספרו: „אל אשר נקראתי“)

קפיצת חבר

לכאורה, הרי יכול הייתי להסתפק בדברי חברים שהושמעו במסבה ולעבור לסדר היום, כשם שאנו — חברי הקבוץ — אמונים לעבור על חוויות וקורות לסדר יומנו האחיד היחיד. אלא שאז הייתי מתכחש לרגשות לבי שטלטלוני בשעתן טלטלה עזה. האספה ההיא, בה הוחלט לאשר את החלטת ליובה ללכת בשליחותו המסוכנת והנועזת, לא משה עדיין מזכרונני. טלטלת-משנה טולטלתי אז משתי ההחלטות גם יחד: מהחלטתו — נכונותו הוא לעזוב בית וחברה; להפרד מאשה וילד, לקפוץ ישר לתוך גוב-אריות, להקריב את עצמו למען הצלת הזולת; ולא פחות מזה הושפעתי מהחלטת החברים, שלא רצו לעצור בעדו ולתת לו ללכת למקום המות הודאי כמעט. גבורה עילאית ראיתי בשתייהן, שלא כל פרט מוכשר לה, ולא כל צבור מוכן לה.

איני יודע כמה פעמים ראה ליובה את המות בעיני בשרו מאז צאתו ועד שובו. אבל אותי ריתקה בעיקר החזות שחזה בעיני רוחו, בטרם נתגלתה לעיני בשרו, בשעה שהבריחה היתה עוד בידו להשאיר כאן, והוא בחר דוקא בדרך האימים, בה עברו מיליוני אחיו ללא שוב; חזות זו, שהיתה לו למבחן הגבורה ולהשראת העזה.

הלא היו בתוכנו גם אחרים — אמנם מעטים — שביכרו את העזיבה על הגיוס. והרי הוא לא הלך עם הצבא הסדיר, המוקף דאגה והמוגן בנשק חדיש בפני האויב, שעל פי רוב גם אינו נראה לעין... הרי הוא קפץ בודד לזרועות הטבטונים, לתופת ממש. על הקפיצה הזאת, שעשה ליובה בנפשו, בטרם ניתנה לו האפשרות לקפוץ במצבה, גאוותו וגאוותנו. הכבוד לו והכבוד לחברה היודעת לחנך ולהניע את חבריה למעשים כגון אלה.

קשה, אומרים, תהיה תחית המתים, מאשר הפרידה מן החיים. קל לעבור מאור לחושך מאשר לחזור מחושך לאור... מי יודע, ליובה, אם אתרי כל אשר עבר עליך, לא תהיה זקוק לקפיצת-משנה, כדי לשוב למסלול חיינו-חייד. נאמן אתה עלינו שתעמוד במבחן זה, באותה החלטיות שעמדת בה במבחן ההוא. וקרובים הימים, שנראה אותך שוב בראש העדר, במרחביה, מתחת לשמי המולדת.

י ח ז ק א ל ר ן

24.11.1944

ותיקי ההגנה מספרים

נתאספו מספר חברות וחברים מוותיקי ההגנה ביגור והעלו זכרונות וחוויות משנים עברו הם סיפרו על ההגנה ביגור ועל יגור בהגנה.

החברות עמדו במשימה

עם כל הדלות שלנו בימים ההם ביכולת, בכוחות, בידיעה — החברה נתנה הרבה משלה. כאשר היתה העזה בציבור ללכת לקראת דברים קשים, הרי שהיא היתה גם אצל החברה. כאשר העמידו חברה להיות מדריכה בשיעורי-נשק, היא עמדה יפה במשימה. אני זוכרת, איך היינו מתכנסים בחדר האפל (היום מרתף הצילומים של חנן), אם זו פירה, ואם זו אני או בריינה ומולנו עמדו הבחורים גבוהי-קומה רחבי שכם מוכנים לקבל מאיתנו את הפקודות וההוראות שניתנו בשיעורי הנשק. היתה בנו או מעין שלמות, גישה של שוויון-ערך לאדם ולנשק.

כשהעמידו אותי להיות מפקדת-עמדה, היה זה ללא קבלת הכשרה מוקדמת, כמו רוב רובם של החברים — הכשרה קיבלנו הרבה יותר מאוחר, אחרי שנטלנו תפקידים במשק.

יש דברים, שהצניעות שבנו אינה מרשה לספר, אך הייתי רוצה להעלות כאן אפיוזדה מהימים ההם. יום אחד באים ואומרים לי שעלי לצאת לקורס מפקדי-עמדות, לשבועיים, שנערך ברמת-יחנן והיה מיועד בעיקר לאנשי עמדות בעיר. בין החברים היו גם מספר חברות. אני מודה ומתודה שבלילה הזה ערב יציאתי לקורס לא עצמתי עין, כל הזמן הטרידוני המחשבות, איך אני, הכפירתי, אתמצא בין מפקדי-העמדות. כשהגענו למקום התברר שאנחנו מונים 48 חברים ו-3 חברות. בתוכם שלושה חברי קיבוץ: צבי ז. אני ועוד חבר משער-העמקים. כבר עם ראשית האימונים, אנחנו — שלושת הקיבוצניקים — קיבלנו בכל הזדמנות על הראש, אך כאשר ניגשנו לעבודה המעשית, ניכרת היתה עליונותנו.

כאשר הגענו לשיעורים בטיפעול-נשק, כבר בשיחה הראשונה ביקשו אנשי-העיר ממפקד הקורס שיסביר להם מדוע אנשי-הכפר שולטים יפה כל-כך בנשק וכיצד הם מצטיינים כל-כך בפשטות העברת הפקודות ובביצוע. אותה התופעה חזרה גם בתרגילי-לילה.

אנשי-העיר, כאשר קיבלו נתוני-תרגיל, התיחסו אליהם בבחינת "ראה וקדש". אנחנו — עיבדנו את הנתונים לפי הבנתנו. לא נוח בשיחה של אחר הפעולה לנתח תרגילים, שהנתונים שלהם לא תאמו את המציאות. באחת הפעמים נדרשתי לנתח תרגיל לאחר הביצוע. תשובתי היתה שאין ביכולתי לעשות זאת היות ואני "נקטלתי". לפי נתוני התרגיל "נהרגתי" ע"י אנשינו. הצבעתי על נקודות שונות והוכחתי את הדבר. למחרת נקראתי לברור. היה נוכח שם גם יהושע גלוברמן ז"ל, הסברתי את הדבר. אחרי ששמעו את השגותי, התנהלה שיחה ובעיקרבותיה הוצא התרגיל הזה ממסגרת האימונים.

היתה לנו מחשבה עצמית פעילה. לא קיבלנו פקודות כנתינתן, אלא היתה לנו גישה משלנו וניתחנו את הדברים.

חנכה גרבר

ימים ולילות בהגנה

קשה להתרכז ולהיזכר בדברים. עברו שנים רבות, הזמנים וכן אמצעי הלחימה השתנו מן הקצה אל הקצה, כשסוקרים את הדברים לאחור רואים אותם כאילו היו משחק ילדים. נכנסתי ל"הגנה" בירושלים. היה זה דבר מובן מאלי, שכל יהודי צריך להיות חבר פעיל ב"הגנה". מי שלא היה שותף לפעולותיה היתה לו הרגשת נחיתות. הוא היה, כאילו, איש ממדרגה שניה.

הגענו ל"גדוד העבודה" בירושלים, שם רחשה הפעילות ודבקנו בה. ערב אחד נאספנו, קבוצת חברים עם יצחק שדה ז"ל, סופר לנו על "ההגנה" וצורפנו אל שורותיה. היתה אז תקופת מאורעות. ימיהם של המוסלמים, בייחוד "נבי מוסא" היו ימי-פורענות מועדים. המוני ערבים מוסתים עלו לירושלים לחוג חגם ואז היתה סכנת המאורעות מרחפת. זאת ידעה "ההגנה" והתכוננה לקדם את פני הרעה. התחלנו באימונים אינטנסיביים שהתקיימו בערבים ובשבתות. התאמנו בתיפעול ה"פרבלום" — אקדח של הצבא הגרמני — בתרגילי-סדר וקצת אימוני-שדה. את ה"פרבלום" היטבנו ללמוד הואיל ואקדח זה היה בימים ההם נשק היסוד של "ההגנה", והשליטה בו היתה חובה. הגענו ליכולת של תיפעול, הרכבה ופירוק הכלי באור ובחושך ובכל מצב שהוא.

כעבור שנתיים, כאשר עברנו ליגור, קיבלנו העברה לחברים ב"הגנה". האירגון ביגור היה אז חלש מאד והאימונים עוד בראשיתם. בעקבות מאורעות 1929 הגענו למסקנה שמוכרחים להתארגן ולהתחיל באימונים סדירים. התאמנו בנשק קל. אחד מהכרי "פלוגת ירושלים", שעבר קורס "סגנים" הוא שהדריך במקום. בעצם ימי המאורעות האלה דאגנו להגדלת מספר הכלים וכמות התחמושת. השגתם והעברתם אלינו, בתנאים של ביקורת חמורה בדרכים, לא היו מן הדברים הקלים. כבר אז היתה עירנות מיוחדת ביגור לענייני-ההגנה.

איחסון הנשק

החברים שהחזיקו ברשותם נשק היו אחראיים להחזקתו במצב תקין וערוך לשימוש. הם החזיקו אותו מתחת למזרן, שם היה ה"סליק הפרטי". היתה סכנה שהנשק יתגלה ע"י המשטרה. התחלנו לכן בהכנת סליקים של ממש. חפרנו בורות באדמה, הכנסנו לתוכם צינורות ברזל בעלי קוטר גדול, בהם שמנו רובים ותחמושת, סגרנו אותם במיכסים הרמטיים ואת הכול כיסינו באדמה. בחורף חדרה בכל זאת רטיבות לתוך הצינורות והיה חשש רציני לקלקול הנשק והתחמושת. הוצאנו אותם לאיחסון יבש משך החורף. היתה זו פעולה קשה וגם חשש נוסף לגילוי הנשק ע"י המשטרה. הגענו לכן למסקנה הגיונית, שיש לסדר סליקים קבועים, מוגנים מפגעי טבע ומעינא-בישא.

הסליק הקבוע הראשון נבנה בבית-הנוער, (את הסליק הזה לא הצליחו האנגלים לגלות בשבת השחורה) וממדיו היו גדולים. בנינו אותו בשביל הצרכים שלנו, אך מכיון שהמרכז פנה אלינו והציע לנו לאחסן נשק בשביל המחוז, קיבלנו זאת ברצון ומסרנו את הסליק לרשות מרכז ההגנה. הסליק היה משוכלל, מאורר ומואר בחשמל. הממונה מטעם המרכז על כל הסליקים של ההגנה, אשר הוקמו ביגור — היה יצחק יגורי, אשר תיכנן — יחד עם מהנדסי ההגנה — את מחבואי הנשק.

ביגור החלטנו לבנות סליק נשק בכל בנין חדש, כי אחרת לא היתה מתאפשרת אחסנת הנשק במקום. שאיפתנו היתה, שלכל חבר ביגור יהיה נשק אישי. במשך הזמן אמנם הגענו לזה. את הסליקים הקמנו מתחת לריצפות הבית או שבנינו אותם ע"י הבתים בצורת בור-ביוב. הקמנו עשרות סליקים בשטח המשק.

לאחר המזוודות והחביות הופיעו המכונות הגדולות. מכבשי-כבישים ומחרטות ובתוכם טמונים רובים, מקלעים, רימונים ותחמושת. עבודת פריקת הנשק מתוך המכונות האלה, הצריכה שימוש בכלי מסגרות ולפעמים הזדקקו גם למכשירי הלחמה. עבודות אלו נעשו לאור היום, במסגריה, ואילו העברת הנשק למחבואו נעשתה בלילה.

בפעולה זו היתה הסתמנות רבה והיינו נאלצים לחפש כל מיני תחבולות למען לא ניכשל. כדי לא להשאיר עקבות היינו שוברים את חלקי המכונות לחתיכות ומסלקים אותן מן המשק. במשך הזמן התרכזו ביגור כמויות עצומות של נשק. המחסן המרכזי שבבית הנוער, צר היה מהכיל את כולו, וגם מקומו נודע ברבים. הקמנו אז את המחסן הגדול והמשוכלל אשר מעליו ניבנה צריף הפח. המכונות הוכנסו בשלימותן אל תוכו ועבודות הפירוק נעשו באין רואים. בתוך הצריף היה פתח הכניסה ל"סליק", מוסווה היטב, ורק בעזרת המנגנון — אשר היה פשוט לאלה אשר הכירוהו — אפשר היה לפתחו ולהיכנס לתוך ה"סליק".

העברת נשק ליישובים

העברת הנשק מיגור לכל היישובים נעשתה ע"י פיניה'לה ז"ל (חבר נען, נהרג באסון המטוס שהופל מעל בולגריה) ואלכס (כיום בהרצליה), שני נהגי המוניות שהיו מצוידות בסליקים ונסעו בעיקר בדרכי עפר. נהגי הגליל היו באים בטנקרים של דלק מצוידים בסליק להובלת הנשק-הכבד: מרגמות 2" ו-3". גם מכונית-גרר של סולל-בונה עסקה בהעברת נשק לכל הארץ.

ימים ולילות עבדנו, קבוצת חברים, באחסנת הנשק המתקבל ובשילוחו ליישובים. העבודה נעשתה בהתנדבות, אחרי שעות העבודה הרגילות. בימי המאבק גברה סכנת החיפושים והיא חייבה החלפת מחבואים לסירוגין. עבודה זו נעשתה ביום ובלילה. הפרנו בשטחים מסביב למשק: בעצי-הפרי, במספוא ועד החורשה הגענו, כדי להטמין את הנשק. צינורות ברזל בעלי קוטר גדול עם מכסה מתברג קלטו את הנשק ואלה הוכנסו עמוק לתוך האדמה. עבודה זו נעשתה במתח מתמיד ובקצב מסחרר, כיון שהמלאכה היתה צריכה להסתיים עד עלות השחר. עבודה רבה הושקעה לאחר מכן בניקוי הנשק עם החזרתו למחסנים בבית. כשאנגלים גילו את הנשק ב-29 ביוני 1946, הם התפלאו מאוד על מצבו התקין ואחסנתו הטובה — כשהוא עטוף ומשומן.

עוד משהו שכדאי להזכיר: עם כל משלוח נשק שהיה מתקבל מחו"ל, היינו מגלים 2—3 בקבוקי "וודקה", מספר נקניקי "קרקובסקה", שוקולד וסיגריות, שנשלחו מטעם "המסדרים" מעבר לים. היו אלה חברי "החלוץ", אשר עסקו באריזה וזכרו חבריהם בארץ לטובה. לא פעם היה "פיקניק" כזה בשעת העבודה מפיג את העייפות ונוסך בנו רוח-העוררות.

ברצוני להזכיר עוד את הרכש אצל האנגלים. מוסר הנשק היה סרג'נט אנגלי, אשר יחד עם אחד המחסנאים ממחסני הנשק הגדולים אירגן מכירת נשק לנו. הנשק הגיע ארוז בארגזים גדולים עמוסים על משאית. נהג האוטו היה יהודי ולידו ישב הסרג'נט האנגלי. הם היו מגיעים לפינת הכביש כפר-חסידיים—חיפה—נצרת, עוזבים את המשאית ומסלקים במונית, אשר היתה מזדמנת לכך, או יצאנו ממחבואנו, מסיעים את המשאית אל מעבר לקישון,

פורקים את הארגונים בשדה, מביאים את המשאית ליד כפר-אתא והוזרים בעגלה או באוטו של המשק. בלילה היינו מעבירים את הארגונים למחסן המרכזי, מוציאים את הנשק ומאחסנים אותו, ואילו ארגוני העץ היו משמשים לנו לצרכים שונים במשק.

שמריהו זיידל

אחת מהמניין

בית הורי בגולה שימש בית התכנסות לנוער ומרכז לפעולות שונות. בין שאר הדברים, היתה אמי מסתירה בבית נשק. כך שמילדותי לא היו זרים לי ענינים הקשורים בנשק והורגלתי לסודיות הכרוכה ב"עסקות" אלה. לפני עלייתי ארצה, דאג אחי שאהיה מצוידת באקדה קטן, שהיה מוסתר בסל האוכל שלי.

כל זה הוליך אותי במהירות ובטבעיות לשורות ההגנה.

עם בואי ארצה הגעתי לגבעת השלושה. גאולה שרתוק ז"ל הכניסה אותי מיד ב"סוד" ההגנה במקום והזמינה אותי להשתתף באימוני-נשק שהתקיימו בצריף על הגבעה. הייתי גאה מאד על כך והיחס היה כאל דבר שבקדושה.

אחרי זמן קצר עברתי ל"פלוגת ירושלים". הצטערתו צער רב שנותקתי מעניני ההגנה. לא העזתי לשאול אבל עקבתי בערות אחרי הנעשה כדי לראות מה מתרחש כאן בשטח זה. גיליתי שעם ערב חומקים הבחורים לאי שם, ורק הבחורות נשארות במקום. קשרתי את הרברים והכיתי ליום בו אהיה גם אני בין החומקים. אחרי זמן קצר גוייסתי להגנה לפעולות ותפקידים שונים, נפתחו לפני שיעורי-הנשק והייתי לאחת מהמניין.

הייתי מרכזת השמירה בזמן מאורעות 1936. היתה הוראה שכאשר האנגלים מגיעים לחצר, אינני פותחת לפניהם את השער, אלא הולכת לקרוא למוכתר — והנה אני רוצה לצאת את החצר להחליף את השומרים בבית-ספר טיץ ואני שומעת דפיקה בשער, מיהרתי למוכתר שיקביל את פני הבאים ואני יצאתי למשמר.

כעבור כמה שבועות חוזר אריה ר. מהמחנה שלו ושואל: בריינה, היית בשמירה? אני משיבה — גם עכשיו אני בשמירה. ואז התברר שהאנגלים סיפרו שעשו ביקור ביגור והיתה שם בחורה בשמירה והם הרגישו שהיה לה אקדה תחת המעיל. לפי סימני הצמות, הוסיף אריה, זיהיתי אותך.

היתה לי הזכות להשתתף פעמים רבות בהעברת נשק. עם אלכס עברתי פעם "טבילת-אש" לא נעימה. הוצאה ע"י האנגלים פקודה, שמי שייתפס עם נשק — דינו מוות במקום. בלי משפט. אותו יום בא אלכס והיינו מוכרחים להעביר נשק לחיפה. לפני יציאתנו שאל אותי אלכס אם שמעתי על הפקודה. אמרתי שכן ושאינני נרתעת. הגענו למסעף עכו וכמובן פגשנו בביקורת אנגלית. התלוצצנו והתעלסנו בינינו ואולי הודות לכך הבדיקה לא היתה קפדנית ויצאנו בשלום.

פעם אחרת, נערכה בדיקה בעת שנסעתי עם אשר פלד לקיבוץ דורות לשם העברת נשק. נסענו באוטו קטן בעל מנוף, בדרך נערכה בדיקה יסודית אך לא התגלה מאומה. אחרי הנסיעה הזאת התקבל משלוח גדול של משקפות-שדה, אני קיבלתי אחת מהן, שהיא שמורה אצלי עד היום.

ומשהו משעורי הנשק שניהלתי ביגור. יום אחד העברתי שיעור נשק על גג אחד הבנינים. בקבוצת החברים שאומנו על ידי היו: זאב ד. שמואל פ. לייבוש ועוד. פתאום

נשמעת דפיקה בדלת, נכנס ישורון ואחריו יעקב דורי ויהושע גלוברמן. הרגשתי שאני מתמוטטת מרוב התרגשות, אך מיד אני משתלטת על עצמי וממשיכה בשיעור. הייתי כל כך נרגזת ונרגשת על שהביאו את ה"בוס" הגדול ללא הודעה מוקדמת. כשטענתי נגד יהושע וישורון על הדבר, אמר לי ישורון שדורי התפעל מאד כיצד עומדת בחורה לפני בחורים גדולים כאלה, נותנת פקודות בשקט והם מבינים אותה ונשמעים לה.

בריינה גלוברמן

נכונות והתנדבות

עם בואי ליגור יצא לי להיות שומר עם עוד חבר מהוותיקים. הוא היה מזוין באקדה ולי הוא נתן מקל. מכיון שהוצגה אותו ערב הצגה בנשר, הוא אמר לי שאני אשאר על המשמר והוא "יקפוץ" לנשר. כששאלתיו מה יהיה על האקדה, הוא השיב לי: אה, תעזוב את האקדה, לך יש מקל עם "שפיץ" בקצהו וזה החשוב, איתו אתה יכול לעשות את הכל. עם האקדה תמיד יש בעיות, לפעמים יורה ולפעמים אינו יורה ויש שהוא יורה בלי שאתה מתכוון לעשות זאת. דברים המתקבלים על הדעת. וכך נשארתי לשמור לבדי. עברתי את הצריפים וראיתי שאין נפש חיה, פרט לכמה הורים. התמלאתי מתיחות וחרדה. פתאום אני שומע רעש ברפת, משהו נשבר וכל הפרות בחוץ. אני מתקרב לאיטי כשמקלי המחודד בידי והפחד מכרסם בתוכי, והנה אני רואה: הפרות פרצו את הגדר בכוחות עצמן, מבלי שמסתגן כלשהו חדר...

המקרה הזה אינו חשוב לכשעצמו אולם הוא אופייני לתקופת "טרם ההגנה", כאשר נשק חם נמסר רק ליחידים סגולה והשאר היו מצוידים ב"נשק" סימלי. אעבור לתקופה בה המשק הוקף עמדות שמירה, כאשר במרכזו נמצאת כתת-ההגנה מיוחדת המפקחת על כל ההגנה במקום. זה היה בשנת 1929. הכיתה המיוחדת ישיבה במטבח ופתאום נשמע רעש מכיוון הואדי. יצאו לשם 7—8 אנשים עם רובים ואקדחים כשהם טעונים ומוכנים לפעולה. כאשר חזרו ופרקו את הנשק, התברר ששני כלים היו ללא נוקר, שניים ללא כדורים ואילו אקדה אחד בלבד היה פחות או יותר מוכן לפעולה — זה היה הנשק עליו התבססה הגנת המקום.

כאשר התחילו ברכישת נשק חל מפנה. התחילו להתמסר לאימונים. הכוונה היתה להגיע במשך הזמן שלכל חבר יהיה נשק אישי, אם זה רובה, אקדה או שיהיה בצוות של מקלע. שיטת הבנייה במשק הותאמה לצרכים. כל בנין חדש שנבנה, היו ניבנות בו עמדות הגנה. ההנחה היתה שאין לנטוש את המקום ויש להילחם עד הסוף, אולם היה תיכנון של גיוס כוחות מילואים בעמדות, במקרה של נפילת חברים.

התפתחות נוספת חלה עם היציאה מגבולות המשק, בתחילה היו שולחים "תשמוע" במרחק מהעמדה. כדי להרחיב את טווח השמיעה וכדי לאפשר לאנשי העמדות להפיג את המתיחות ולנוח מעט. אחר כך עברו לשליחת פטרולים מחוץ למחנה. הכוונה היתה לאתר את האויב במרחק רב מהמחנה ולהפתיעו. הפרענו לו לגשת קרוב אל הגדר וזה איפשר הקטנת מספר האנשים בעמדות. אימוני הנשק שהתרכזו בבתים ובמתבנים, לא הספיקו עוד. יצאנו לשדה לאימוני יום ולילה. התפתחות שיטות אימוני השדה שחלה בהגנה בארץ, תחילתה היתה ביגור, הודות ליהושע גלוברמן ז"ל, שהיה מעביר תרגיל נסיוני באמצעות אנשי המקום.

בתקופה מאוחרת יותר התחילו להתארגן יחידות חי"ש, שהיו יחידות גושיות. יגור, גם פה עמדה בין הראשונים ונתנה הן את הכוחות הפיקודיים והן את הכוחות הלוחמיים. אחר כך התארגנו יחידות הלילה, יחידות הפלמ"ח ויחידות רבות אחרות. בתקופת מלחמת השחרור החזיקה יגור עמדות בסביבת רמת-יוחנן וגם בסביבה יותר רחוקה. אצייץ עוד את הקשר על כל צורתיו. יגור שימשה כמרכז האיזור באימון אנשים וקיום קשר עם כל הסביבה. שימוש נרחב נעשה בפנס החשמל, "במכשיר הפלא", במורס וכן גם בדגלים.

אני חושב, שגם כיום, בצבא, הנוער שלנו נכון לכל משימה. עכשיו הרוח היא אחרת והמשימות אחרות. כל תקופה ובעייתיותה, כל תקופה ואמצעי הלחימה שלה והנוער שלנו כיום עומד במבחנים הטכניים לו ומוכיח את כוחו ונאמנותו.

זלמן ישרון

יגור במערכת ההגנה הכללית

הערה כללית, שלדעתי נחוצה לנו: חברים מתחילים לספר דברים מהתקופה ההיא ויש להם מעצורים מלספר והנימוק הוא: מה ערך לאקדח ההוא, לסליק ההוא — משחק ילדים. לדעתי זוהי גישה לא נכונה, חסרת פרספקטיבה היסטורית. אפשר להגיד שאצל העם היהודי, עד היום, מלחמת דוד וגלית היא סמל. כל תקופה ואמצעי הלחימה שלה, יש להסתכל ולבחון כל תקופה באור ובאמצעים שלה ולא לחפש השוואות לתקופות מאוחרות יותר, בהן האמצעים משוכללים יותר. אף עם איננו מוכן להשכיח מלחמת ראשונים, ובעיקר מלחמת מחתרת, אשר ממנה צמחו ועלו מלחמות שיהרור של עמים גדולים וקטנים. על כך, נראה לי, שמידת הצניעות הזו, לא מוסיפה לא לדור הקיים ולא לדורות הבאים. יש צורך להשתחרר מגישה זו, מפני שהשאלה העומדת היא: מה היה הערך של האקדח ההוא מול הכנופיות הערביות עם כלי זינן, ולפי זה למדוד את הדברים.

עיקרו של דבר לא מה שהיתה יגור בהגנתה היא, שזה פרק חשוב לעצמו, אלא מה מקומה של יגור במערכת ההגנה הכללית בארץ? המיוחד בייגור היה אולי לא התבלטותם של אישים. אפשר להגיד שבנקודה זו או אחרת היו אישים בולטים יותר מאשר בייגור, אבל לא נמצא יישוב שכחבר אנשים חיו את "ההגנה" כפי שחיו אותה בייגור.

אם אנחנו רוצים כיום לבחון ולסכם, ניתן לומר שלא מקרה הוא שהכינוסים הגדולים שדנו בענייני הגנה במסגרת של הקיבוץ התקיימו בייגור. אולי היה זה טבעי שדינונים כאלה יתקיימו במקום, בו הפעילות והעירנות בעניינים אלה היתה רבה.

אתעכב בקצרה על מאורעות ונקודות מפנה. מאורעות 36—38, במ חל מפנה בצורת ההתארגנות הן מצד המתקיפים והן מצד הנתקפים. אני נזכר בועידת הקיבוץ המאוחד בשנת 1936, בה היה סעיף מיוחד בענייני הגנה. התקיימה שם הרצאה של יהושע גלברמן ז"ל. היו לו הכשרון והיכולת לתרגם מחשבות של קבוצת חברים שחיתה את חייה בייגור ולהביא אותן בשלימותן בפני צבור רחב. יהושע העלה דברים לאחר שהביא אותם בפני חבריו בייגור. דבריו היו מעין סיכום מחשבה קולקטיבית של קבוצת חברים מסויימת. הרצאתו זו הבליטה נקודות חדשות וטקטיקה חדשה, אשר היו ראשית ניצניה של מחשבה חדשה. דיברו על הכרת השכנים, לימוד הסביבה, סיורים בארץ תוך הכרת שביליה וסלעיה.

המגמה היתה להגיע ולהיות ה"בעלי בתים" ביום ובלילה על הארץ, לדעת אותה ולהגן עליה. יצא לי להיות רוב השנים חבר במפקדה הנפתית, שתפקידה היה להיות הדוברת והמדרבנת של הציבור בעניני הגנה. זאת עשתה ע"י הקצבת סכומים מתאימים לרכישת נשק וע"י העמדת אנשים לתפקידים השונים. בתוקף תפקידי יצא לי מדי פעם לבקר ביישובים ולהסביר את חשיבות ההשקעה לרכישת נשק ע"י הקצבת סכומים מהתקציב השוטף. ביגור נכנס דבר זה למסלול שיגרתו והיה כלחם חוק. היתה היענות טבעית לענין ועל אף הקשיים היומיומיים לא פסחו על סעיף זה.

מצבה הגיאוגרפי של יגור הועיד אותה כמקום מרכזי לאיחסון נשק, מרכז של הש"י — כמקום מרכזי שנותן את הטון לרדיוס רחב סביבה. לזה תרם גם גורם נוסף, היותה יישוב גדול וגדל שהבטיח יציבות וכוח.

אם אנחנו מדברים על יגור, מחובתנו להבליט את מקומה בהגנה בשטח הארצי ולא להסתפק בדעות ושיפוט של אנשי המקום בלבד. צריך גם להגיע אל אישים מרכזיים של התקופה ההיא, לעתונות של אותם הימים ולשאר מקורות ולדלות את החומר הרב המשקף, כיצד נתקבלו הדברים והמעשים בציבוריות הכללית, מה היה האפקט הפוליטי סביב זה. אני נזכר בליל רצח ארלוזורוב בשנת 1933. אור ליום שבת, בשעה ארבע לפנות בוקר. מישהו העיר אותי משנתי, היה זה יעקב דורי שסיפר לי על דבר הרצח ואמר שעלינו להיות מוכנים. אני רוצה בזה להראות, שאם נזקקו לכוח נאמן, כוח מאורגן שאפשר לסמוך עליו הרי שיגור שימשה כתובת. לא רק מסירות ל"הגנה", אלא גם נאמנות ליישוב כולו, נאמנות להסתדרות ומשען לפועלי חיפה.

היינו שולחים אנשים לעזרת יישובים דלים וחלשים. בשנת 1936 תבעו מאתנו שנשלח תגבורת לרמת-ישי. שלחנו מספר אנשים. חבר אחד, פלדמן, לא חזר. זה לא הרתיע אותנו מלשלוח אנשים נוספים.

אחד הדברים שהחמצתי ועליו אני מצטער עד היום היה בתקופת מלחמת השיחרור. צבאות קאוקג'י עמדו בשערי משמר-העמק. ביגור היה מעט נשק ואני נסעתי לפגישה עם בן-גוריון שיתן הוראה להגדיל את כמות הנשק והתחמושת. התקבלתי לשיחה, הובטח מה שהובטח וקיבלתי פתק על קבלת כמות מסוימת של תחמושת. נישא אלי יצחק שדה ואמר לי: בוא אתי! הוא הזמין אותי לטוס משדה-דב מעל משמר-העמק שהיתה במצור, אך אחריותי למעט הכדורים האלה, שלא יכולתי לעזובם בת"א, לא איפשרה לי להשתתף בטיסה הזאת ועל זה אני מצטער עד היום הזה.

נח יגורי

השאיפה לכוח

אני זוכר עוד שבהיותי ילד קטן, סחבה אותי אמי על הידיים עם שני כיכרות לחם והסתירה אותי בתוך הסוף — הבלחובצים הגיעו לעיירה והתחילו לפרוע ביהודים. אני מתחיל מזה הואיל ואני רוצה להעביר קו מנחה ולומר, כי כל חי עד היום הם שאיפה לכוח, כי אנחנו לא רק אנשים שמדברים, אלא גם מגשימים. הגשמתנו החלוצית היא הדרך לפיתוח הכוח: הכלכלי, הפוליטי, המדיני והצבאי. כשגדלתי שמעתי בעיירה סיפורים על אירגון הגנה עצמית, שהוקם בזמן מלחמת

העולם הראשונה ע"י בחורים צעירים. זה דחף גם אותי למחשבה על הגנה עצמית בכל מחיר בניגוד להליכה כצאן לטבח...

הפגישה הראשונה שלי עם נשק היתה בחדרו של אחי, צבי, ביגור, עת נכנסתי במקרה, כאשר עסק בניקוי הרובים. הוא היה בתקופה הניא מרכז-השמירה ביגור, הוא היה לוקח אותי לביקור בעמדות להנכני ולהדריכני וכך נכנסתי ל"ענינים". כעבור זמן מה צורפתי להגנה והתחלתי ללמוד תיפעול נשק. לאחר המטווח הראשון, כאשר קלעתי למטרה — ידעתי שכבשתי דבר שהשתוקקתי לו שנים רבות. עם פרוץ מאורעות 1936 התרחבו אימונינו. התחלנו באימון הפרט במסגרת אימוני השדה. האימונים נערכו על הכרמל. כנערי, עקבתי אחר המתרחש במשק. ידעתי שיש רכש, ידעתי על שליחות המשק בגיוס אנשים לעזרה בסביבה הקרובה והרחוקה למרות המצב הקשה במקום. הייתי מלא הערצה לכל המתרחש והיתה לי הרגשה חזקה של שותפות. השתי כיצד חיים במקום את עניני ההגנה. למרות העבודה הקשה האנשים משכו בעול ונתנו את שלהם. הציבור מסביב ידע להעריך את הדברים.

ההגנה ביגור היתה שם דבר. יצא לי להיפגש עם פעילי ההגנה בכל חלקי הארץ ונוכחתי בזה. בזמן היותי מפקד פלוגת חי"ש בסביבה היו שתי מחלקות מיגור — כפר-חסידים, שער-העמקים ונשר נתנו את המחלקה השלישית. אלה דברים שמדברים בעד עצמם. המשק פרש את כנפיו על הסביבה ועזר בכל.

✽

אני זוכר את הערב, כאשר חזרתי מהעבודה במחצבה ותלמידי המחזור הראשון של ביה"ס המחזוי באו לחדרי והודיעו לי שהחליטו באסיפה על הליכתי לחניתא. היה זה ב-1938. אמי שכבה חולה ואני נכנסתי וסיפרתי לה על יציאתי לחניתא, על גבול הצפון, מקום המשמש לערבים להעברת נשק והיהודים החליטו לתקוע שם יתד. שאלתי דעתה. היא השיבה לי שצריך ללכת והיא ברכה אותי בהצלחה.

אני זוכר את התרגשותי הגדולה בעת פרידתי מציבור החברים. ראיתי אותו ככוח גדול המצטבר מכל פרט בתוכו וזה נתן לי את העידוד ללכת לאשר אישלה. ברוכה היתה השליחות הזו. היא שעיצבה אופיי וליוותה אותי בהמשך הדרך.

חלקה של יגור בעליה לחניתא

אינני יודע אם יש עוד משק בסביבה הזו שהתגייס ככוח רב כזה כמו יגור. הן מבחינה מספרית והן מבחינה אירגונית. את קו המים, את הגדר וחלק מהעמדות הקימו בעזרתם וניהולם של חברי יגור. עשרות חברים היו שותפים למבצע ביום העלייה וכן אח"כ בסלילת הכביש שכללה עבודת-ידיים רבה וקשה. 8 חדשים הייתי בחניתא. ידעתי שאני שליחה של יגור ונתתי את המכסימום שיכולתי לתת. ראיתי עצמי שותף לכל עבודות הבראשית: אבטחת הדרך, גיוס לוחמים מנוסים לראשית פלוגת-האש, עזרה בגדר, מארבי לילה וכו'. ידעו להעריך את חברי יגור, ככוח פועל ומפעיל. היתה דאגה רבה במוסדות המשק השונים לצורכי השליחים והאספקה המסודרת לשליחי יגור בלטה בכל מקום.

בשובי מחניתא, יצאתי לקורס מפקדי כתות ומכאן ואילך שימשתי בתפקידי הדרכה שונים. עם פרוץ המלחמה היה גיוס בארץ לצבא הבריטי ולפלמ"ח. הגיוס ביגור היה אחר

מאשר בשאר המקומות. הבסיס היה שליחת אנשים לפי החלטת מועצת השמירה, שהתבססה על שיקולים משקיים כוללים ולא רק על ההתנדבות האישית או ההגרלות שהיו נהוגות במקומות אחרים. החברים הלכו כשליחיה של יגור. אני לא גוייסתי אז ולא יכולתי להבין זאת, אך הערכתי את הדבר שישנה חברה והיא הקובעת את האנשים לתפקידים. אני זוכר את ההפגנות נגד "הספר הלבן" ואת יגור בתוך ההפגנות. היינו קבוצה גדולה ומאורגנת שעשתה רושם רב.

בשנת 1941 הוקם הכוח המרוכז והתכליתי ביותר בהגנה — הפלמ"ח. היתה לי הזכות להיות מראשוניו. משק יגור שימש מקום ריכוז לפלוגות רבות של הפלמ"ח ובו גם התקיימו קורסי החבלה. היה בזה סיכון גדול למשק הואיל ומשמרת ג'למי הסמוכה עקבה בעירנות אחר כל המתרחש במקום.

יגור יוצגה בכל דרגות ההדרכה בפלמ"ח, בהדרכה האיזורית והמרכזית וכן היתה במיפקדה העליונה של הפלמ"ח.

להשלמת הדברים אני רוצה לספר עוד מקרה אחד, שהראה את החברות הגדולה של חברי יגור, את עקשנותם ואת העזתם. היה זה ביום של מבצע עתלית. כשחזרתי מאחד הקורסים נשלחתי ע"י יגאל אלון (מפקד המבצע) לראות להיכן הגיעו המעפילים. הלכתי לתומי בואדי והנה קופצים עלי שוטרים. באותו רגע הופיע צבי שאר עם קבוצת חברים ובצעקות ובמקלות חילצו אותי. ראיתי בזה אחוות לוחמים הנאבקים על היקר להם.

יעקב סלע

... אנו רואים את ההגנה, בתקופה זו של חיינו בארץ, כחלק הכרחי ובלתי-נפרד ממאמצנו החלוצי להגשמת הציונות. לשם קיומה, התפתחותה ועלייתה של ההגנה, — כדי שתמלא את תפקידה המיוחד בהגשמת הציונות, — חייב להתגבש חבר אנשים אשר יטיל על כתפיו את היעוד הזה של יצירת כוח-מגן עברי עצמאי, ויראה בזה את ענין חייו. אתם הנכס הגרעין של חבר אנשים זה! יודע אני כי הדבר דורש קרבנות גדולים מאד. כרוך בכך גם חשש חמור של התהוות כת צבאית מיוחדת — אם לא נדע להזהר מסכנות מסוימות. אולם למרות כל אלה, עלינו לעשות זאת כי אין לנו ברירה. לא נוכל לוותר על גיוס אנשים שיעשו את כל חייהם קודש לרעיון ההגנה העברית.

אליהו גולומב

באותם הימים

בשנת 1936 פנו אלי יצחק יגורי וזיידל בהצעה להוביל מיטעני נשק, תוך הסברת משמעותו של העניין והסיכון שבו. מעל לכל הזהירוני על שתיקה מוחלטת. ואכן מאז לא סיפרתי לאף אחד במה עסקתי לעיתים בין עבודה לעבודה. רוב העבודות נעשו בזמני החופשי לאחר יום עבודה ארוך.

בשנת 1937 העברתי מרגמה "3" לאחד המשקים בעמק. הכיסוי היה שיכבת תלתן ירוק, שהיה מיצרך נדיר בארץ בשנים ההן. בדרך נהדקה שיכבת התלתן הדקה וחלקי המרגמה בלטו מתוכה. לא חשדתי דבר והייתי בטוח שהכיסוי בסדר. משהגעתי לעפולה נתקלתי במחסום משטרתי. כל המכוניות נבדקו בקפדנות. לפני היה מספר רב של מכוניות בתור לבדיקה. יצאתי מתא הנהג וזרקתי מבט לארגו, לראות מה מצב המרגמה וכיסויה. חשכו עיני, הבסיס בלט מתוך התלתן. לא ידעתי מה לעשות. להסתלק? ודאי יחפשו את הנהג, וכשלא ימצאוהו יבדקו ביסודיות ויגלו את המרגמה. החלטתי לעבור ויהי מה. עליתי על האוטו וכיסיתי במידת האפשר את הבסיס. כאשר התקדמתי עם התור ניגש אלי שוטר ערבי וביקש קצת תלתן עבור הסוסים של השוטרים הבריטיים. ידעתי שזו הצלתי. קפצתי על האוטו וזרקתי לו מלוא חופניים תלתן ירוק. זה שימש לי תעודת־מעבר מצויינת. המרגמה הגיעה לתעודתה.

בדרך כלל נסעתי לבדי בלי ליווי. למקום עצמו לא הייתי מגיע אף־פעם. תמיד באה מכונית אחרת והיינו מעבירים את הנשק אליה, והיא הביאה אותנו למקום המיועד. באחד הימים נסעתי לרעננה והפעם ליווה אותי יצחק יגורי. נסענו דרך ואדי ערה. בקצה הואדי, קרה לי תקר בגלגל. הסביבה כולה ערבית ואנחנו שני יהודים עם מיטען כזה. התחלתי להחליף את הגלגל. בינתיים התאסף המון ערבים מסביבנו. הרגשתי שאני כולי רועד מתוך מאמץ לסיים במהירות מכסימלית את החלפת הגלגל. פתאום השגחנו במכונית קטנה שעוברת אותנו והזורת, ושוב עוברת אותנו. חשבתי שנפלנו בפח. טרם ידעתי שיש לנו ליווי. היתה זו מכונית הליווי, אשר שמרה עלינו. בכפל מאמץ הצלחנו להחליף את הגלגל ולזוז. הזיעה שטפה אותי. הגענו בשלום לרעננה, שם לקח ממני את המכונית פניניה'לה ז"ל מנען והחזירה לי למחרת בבוקר.

*

פעם אחרת נסעתי לעין־חרוד מטעם המשק. לפנות ערב, כאשר עמדתי לחזור הביתה, עצר אותי יהודי ממושקף, לבוש מכנסיים קצרים, ואמר לי שהוא צריך אותי לעבודה מיוחדת. הסברתי לו שאיני יכול כי עלי לחזור ליגור, שם מחכה לי עבודה דחופה, וחויץ מזה אינני מכיר אותו ואיני יודע מי ישלם לי עבור העבודה שהוא מוזמן לי ללילה שלם. הוא הוציא פנקס, כתב לי פתק ואמר לי: מסור זאת ליצחק פרובר והגד לו שאני, יצחק שדה, עיכבתי אותך ואני אחראי לתשלום עבור עבודה זו. כמובן שהסכמתי ונשארת לעבוד. באותו הלילה הובלתי מחלקה של פלוגת וינגייט, שכללה אנגלים ויהודים, אל ואדי. בירה והחזרתי אותה לפנות־בוקר, לאחר קרב עז עם אנשי כנופיה ערבים, אשר שילמו באותו לילה מחיר יקר (מספר הרוגים ופצועים) בעד השוד והרצח בדרכים ובצעים מעורבות. המחלקה חזרה ללא אבידות לעין חרוד.

ניסן גבאי

במאבק**יום עתלית**

ביום 10 לאוקטובר 1945 נפרצו גדרות התייל של מחנה-המעצר בעתלית וכל המעפילים, פליטי חרב הנאצים, שוחררו בפעולה משותפת של הפלמ"ח והמשקים הקרובים. במבצע השתתף חברנו אסף כץ ז"ל. המעפילים כוונו ברובם אל יגור. מישמר של המשטרה הבריטית שניסה לחסום דרכם בהר הכרמל נתקל באבטחת הפלמ"ח ובקרב קצר ועז נהדף תוך אבידות. האנגלים שמו לכן פניהם אל יגור, נקודת המאסף, וניסו לעצור את הפליטים מחדש. כאן נתקלו בהתנגדותם הזועמת של אנשי משק-יגור ונסוגו בשומרם טינתם לעת מצוא.

זועמים ומזהירים, נישאו גלי הצליל של פעמון האזעקה. בפושטם בחלל החצר של המשק — קראו להתכנסות חירום. פרט לחברים מספר. שידעו על הפריצה לעתלית נפתע הציבור מאזעקה זו: היו שעות בוקר מאוחרות. החברים העובדים בחוף, נסעו ברובם לעבודתם הרגילה. נשארו העובדים בבית ובענפים הסמוכים לו. כל אלה הוזעקו בשעת אוכלם את ארוחת הבוקר, כאשר הופיעה המשטרה והתמקמה בגבעת המכורת. תוך דקות ספורות הוסבר לנו על פריצת מחנה-עתלית, ושיחרור הפליטים, אשר יבואו בדרך הכרמל אל יגור. המשטרה ברודפה אחריהם לעצרם, שמה להם מארב כאן ביגור, בפתח הואדי. תפקידנו היה למנוע מן המשטרה מעצר הפליטים ואח"כ לפזרם בין היישובים בעמק. ההוראות שניתנו ע"י יהושע גלוברמן ז"ל ויגאל אלון יבד"ל: שיחרורם בכוח.

כנחשול רוגש פשט המון החברים אל מבואות ואדי שומריה, הוא ואדי יגור. כיתת השוטרים הבריטיים בפקודתו של מייג'ור כהן, אשר הציבה את עמדותיה ומקלעיה אל מוצא הואדי, כותרה ע"י חברי המשק סביב סביב ונמנעה מהם אפשרות השליטה על הואדי. חלק מן החברים נשלח הרחק לוואדי לפגוש שם את הפליטים, להתערב בהם ולהעבירם אל המשק מבלי להיתקל במישמר המשטרה. בגבעת המכורת היתה התרגשות רבה. השוטרים ניסו לצאת מן הכיתור ולהשתלט חזרה על מרחב התצפית שלהם — הואדי. היה וויכוח ואף ניסו לאיים בנשק בכוונם אותו אל החברים, אבל הם לא נרתעו מהאיום. את המהומה הזאת ניצל שוטר יהודי וכיוון את אנשי המשק אל הואדי, אל הפליטים. בעשותו עצמו גוער בנו שלח אותנו ללכת עמוק לתוך הואדי, שם נמצאו עוד פליטים.

אל מול התנגדות כזו לא יכלה "עדיין" המשטרה לעמוד ונסוגה. היא הופיעה כעבור שעותיים עם כוח גדול, אך איחרה את המועד. הפליטים לוקטו ופוזרו למשקים בכל חלקי הארץ, את "החשובין" עבור "התחצפותה" למשטרת הוד מלכותו שילמה, כידוע, יגור במלואו כעבור תשעה חדשים בערך — בימי המצור של "השבת השחורה".

למחרת היום נתקבל ממפקדת המשטרה בחיפה המכתב הבא:

מפקדת המשטרה האזורית
משטרת הכפרים
חיפה

אזהרה

לכ' מוכתר וועד משק יגור!

הואיל וביום 10.10.45 בשעה 10.00 בבוקר נתפסו ע"י המשטרה תשעה מעפילים אשר ברחו ממחנה הסגר בעתלית בשעות היותר מוקדמות של אותו יום, והיות שמספר גדול של אנשים מישובכם התקרבו למשטרה כשהם מזוינים באלות, ובאיום של שמוש בכח שחררו את תשעת המעפילים הנ"ל, שהיו מבין ה-208 מעפילים שברחו מהמחנה הנ"ל לפני זה. זה נחשב לפי החוק שהתנגדתם והתערבתם במלוי תפקידי משטרה רשמיים, ולפיכך עזרתם וגרמתם לבריחתם של תשעת המעפילים אשר גאסרו לפני כן. אתם מוזהרים בזה להסגיר את תשעת הבורחים תוך 48 שעות מזמן מסירת אזהרה זו לידכם, אחרת, צעדים חוקיים ינקטו נגד ישובכם לפי חוק של עונש קבוצי הקיים. כמו כן הנכם נדרשים להמציא למשטרה את אותם האנשים אשר הוציאו בכח את המעפילים הנ"ל, בניגוד לזה יחול העונש הקבוצי גם בעד המעשה הזה.

סגן מנהל המשטרה

11.10.45

לא נכנע

להלן מכתב התשובה למפקדת המשטרה כתוב ע"י בת-שבע חייקין ז"ל, בשם משק יגור. אגב, מכתב זה נתפרסם בזמנו בעיתונות הארצי-ישראלית.

לכבוד מפקדת המשטרה האזורית חיפה

בתשובה למכתב האזהרה שלכם מיום 11.10.45 המאיים עלינו בעונש קבוצי באם לא נסגיר את תשעת המעפילים אשר שוחררו ע"י ישובנו ואת המשחררים הננו להודיע את הדברים הבאים:

אין אנו מכירים בחוקיות של תביעה זו. את השלטון על ארץ זו קבלתם בשביל לעודד את עלית היהודים ולסייע להתיישבותם בה. היה לנו ולעולם כולו כל היסוד להאמין כי לאור הזוועות שעברו על עמנו בשנות מלחמה אלו, ובהתאם להצהרת בלפור ולמנדט תעשינה מדינות הברית ובראש וראשונה בריטניה הגדולה את כל המאמצים להחיש את עליתם של שרידי היהדות לארץ ישראל ולסייע בכל הדרכים להתיישבותם.

אי לזאת הרינו מודיעים ומכריזים:

יחד עם נשיא ההסתדרות הציונית והכנוס הציוני בלונדון, יחד עם המוסדות הלאומיים שלנו בארץ, יחד עם הישוב העברי כולו אנו אומרים:

לעולם לא נקבל ולא נכנע לחוקי הספר הלבן האנטי-חוקי, אנטי-מוסרי ואנטי-אנושי המפלה לרעה הפליה גזעית את עמנו וזכויותיו בארץ הזאת, נילחם שכם אחד עם הישוב העברי בארץ ועם יהדות העולם כולו בכל הדרכים ובכל האמצעים שברשותנו לבטולו הגמור.

לא נסגיר מעפילים לידי המשטרה, כי אם נעזור בידם תמיד ובכל הדרכים לעלייתם לארץ מולדתם, שיחיו כאן כבני אדם בני חורין, כי אחינו הם ובשר מבשרנו.

לא נסגיר אנשים שעזרו למעפילים להשתחרר ממחנה הרכוז בארץ, כי כולנו כאיש אחד, זקן ונער וכן מאות רבות של יהודים מהישובים שבסביבה, מהכפר ומהעיר עזרו למעפילים, כי כל הישוב העברי עומד הכן לעזרתם של המעפילים.

לא נשקוט ולא ננוח עד אשר תוסר מעלינו גזירת הספר הלבן ועד אשר קום יקום הבית הלאומי היהודי בארץ ישראל — ארץ מולדתנו ובה עם עברי חפשי ובריא, בן חורין ככל העמים עלי אדמות.

14.10.1945

אוהלי הפלמ"ח

השבת השחורה

(29 יוני 1946)

<p>היא עמדה על שדות ונתיב ולרגליה ישוב — כמו גור ובתיל חוצות תל-אביב, וקרועים שערי יגור. (נתן אל תרמן)</p>	<p>רעם נכרי הרעים ודיכוייה ששית דהרה ובין יתר חגי העברים המיצבה השבת השחורה.</p>
--	--

ראויה פרשת השבת השחורה שנייחד לה מקום מכובד בספר זה. שהרי למרות תשעה קבין של פורענויות שירדו על יגור בשבת זו והשבוע שלאחריה עמדה כל יגור, ללא יוצא מן הכלל, על חברותיה, חבריה, הוריה וילדיה בעוז ובגאון באחד המבחנים הקשים בתולדות היישוב העברי בארץ, שנאבק מר עם השלטון הזר, אשר חסם את חופי הארץ בעד עליית יהודים, שרידי החורבן והשואה.

אחרי יום עתלית, פיצוץ פסי הרכבת, ליל הגשרים ופעולות אחרות, שבוצעו ע"י פלוגות ההגנה והפלמ"ח, החליטו האנגלים להנחית מכה ניצחת על היישוב העברי, לחסל את קיני המרי, לגלות את מחבואי הנשק ולאסור את אנשי ההגנה והפלמ"ח ומנהיגי היישוב בראשם.

ליגור, אשר בתוכה נמצאו כמה פלוגות פלמ"ח, היה חלק לא מבוטל בכל הפעולות הללו, ועל כן ניתך זעם האנגלים על המשק שלנו, ואור ליום העשרים ותשעה ביוני, אלף תשע מאות ארבעים ושש, הושם מצור על יגור ע"י צבא אנגלי שמנה כמה אלפים חיילים על נשקם המלא, כולל טנקים ולהבירים — מצור שנמשך שבעה ימים, וזהו סיפור הימים ההם שהסעירו את היישוב בארץ ואת העם בתפוצות ונכנסו להיסטוריה בשם "השבת השחורה".

הלילה חיפוש

ביום ששי 28.6.46 בשעות הצהרית הופיע אצל מוכתר המשק, נח יגורי, קציין-משטרה אנגלי, בלתי מוכר וביקש רשות לשוחח אתו. כמוכן שמבוקשו ניתן לו. השיחה נסבה על המצב הפוליטי בארץ, על פעולות המרי ועל מועצת הקיבוץ המאוחד, שהתקיימה ביגור לפני שבועיים ואשר הקציין קרא לה משום מה המועצה המלחמתית של היהודים. הוא ביקש לדעת על מה בעיקר דובר במועצה ומה החליטו שם. בין היתר הוא שאל במה יתגוננו היהודים באם יותקפו. ההרגשה היתה שהאנגלי רוצה לדעת מה נעשה אצל היהודים ואולי גם נשלה ע"י הבולשת. החששות האלו, אגב, לא התאמתו. יש לחשוב שהקציין — לבו לא היה שלם עם המדיניות העוינת של השלטונות כלפי היישוב ורצה לעזור במשהו, מי יודע? השיחה ארכה כשעה ואחר כך נפרד וקם ללכת. על יד הדלת נעצר פתאום והפליט כלאחר יד:

לידיעתך אדוני, יתכן שהלילה יתקיים חיפוש אצלכם, והלך יגורי לא עיכב אותו יותר, רק הודה לו והעביר תיכף את הידיעה למוסדות ההגנה.
 בליל שבת כונסה אסיפה כללית, בה השתתפו כמעט כל חברי המשק, אשר שמעו אינפורמציה על החיפוש הצפוי באותו לילה. נמסרו גם הוראות התנהגות ולכל חבר וחברה נקבעו מקומות-ריכוז על יד השערים ועמדות אחרות. השערים עצמם נחסמו ע"י כלי רכב ומכונות חקלאיות, בכדי להקשות על האנגלים את הפריצה למשק.
 בשעה 4 לפנות בוקר הזעיק הפעמון את חברי המשק, חיש מהר התיצבו החברים, כל אחד במקום המיועד לו. מחוץ לגדר אפשר היה להבחין בתנועת הצבא המסתדר וטרטור כלי רכב צבאיים. הרגשנו שאנו מוקפים מכל עבר. החברים היו בעמדות ואתם גם ילדים החל מכתה ו'. במרכז הועמדה קבוצת-חברים רזרבית, שמתפקדה היה לבוא לעזרתן של יתר הקבוצות.
 על השעות הראשונות של המאבק כותבת בריינה בין היתר ברשימתה "עמידה איתנה":

"...ליל שבת, באסיפה הכללית נמסרו אי-אלה הודעות ש עוד הלילה אנו עתידים להיתקל בכח מזוין, שיפרוץ למחנה לשם חיפוש נשק מגן.
 מתי-מספר נשארנו לשבת סביב השולחן, באולם הקטן של חדר-האוכל. השומרים התחילו להופיע, מסביב שקט. לאחר הצות התפורנו איש איש לחדרו במצב רוח טוב, לא הספקנו להרדם והנה צילצל הפעמון לאות אזעקה. אחד השומרים השגיח במצור שהושם ע"י הבריטים מסביב למשק. במהירות דחפתי לכיסי אגדי-תחבושת והתעטפתי במשולשים, על מנת שידי תהיינה חופשיות בשעת הצורך. (אגב, המשולשים היו לעזר רב כעבור כמה שעות, עת, בילינו' בחום הקשה בחוך מכלאות ג'למי, הן בתור כיסוי והן כתחבושות)."

גם צילה מתארת התחלת ההתקפה ברשימתה "בימי המצור ביגור":

"...עוד חושך, לילה. לתוך חלומותיהם של אנשי יגור מרעים הפעמון — זועק, קורא לעזרה, מתחנן, מזהיר. השעה 4 לפנות בוקר. מכל פינות המחנה רצות דמויות אל הגדרות — ילדים, נשים, גברים, זקנים.
 חולפת שעה, שעתיים, השמש עולה ומטפסת בקיע. ישובנו כבר מוקף צבא. עוד שעה וקול פצצות-גאז מתפוצצות קורע את האויר. מגיעים אלינו חברים ובשורות ראשונות בפיהם: הצבא נכנס לחצר. החברים מתנגדים, הבחורות מתנגדות בגבורה, טאנקים נכנסו לחצר, זורקים פצצות מדמיעות, מוכים, פצועים, אסורים."

בשעה 6 בבוקר נקראו המוכתר נח י. ומוזכיר המשק ניסן ג. אל השער, שם עמד מהצד השני קצין הסי.אי.די, דובר עברית ומאחוריו פמליה של אנשי צבא, ביניהם שניים בלבוש אזרחי. עמד שם, כאילו מן הצד, הקולונל וסט, מפקד הפעולה שהתגלה בזמן המצור כשונא ישראל מובהק. הקצין פנה לנציגי המשק ואמר כי הם רוצים לזהות את הגברים במשק ותו לא. הם מציעים לעשות זאת מתוך רצון ולפתוח את השערים. באם המשק יסכים לכך הם יערכו מיסדר זיהוי ויסירו את המצור. הם מבקשים לתת להם להיכנס רק למטרה זו, אחרת עלול להגרם חורבן למשק. המוכתר ענה: (א) למה צריך כל כך הרבה צבא ורכב בכדי לערוך זיהוי? (ב) למה דוקא ביום זה, האם בכדי להכריח את התושבים לחלל את השבת? הקצין הגיב על כך בקיצור: זאת אומרת שאתם לא מסכימים לדרישתנו? בנה נגמר

המשא-ומתן. לבקשת הנציגים ניתנה להם שהות להתקשר עם המוסדות בירושלים במשך חצי שעה. ברם, לא היתה שום אפשרות להתקשר עם החוץ, כי הטלפון נותק עוד בלילה ע"י הצבא.

נוכח עובדה זו, הודלק לפיד על גג הדר-האופל, כדי לאותת לסביבה על המתרחש. שמענו צלצול פעמוני האזעקה בגוש. הסתננה ידיעה שגם בשער-העמקים נערך חיפוש.

הפריצה לחצר

ב-7.15 נתן המוכתר תשובה שלילית לצבא ומיד התחילו החיילים לפרוץ את שער המשק. באמצעות טנקים סהבו את המכונות החקלאיות שחסמו את השערים, מחוץ לגדר. הצבא נתקל בהתנגדות והוא הפעיל קתות הרובים; חבר אחד זנער נפצעו וחברות הוציאו אותם מידי החיילים. באותו הזמן הפעיל הצבא גם פצצות מדמיעות. צריבות הגו ופגיעות ישירות של הפגזים אילצו את החברים לסגת. בינתיים הכניס הצבא גם טנקים לפעולה.

בוועידת הקיבוץ ביגור שבועיים לפני השבת השחורה. צביה מוסרת על מרד הגיטאות.

הם התקדמו בצורה מלוכדת והדפו את המתגוננים וביתר שאת הופעלו הפצצות המדמיעות. פה ושם נפגעו אנשים מפגיעות פגזים, וחברה אחת שכבה שבועות בגלל שבר הצלע. הפצצות התעופפו בחצר והגיעו עד לסביבת בתי הילדים.

בשעה 8 בבוקר, כאשר המוכתר נמצא בסביבת הרפתות נשמעה פתאום יריה והכדור פגע בקת רובהו של אחד החיילים. אחד הקצינים נתן לחיילים פקודת היכון ופנה לאחור מכך למוכתר ואמר לו: אתה רואה, אנשיך מתחילים להשתמש בנשק חם. אין לי ברירה

אלא להתגונן בנשק חם, בכדי לשמור על חייהם של החיילים. המוכתר, בידעו על ההוראות החמורות לא להשתמש בנשק חם, הגיב בחריפות על סברה זו של הקצין: אין זו ירייה של אנשינו. ואמנם כעבור כמה רגעים התיצב אחד הקשרים בפני הקצין והודיע לו שאצל אחד החיילים נפלט כדור מרובהו. הקצין נרגע ונשתתק.

כאשר הצבא נוכח לדעת שאינו יכול להעזר על ידי המוכתר להרגעת הרוחות ולהפסקת ההתנגדות, אסר עליו להסתובב בין קבוצות הנאבקים והעמיד על ידו מספר חיילים, בכדי למנוע ממנו תנועה חפשית, ואחר כך נאסר והובל לג'למי. המזכיר נאסר יותר מאוחר. הוא היה, אגב, עד שמיעה וראיה לדו־שיח שהתנהל בין מיג'ור אחד, שיכור כנראה, עם סרג'נט אנגלי ממשטרת ג'למי. המיג'ור, כשהוא פותח את נרתיק האקדה: מה דעתך אם אקטול אחד מהם, האם זה עשוי להרתיע אותם, בכדי שיפסיקו את התנגדותם? הסרג'נט מהמטרה ענה לו בכעס: אל תשאל אותי שאלות כאלו. הסתובב והלך. המיג'ור פנה באותה שאלה לקורפורל ערבי, גם כן ממשטרת ג'למי, שהוא ענה לו: הסו־לום, אל תעשה זאת, אני מכיר כאן את האנשים, ישפך פה הרבה דם, ותשיג בדיוק את ההיפך. הקצין סגר את נרתיק האקדה.

ועוד קטע מרשימתה של בריינה:

...המתחות גוברת. השעה שבע, הם מתחילים להתקדם בשורה פזורה לכיוון המשק. הבינונו שהמו"מ אתם נכשל. כאיש אחד התקרבונו לשער, בכדי לעצור בעדם. הם הרביצו בנו, בלי רחם, בקתות רוביהם. יעקב ס. מרוב התרגשות התנפל על כל הבא בדרכו והרביץ בידיו וברגליו, וכמובן, גם הם לא טמנו את ידם בצלחת — אחד הרובים צנח על ראשו של יעקב, הוא שתת דם ונאבק אתם. הם סחבוהו לכביש והוא התנגד — שמונה נגד אחד. התקרבותי אליהם והם דחפוני בחזרה. לבסוף עלה בידי להגיע אל יעקב ולהגיש לו עזרה ראשונה. הם זרקוהו בכח לתוך האוטו שעמד על הכביש. מבלי לחשוב הרבה קפצתי אחריו וקשרתי את פצעיו. הביאונו למשטרת ג'למי".

חלה הפסקה בפעילות הצבא, והנה הוא נקט באמצעי חדש: ממערב לחצר-המשק הפעיל הצבא להביורים, שהתיזו סילונים של שמן מעורב במוזט, החבר שנפגע בסילון, נתכסה בן-רגע בנוזל סמיך ודביק, סילוני השמן והפצצות המדמיעות דחקו אט-אט את החברים לעבר חדר-האוכל. פעילות דומה היתה גם במקומות אחרים של המשק. לבסוף, כשרוב הצבור הנאבק נדחק ונלכד בחדר-האוכל, הוקף הבנין ע"י חיילים מזויינים, שכוונו את התת-מקלעים פנימה.

במלכודת

בזמן הפוגה יחסית נשלחו לחדר-האוכל שני שוטרים דוברי עברית ששידלו את הציבור לעזוב את האולם ולצאת לזיהוי, החברים דרשו להחזיר את המוכתר ואז יחליטו עמו יחד, הצבא סרב.

החיילים סגרו את החלונות מסביב. פניהם, האדישים קודם, הביעו עתה שנאה, וסימנים אחרונים של הבעה אנושית נעלמו מהם.

התחילו התייעצויות בדבר המשך ההתנהגות. נציגי הציבור בקשו רשות להוציא מחדר האוכל את הילדים והוקנים, אולם לא הורשו. הציעו לילדים "הגאולים", שהגיעו אלינו מהגולה כמה שבועות לפני ההתקפה, לעבור למטבח — חשבו כי שם הסכנה פחותה — אולם הם לא הסכימו וטענו: "מיט אלעמען!" (יחד עם כולם).

הצבא דרש שוב פעם לצאת מחדר־האוכל בהקציבו לשם כך עשר דקות. התשובה היתה: לא נצא! ברגעי ההכרעה האחרונים קם הציבור ושר את „התקוה“. קשה לתאר את הרגעים הללו, דומה, מעטים המקרים בהם הושר ההימנן ברטט וברגש כמו במעמד זה. ההתרגשות הקיפה גם את החיילים, שקמו ועברו לדום.

והנה התחילו האנגלים, מצוידים במסכות, להטיל פצצות ולהתין שמן דרך שלושת מבואות חדר־האוכל. קמה מהומה, כי גבר המחנק באולם המלא מפה לפה והסגור מסביב. פה ושם התיפחו הילדים והתעלפו חברים וחברות. הופיעו גם פצועים מרסיסי שמשות שבורות. הצבא פתח דלת והציבור החל לעזוב את האולם. החל השלב האחרון של ההאבקות בתוך המחנה: ההעלאה למכוניות. הפרשה הזאת של העלאת אנשים על רכב צבאי נמשכה שעה וחצי, כי היא היתה מלווה התנגדות מרה, מול טנקים והמוני חיילים. הטראגי והמזעזע בפרשה היתה העלאת הילדים הגאולים למכוניות. תוך כדי צעקות קורעות לב ובכי רב. זה הזכיר להם, כנראה, חויה קודרת מהעבר הלא רחוק...

על רגעים אלה כתב חיים ט.:

„...לא נותר כמעט אויר לנשימה. מישוהו התעלף. אחת הנערות, אשר ניצלה אך תמול־שלשום ממהנה ההשמדה הנאצי והמחזה המתרחש פה העלה בוכרונה את תאיה־גאונים, קיבלה זעזוע ופרצה בצעקות היסטריות, מתרידות לב. עיניה לטושות כעיני חיה נפחדת ויועמת. מדריכתה חיבקה אותה וניסתה להרגיעה, אך אי־אפשר היה להשתלט עליה. בחוץ השתחררה הנערה מן המחנות במפתיע מידי מדריכתה, זינקה כלפי החיילים שבקרבתה, באגרופים קפוצים, ירקה ישר בפניהם וצווחה כנגדם: אתם נאצים! כלבים! רוצחים!“

המאבק נגד ההסעה

קבוצות חברים וחברות ישבו על האדמה אחרים יחד. לא הועילו איומי החיילים ורק תוך האבקות רבה נלקחו בכוח — אחד־אחד — למכוניות. יש לציין שבמשק שהו אז לא מעט חיילי הבריגדה, חברי יגור, שהיו לפני שיחרורם וגם הם הובלו למעצר. כל מכונית היתה מלווה מספר חיילים עם טומיגנים מכוונים לאנשים. בערך בשעה 3 אחה״צ יצאה המכונית האחרונה מהמשק.

לחברות הוקמה מכלאה מזרחה למחנה, מחוץ לגדר המשק, שם עמדו בשמש הקיץ הלוהטת עד שהחשיך. חברות שסרבו לרדת הוסעו לג'למי. שם הוקמו המכלאות לכל עצורי יגור; מכלאה אחת לחברות ולילדים, ושתיים לחברים; אחת לקשישים ואחת — לצעירים. לעת ערב נפקדו החברים לפי מנינים. נמנו 21 מנינים „צעירים“ ו־9 מנינים של „מבוגרים“, סה״כ — 300 גברים. בשעה 6 בערב הוסעו לתחנת המעצר הראשונה — לעתלית.

ועתה הגיעו שעות ציפיה וחרדה נוספות. את החברות קשה היה לפקוד, כי הילדים הסתובבו בין הרגלים. החשיך בינתים. החברות ניחשו רעות לגורל הבית. סו״ס קראו לבחורות. הצעירות הוסעו למעצר ואז הוטענו הילדים. לבסוף העלו גם את החברות למכוניות. השיירה התקדמה כמה עשרות מטרים ופתאום נעצרה. המכוניות עשו סיבוב וחזרו. המחשבה היתה כי הכל אבוד, והחשש שבבית מחפשים נשק הפך לודאות. החיילים הזמינו את הילדים לאכול. דרשו גם מהחברות לרדת, והם פרצו בצעקה באנגלית: הביתה! והן נענו: הבית שלכן, הלילה, כאן. לאחר מכן הופיעו חיילים והודיעו שנוסעים הביתה. השעה היתה אחרי עשר. במכוניות מאפלות הגיעו לשער־המשק. מוקפות ע״י הצבא מכל צד עברו החורות את

חצריהרפתות ונכנסו למשק השרוי באפלה ובדממה. חברה, שפגשוה ע"י בתי-הילדים, סיפרה לחוזרות על קורות השעות בהן היו מחוץ לבית. ע"י בתי הילדים ישבו המטפלות וע"י כל גשר עמדו משמרות חיילים. חברות העבירו אוכל לחדרים בשביל החוזרים. הילדים שהיו במעצר, לנו בחדרי החברים. החברות ברובן לנו בבתי הילדים. במוצ"ש גורשו הורי החברים מצריפיהם. בינתיים חזרו גם החברות שהיו במעצר ע"י הבית. מאוחר בערב חזרו ברגל הביתה, אחרי שהפרידו מהן ועצרו 15 חברות, ביניהן גם מבוגרות, שנראו בעיני האנגלים כמרדניות.

כלי עובדים וכלי מים

עם מעצר החברים וחלק מהחברות, נשאר המשק מרוקן כמעט מכוח העבודה המשקי וההנהלתי הקבוע. בבית נשארו, פרט לחברות, הורים זקנים, מטפר חברים חולים וכמה חברים שבמקרה לא היו במלכודת חדר-האוכל, הרופא וקבוצת נוטרים על מדיהם ונשקם. ביום ראשון השער עוד היה פתוח והגיע לחם מן החוץ. באותו יום הצליחו החברות ל"סנן"

לאחר החיפושים

החוצה כמה חברים, שצפויה היתה להם סכנת מאסר. זה עורר אח"כ רוגזו של הצבא. בפני ציבור החברות צפו מספר בעיות כבודות-משקל; עלתה השאלה בדבר דרישה אפשרית מצד הצבא להזדהות. אחרי ויכוח ארוך סוכם: נוכח ההכרח לשמור על הבית ועל הילדים, אין לרכו עכשיו את המאבק בכוחן זה. כל חברה תזהה את עצמה, בלי למסור את הקשר בינה ובין עצור כלשהו.

בצהרים הוחמר המצב, הוגבלה התנועה גם ביום, והכרות והורים במקומות מרוחקים נשארו בלי אוכל. עוד במוצ"ש נפגעה רשת המים ע"י הטנקים וביום ראשון הורגש מחסור במים. ענפי השדה, המשתלות ופנות הגוי לא הושקו, הן בגלל העדר עובדים והן מחוסר מים. הצבא העמיד לרשות הבית טנק להובלת מים, לשם חלוקה לבתי הילדים. אעפ"כ היו מטפלות מבזבזות זמן על חיפושי ברז פעיל, כדי להמנע מחסדי הצבא.

גילויי הנשק

כבר במוצ"ש בחצות נשמע בחצר טרטור קומפרטורים, שעורר חרדה בלבבות הכלואים בחדריהם לגורל מחבואי הנשק, עוד בעת ההתקפה פשטה השמועה בדבר גילויי נשק ראשונים. למקום הראשון נגשו ישר, לפי מפות שהיו בידי הקצינים. בשעה ארבע בערך, נלקחו המוכתר והמזכיר ממעצרים בג'למי. שעתים לפני זה הם הופרדו מיתר החברים במכלאות והובלו ליגור, כאשר שני משוריינים מלווים את הרכב, בו הם הוסעו, בכדי להראות להם את מחבוא הנשק הראשון שנתגלה ולהוכיח להם את „פשעם“ על פניהם. באותו מעמד פנה אליהם מפקד הסי.א.י. ויאמר: אתם רואים שצרה גדולה מתרגשת עליכם, אנא, שתפו פעולה איתנו, תראו לנו את מחבואי הנשק ותמנעו חורבן המשק. הנציגים קיבלו את הצעתו האדיבה בשתיקה מוחלטת ולפי מבט עיניהם נוכח המפקד לדעת שעמלו לשוא והם הוחזרו למעצר. למחרת הם הובאו כמה פעמים למשק עם כל גילוי של מחבוא ונשק נוספים. הפעם הגיע המפקד של האזור, בדרגת גנרל, אשר התעניין במיוחד בצורת בנין הסליקים. הקולונל וסט הצביע על נציגי יגור ואמר לגנרל: אלה הם השניים שלא נתנו לנו לערוך חיפוש בלי רשות הרבנות, הואיל ואנו מחללים בזה את קדושת השבת של היהודים — וצחק, אגב, אז נודע שהגנרל ברקר, הזכור לשמצה בגלל כרוז רווי שנאת יהודים ארסית שהוציא לחיילים (היהודים הם, כידוע, רגישים מאד לכיסם ויש, אפוא, להכותם על הכיס“), נתן הוראה לפוצץ כל בית, בו ימצא מחבוא-נשק, אלא שהפיקוד המקומי בחיפה לא ביצע את ההוראה, כנראה, מחשש תגובות חריפות של היישוב.

בלב החברות כירסם הספק, אם מותר לעמוד באפס מעשה נוכח שדידת נשק-המגן. מאז גמר המאבק, במשך כל השבוע נבדק כל שעל מאדמת החצר. מהנדסי הצבא סובבו בחצר וקבעו מקומות לחיפוש; אחריהם הלכו חיילים עם מכשירים מגנטיים, קבוצות עם אתים ומכשירים, בלי הרף נשמע רעש הסקרייפרים, הקומפרטורים ופטישי אור, שחפרו, שברו מבנים, הרסו פינות-גוי והעלו תמרות אבק בשטח-ההסגר המצומצם, בו חיו החברות והילדים. במשך הזמן כאילו הסתדרו היחסים בין המחפשים ובין תושבות המקום: אלה פעלו ליד אלה; המטפלות מאכילות, רוחצות את הילדים, ועל ידם חיילים הורסים ומחטטים. עם עזיבת הצבא את המשק התברר שלא חסו גם על בית-הקברות ומספר ניכר של מצבות נהרס תוך החיפושים.

מונחים ומספרים של „הימים ההם“ אינם אומרים הרבה לאזרחי המדינה בימינו. איזה רושם עשויים להשאיר על השומע המיספרים העלובים וה„מצחיקים“ ממש של: 86 מרגמות, 325 רובים, 105 אלף כדורי-רובה, כמה עשרות תת-מקלעים ומקלעים וכו' וכו' שהצבא הבריטי הוציא מהמחבואים — מיטב נשק ההגנה, שחיו וקיומו של היישוב היו תלויים בו. אילו כל אותו הנשק היה מצוי בידינו בראשית הקרבות של מלחמת השחרור, יתכן, שהיינו חוסכים כמה מאבידותינו היקרות. אכן לא כל הסליקים נתגלו. כמות הנשק שנשארה לנו לא היתה קטנה כ"כ, היא דמתה כמעט ל„תקן“ המקובל במשקים.

הדאגה לבעלי החיים

ככה חיו החברות במריטת-עצבים מתמידה, אם מפאת גזירות חדשות לבקרים, אם בגלל שמועות וניחוש-רעות. מהרגע הראשון הטרידה אותן בעיית המשק המשותק, ובעיקר בעלי החיים. הבריטים הרשו רק את העבודה במטבח, עד כמה שלא הוכרו על עוצר. אבל היה הכרח ורצון להגיע לרפת. לדיר. הפרות שלא הושקו ולא נחלבו מאז ערב המצור — זה שתי יממות, השתוללו תוך שאגות בחצר.

התארגנה קבוצת רפתניות צעירות, אבל בגלל העוצר בלילה לא יכלו להגיע לרפתות. ההתקשרות והמו"מ עם הקצין התנהלו בכבודות, כי היה לו «אורך-רוח», והעיקר, לא היו לו הוראות איך לנהוג. ברם, החברות ברצונן ובעקשנותן קבעו עובדות, ובהכרת אנשי הצבא נקבע, כי נשים אלה לא יוותרו על העבודה בענפים. תחת משמר חיילים נחלבו אותו לילה הפרות, וע"י תחבולות ערמה נשארו הרפתניות ברפת, בכדי לא לאחר לחליבת הבקר בגלל העוצר. לעבודה בדיר יצאו ילדים מכתה ז' ומעלה. הם שביצעו כל עבודות העגלונות בחצר, ושכיח היה המראה של ילד עם זוג פרדות ושני חיילים מלווים. פה ושם הצליחו חברות להערים על המשמרות ולהגיע למקומות עבודה כמו הלול, המכוורת או להשקאת המשתלה. לפעמים הסינור או הדלי למים שימשו «פאס».

על התפקיד שמילאו הילדים ועל עבודתם בענפי המשק השונים בימי המצור כותבת שולמית ברשימתה «ילדי יגור בשבת השחורה» בין היתר:

«...הצבא הציע לספק מזון לנצורים, אולם התשובה היתה: תנו לנו לעבוד ונספק בעצמנו את מצרכינו. לאחר משא-ומתן מייגע הסכים הצבא לשעתיים עבודה. כעובדים ראשונים יצאו הילדים לגן בית-הספר, לאסוף ירקות. היתה זו חוויה לילדים העובדים: הגה הרגו אל מחוץ לגדרות התיל. בני-חורין הם ולו לשעתיים — ורשאים לראות תנועת המכונות בכביש. זאת היתה התחלה. מאז, הסתערו הילדים על הענפים וגם יכלו להם. כהוריהם המבוגרים עמסו את העול: הם בצרו, קטפו, אספו בגנים. הילדים עבדו לפי סדר-עבודה קבוע. זה מטפל בבהמות וזה בדיר. זה עוזר בלול וזה מוציא את הובל מהרפתים. לחליבת הפרות התגייסו בעיקר הבנות מכיתות המשך. הן הלכו בלילה לרפת בליווי משמר חיילים, ואף נשארו ללון על רצפתה. הן לא שמו לב לפחד הבדידות ודאגה אחת בלבן: לשמור על הפרות...».

אכן, ילדי יגור לא הכויבו בימים הקשים של «השבת השחורה»; הם גם שמרו על ה«מורל», כפי שכתב אז ילד מכיתה ד':

«באו חיילים עם טנקים ורובים, אסרו גם ילדים, אסרו חברים, אנהנו עצובים, אבל לא בוכים»

מעצר הרופא

נדמה היה כי החיים נכנסו למסלול «נורמלי» והנה מדי פעם פקד זעזוע חדש את הצבור. היה זה כשהצבא אסר את הרופא ושלחו למעצר. הרופא והצוות הרפואי היו לעזר רב לחברות בתנאי הדכוי והדכאון. הם שימשו כמקשרים כל הזמן ואפילו בלילות שכבו במרפאה על שמיכות ואלונקות. הרופא ניסה, אגב, כמה פעמים להפנות מישהו מן החולים והפצועים לבית-חולים יהודי בחיפה, בכדי לקשור קשר עם החוץ. אבל הרופא הצבאי

לא נעתר לזה והפנה את החולה כעציר לבית־החולים הממשלתי. רק צעירה אחת, בחודשי הריונה האחרונים ש"אחזה" צירי לידה אושפזה על־ידי הצבא ב"מולדה". באותו זמן פרקו את גשקם והסירו את מדיהם של הנוטרים, אבל השאירו כמקשרים בין המשק והצבא, והם המשיכו לשרת את הצבור בנאמנות ובמסירות.

ביום שני למצור — לפנות ערב, כשהחברות יצאו ע"פ רשיון עם הילדים למדשאה היחידה, והנה ראו כי הריהוט מוצא מחדר־האוכל ומכונה מתחילה לקרקר את המדרגות ואת הרצפה. חברות וילדים נדהמו: האמנם יהרסו את הבית שהיה עד לחזויות המשק, ביום שמחה וביום צער? חברות ששלטו ברוחן בשעות המאבק והמעצר — עיניהן מלאו עתה דמעות. מטפלות על ילדיהן רצו להשתטח לפני המכונה כדי למנוע את ההרס, ובקושי עצרו בעדן. אותו ערב נכונה עוד הפתעה: האנגלים תבעו לפנות את בתי הילדים ואף בתי התינוקות ולהתרכז ע"י חדר האוכל. היתה תחושה שרוצים לפנות את המשק מיושביו וגברה החלטה לא לזוז ולהתנגד לפגוע, וחרף החרדה לגורל פעוטים ותינוקות במקרה של מאבק צפוי, הודיעו החברות שרק בכוח יוציאו אותן מהבתים. נוכח עוז ההחלטה והעמידה של החברות הועתקה לבסוף הגדר וכללה בתחומיה את כל בתי הילדים. המרפאה נשארה מחוץ לתחום. הוקמה הגדר, הוצבו משמרות סביבה והוצאה הפקודה: המתקרב לגדר — יירה!

התנדבות ועזרה

כל הזמן התנהל מ"מ עם מפקדת הצבא בדבר הפעלת המשק. על המאמצים שנעשו בחיפה כדי לשלוח עזרה ליגור עוד לא ידעו. בערב השלישי של המצור, כשיצאה משלחת חברות למפקדה, לשם סידור הענינים, הודיעו להן שיוכלו לצאת מחר לעבודה בענפים מחוץ לגדר וכי תוגש להן עזרה.

עוד קודם לכן הגיע למשק עו"ד סלומון, מוועד הקהילה בחיפה, ומסר שעומדת לבוא עזרה מן החוץ. באותו ערב נתכנסה אסיפה על הדשא ונבחר סידור־עבודה אך ורק מחברות, כשסביב צבאו חיילים והסתכלו בתמונה המוזרה: נשים וילדים הדנים בעניני משק. למחרת כשיצאו הבחורות לעבודה נפגשו בקבוצה גדולה של 140 איש שהתגייסו לעזרת יגור. ההתרגשות היתה רבה והדדית. מראה יהודים שנעים באופן חופשי, מכוניות שנוסעות בכביש וגילויי האחוזה והסולידריות עשה רושם רב ועודד את הרוחות. המתנדבים עבדו במסירות ובהתלהבות.

המתגייסים באו מחוגים שונים: פועלים, נוער שהתחנך ביגור, חברים לשעבר, הורים של תלמידי ביה"ס המחוזי ביגור. כבר ביום הראשון נקטף ונארז הפרי ונשלח ל"תנובה". הושקו המטעים. מדי יום רבו המתנדבים.

על גל ההתנדבות ועל העזרה הרבה מבחוץ, בימי המצור האחרונים ולאחריהם והעידוד הרב שהביאו המתנדבים לעצורים, מספרת חנה וי, ברשימתה "בהתנדב העם" מיום 23.8.46:

...בניה־בוניה של יגור וגם חלק מבנותיה מאחורי גדרות־תיל, ילדיה, זקניה ונשיה בתחום־מושב צר וארוך. השדות שוממים, בתי־המלאכה סגורים, המכונות והאוטו־מובילים עומדים שותקים; גקשה עמומה של מכושים ואית־חפירה, זמזום מכונת־מקדה — ממלאים את חלל האויר; שוברים רצפות, חופרים בורות, מערעים יסודות. שוד ובזיה בכל פינה, עמל של שגים הולך לטמיון, ערכים שנרכשו באהבה ובמסירות נדרסים ברגל גסה, ובמסתרם יהמה הלב: הנעמוד? הגשוב לאיתנו?

אבל טרם תספיק תולעת הספק להתחיל את מלאכת הכרסום שלה — והתשובה באה מכל פינות היישוב: אתכם אנהנו! ועוד בהיות גייסות הצבא בתוך גבולות המשק, התחילה העבודה שוקקת. שורות המתנדבים גדלו ועצמו מיום ליום, וכל יום, כבשרו ענף מחדש, והם היו עדים לכך. והתשובה היתה אילמת וברורה: לא תוכלו לנו!

חבר מזכירות הקיבוץ הופיע לפני השלטונות כבא-כוח הישוב, השולח עזרה ליגור. הופעלו כלי-הרכב שלנו, סודר שיווק כל תוצרת המשק. בוקר, בוקר היינו יוצאים לשער לקבל את פני הבאים לעבודה.

גל ההתנדבות עלה עם עוזב הצבא את גבולות המשק. ראינו גם, שהעזרה המוגשת היא ברובה לא פרי התלהבות רגעית. פעם הרצון לעזור בכל, לא לעזוב אותנו עד בוא חברינו. והמטרה היא: לשוות למשק את צורתו הקודמת.

ממשקי הקיבוץ המאוחד הגיעו אנשים לעזרה קבועה, ביניהם מדריכים לביה"ס שלנו, אופים, מרכזים לענפי הכרם, המספוא, הפרדס, מחסני-התבואות והבנין. באו אנשי פלחה, מספוא, משתלה, גינות-גוי ועגלונים. מוועד הגוש של משקי הסביבה נבחר חבר מיוחד שריכז את העזרה ליגור; עבודתו נעשתה בדיוקנות ובהתאמה לצרכי המשק בזמן ההוא. במשך ימים מספר הורגלנו לראות: חבר שער-העמקים במוסד, חבר גבעות-יידי על הטרקטור, את אנשי כפר-הנוער הדתי וכפר-הסידים כמובילי המספוא שלנו, כמרכז הרפת — חבר הזורע, כמרכז ענף הצאן — חבר דליה, כמסדרי חבילות הקש — אנשי יקנעם ושדה-יעקב, חברות קרית-עמל במשתלה ובמטבח, את חברי כפרי-היושע בעצי-הפרי ובגן הירק, את בחי-המלאכה פתחו מדריכי ביה"ס ע"ש טיץ. תוקנו עגלות שבורות, מגובים וכל כלי-העבודה שנשברו בימי הפעולות.

עבדו אתם פועלי נשר, שנשלחו מבית-החרושת. מאגודת בעלי-המלאכה נשלחו היישים, פחחים. מקרית-חיים באו תופרות, גננות ומורות. ועל כולם: קבוצת הנוער. בקלות, בנאמנות ובמרץ-עלומים מילאו הם את תפקידם. כ-40 נער ונערה ממוסד אהבה' שבקרית-ביאליק, ויתרו על חופשתם ועבדו כשלושה שבועות, וידם בכל ענפי המשק החקלאי. נוער מנשר, כ-15 במספר, היה בא יום-יום לבציר. עם עוזב הצבא את גבולותינו הסתדרו במחנות קבועים: הצופים — כ-50 איש, מתנועת המושבים — 20 איש, המחנות-העולים — כ-15, הנוער העובד — 40, התנועה-המאוחדת — 30, וסמוך לכך הופיע לעזרתנו גם הנוער מקבוצת פרומקה'.

כל הגורמים האלה עזרו לנו לצאת מן המיצר. כולם יחדיו וכל אחד אחד השתדלו למלא את שורות החברים החסרים, לבצע את העבודות העומדות על הפרק, להמשיך בכל מפעל, לתקן כל הרס ולהוכיח כי כל עוד בלבב פנימה גפש יהודי הומיה — עוד לא אבדה תקותנו!"

המרכז לפעולת העזרה היוותה מועצת פועלי חיפה, שנעזרה בהדרכה ע"י מספר חברי יגור שנתלקטו בחיפה והשתכנו בבית החלוצות. על תפקידה של מועצת פועלי חיפה באותם הימים וגילויי אחווה וסולידאריות של פועלי חיפה והסביבה כותב משה ט. ברשימתו "בחיפה בימים ההם" מיום 23.8.46:

"בבואי ביום הראשון, בשעה 7.30 לחיפה, עליתי למועצה, ושם מצאתי את כל אנשי המועצה מוכנים לכל עזרה למשק. בשעה 8.30 הגיעה החברה ס. וממנה נודע על המצב במשק. תיכף התייעצו, מה לעשות ואיך לעזור.

בטוחים היינו כולנו, שהפעולות הצבאיות במשק תיגמרנה באותו היום, ודאגתנו היתה לגייס מיד אנשים לעבודה ביגור. כל המועצה הועמדה מיד לרשותה של יגור. כשנודע הדבר בחיפה — המתה המועצה מרוב אנשים. באו פועלים ונוער מכל הזרמים והסוגים והציעו את התגייסותם למשק. מפעלי כור' קיבלו על עצמם מיד לספק 80 בעלי-מקצוע שונים, וכל אגודה ואגודה רבה על חלקה בעזרה למשק.

לדאבונו לא נתאמתה תקותנו. הצבא לא עזב את המשק לא ביום הראשון ולא במשך כל ימי השבוע, ולא ניתנה גם באותו יום כל רשות להכניס פועלים מן החוץ

לעזרת המשק, ביום השני בבוקר הגיעו להיפה חברים שונים. שהיו כאותה שבת מתוך למשק, וכך ריכזנו במשך היום כעשרים וכמה חברים וחברות. לרשותנו קיבלנו את האולם בבית-החלוצות וכך נוצרה, גולת יגור' בחיפה.

בשורות איוב גיתכו עלינו באותו היום: עוצר-בית במשק, אין מרשים לחלוב ולהאכיל את הפרות, עינויי החברים בעתלית, שמרעה על רצונו של הצבא להוציא את כל התושבים ואת בעלי-החיים מיגור, על הרצון לפוצץ את הדר-האכילה ועוד ועוד.

בשעה 5 אחה"צ הגיע פתאום הרשיון למאה פועלים, לעבוד במשק משעה 7 בבוקר ועד 5 אחה"צ, בתנאי שלא יתקרבו לגדר המשק יותר ממאה מטר. כל המועצה הועמדה על רגליה, כל הטלפונים הופעלו. מודיעים לבתי-הרושת על גיוס אנשים, דורשים מכוניות וכלי-עבודה, ובשעה 6.30 כבר היתה הרשימה מלאה, ורבים נשארו מקופחים ודרשו את זכותם לתור ראשון למחרת. — ביום השני אחה"צ הגיעו להיפה גם חברים ממוכרות הקיבוץ, והחבר אברהם ג. העמיד את עצמו לרשות צרכי יגור כסדרן העבודה לכל המגוייטים.

וכך יום-יום, במשך כל השבוע, עסקה המועצה בגיוס הפועלים והגוער למשק ובסידורם. ביום ג' התחילה העבודה להסתדר ביתר יעילות. הגיעו כוחות מקצועיים ואירגוניים למשק — והעגלה זזה. ביום זה הופתענו הפתעה נעימה: לפנות ערב, לאחר גמר סידור העבודה, באו להיפה ילדינו ששחררו מעתלית, ורחוב התליון המה מרוב אנשים. סידורם עלה לנו בנפל, כי בית-החלוצות העמיד לרשותם מקומות-לינה מסודרים, והילדים נחו והחליפו כוח, והגולה היגורית" בחיפה התרחבה.

ההתנדבות וההתגייסות הגדולה למשק התחילה במוצאי-שבת, לאחר שהוטר ההסגר. מאות פועלים ובני נוער זרמו ביום א' למועצה והציעו את שרותם. כל הדרישות לבעלי-מקצוע, שבאו מצד המשק סופקו מיד. כל מפעלי "סולל בונה" סיפקו את דרישותיה של המועצה גם בחומרים, גם בבעלי-מקצוע וגם בהובלה. המועצה היתה נאלצת לנהוג ביד חזקה, כדי להשתלט על הזרם הכביר של המתנדבים לעבודה — פן יפלו למשק.

אבל לא רק בעניני עבודה ואירגון ההתנדבות עזרה מפ"ח ליגור. הנה נודע שהצבא שבר צינור ראשי המוביל מן הבאר ומים אין לא לאדם ולא לבעלי-החיים ומיד נשלחו חברים מקואפרטיב, "חרות". והנה ידיעה על שני חברים שהובאו לביה"ח הממ"ש שלי — ומיד אצות חברות מ, ארגון אמהות עובדות" לבקרם ולעודד את רוחם ומתמי" דות הן החברות בתפקיד זה, ואפילו לביה"ח הצבאי אצות הן, להביא הקלה לחברים שנלקחו שמה.

ובישיבה הראשונה שהתקיימה לאחר המצור קיבלה על עצמה המועצה את הטיפול בשיקומה של יגור. הסיסמה היתה: "פועלי חיפה מקימים את הריסותיה של יגור". יום יום זורמים פועלים, חומרים וכלי עבודה, שהמועצה שולחת אותם, ליגור, להקים את הריסותיה, ולא נהה המועצה עד אשר ביצעה את מלאכתה בשלמות.

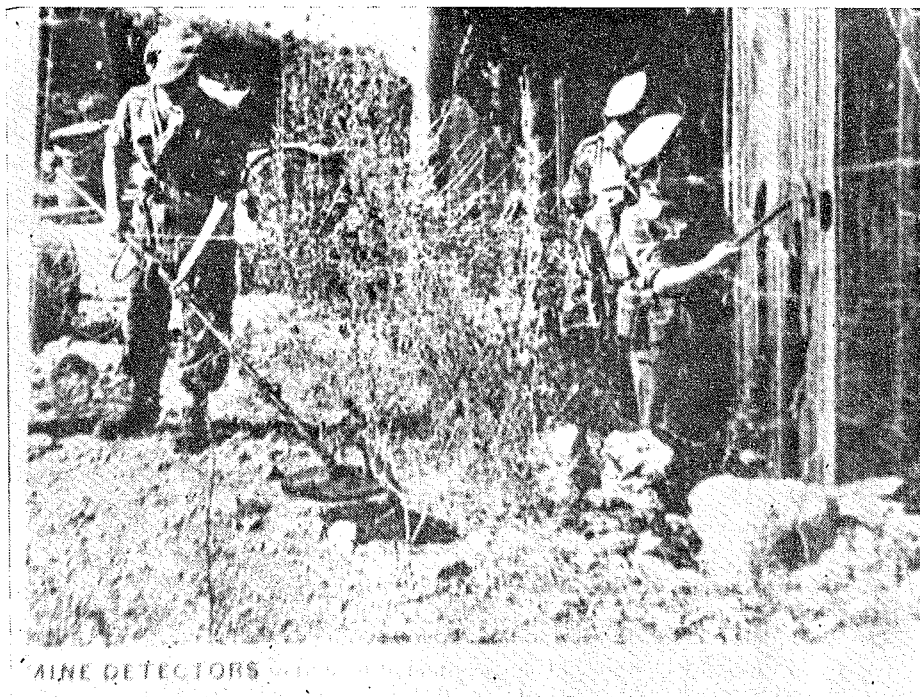
נוסף על כל אלה טיפלה המועצה בענינים שונים לעזרת המשק, פועלי חיפה לא עסקו, כמעט, במשך תקופה זו בעניניהם הם, ואל יהיה הדבר הזה קל בעינינו! מי ימנה המעשים שעשתה מועצת פועלי חיפה בתקופה זו?! המועצה הוכיחה את אחריותה ואת מלוא יכולתה. מעשיה הם עידוד לכל ישוב וישוב, שלא ישאר בודד במערכה — ובוה כחונג".

סוף המצור

החיים כאילו נכנסו למסלול קבוע, נחלש גם טרטור המכוונות. כנראה פחתו תוצאות החיפושים, והנה ביום חמישי ירדה מהלומה חדשה על הציבור: הודיעו שוב על עוצר-בית מלא. הגבירו את השמירה מסביב לגדרות התיל וע"י הבתים. לפני הדר האוכל הופיעו המכוניות הגדולות שהסיעו לפני שבוע את החברים למצור. היה רושם שמתכווננים שוב לפנות את המשק. היתה החלטה נמרצת להתנגד לפניו בכל האמצעים. המתחות בשעות אלה הגיעה לשיאה. אחרי זמן הסתלקו המכוניות — הוסרה הגזירה.

בסוף המצור נפל בגורל החברות לראות בדאבון-לב, איך הציגו את נשק-המגן שנצבר ונשמר במחבואי-המשק, לראווה לעיני מאות ואלפים חיילים מכל חטיבות הצבא של המזרח התיכון. איך הזעיקו האנגלים עתונאים מחשובי העתונים בעולם, כדי להראות להם את "קן המורדים".

יש רצון להזכיר ולו רק במשפט אחד גורמים אחרים שגילו אחריות רבה בימים קשים אלה. באופן מיוחד יש לציין את היחס החם והמסירות של הרופא והאחות היהודיים בביה"ח הממשלתי, לעצירים הפצועים; את אומץ לבם של כמה חברות מא.א.ע. שסיכנו את עצמן לא פעם בפעולתן כמקשרות בין החולים ובין החוץ היהודי ועוד ועוד. היו לפעמים גם גילויים של יחס אנושי לנצורים מצד אנשי צבא מעטים; נפגשו

לעתים ברצון מצד יחידים להגיש עזרה. היו חיילים וקצינים שהראו יחס אדיב. יש וניכר היה צער בפני אחדים מאנשי הצבא למראה הסבל וההתעללות. היו מקרים בחצר כאשר החיילים הסתפקו בביקורת שטחית בלבד והשאירו הכל על מקומו. והיתה כנראה התענינות סתם בצורת חיים זרה להם. ואולי היה גם רצון לפיוס בנסיגנות, החוזרים ונשנים מצדם, להגיש אוכל בשעות השיא של הסבל והמתיחות. אבל בדרך כלל שלט הקו הנוקשה, שהיה מלווה לפעמים בהתפרצויות זעם, ברצון למתוח את העצבים עד קצה הגבול. יחס זה בא לידי ביטוי קיצוני ביום השביעי והאחרון למצור, כשפתאום בוטלו כל ה"פאסים" של החברות ולא הורשה אפילו להגיש מים לעובדי השדה. והנה בשיא המתיחות הודיע הצבא על עזיבת המשק. לפני כן נתבקשו החברות לחתום כי החיילים השאירו הכל בסדר.

ברם, כשהחברות יצאו מעבר לגדר וראו את סימני ההרס סרבו להתום והצבא ויתר לבסוף. בליל שבת עם השכּה נסגר השער אחרי החייל האחרון. כאות הוקרה והערכה לעמידתה האיתנה והאמיצה של יגור, הופיעו אז בארץ — בישוב ובצבור כולו, גילויים שונים של אהדה. לדוגמא מברק:

„ע"ש יגור השדודה: עוד אבנך וגבנית והיית מופת לדורות — 18 עצים ע"י כחות ה' ו' ז' בביה"ט „לדוגמא" בתל-אביב.

על ליל-שבת זה, אחרון למצור, כותבת שולמית ברשימתה „שבעת הימים" (אוגוסט 1946):

„...מחדש מתקרב ליל שבת, אנו מוּגִים את היום השביעי למצור, ואף על פי כן תוכננה תוכנית צנועה של קבלת שבת הגיגית, בהשתתפות הילדים. הוכנו פרקי קריאה מהתנ"ך — לא פרקי איכה, אלא פרקים של תקוה: „ושבו בנים לגבולם". עוד טרם ידענו אז, כי מפתחות השערים יהיו בערב זה כבר בידינו והחצר שוב תהא בלא גדר-חיל ובלא צבא. מה המו הלבבות בשירת „התקוה" ו„תחזקנה". כבכל לילה השקיף הכרמל בהוד הדרו כעד אילם על בניו, הנאבקים על זכותם להחיות שממות, על זכותם לחיים."

פרשת הנציגים

למחרת השבת — היום הראשון להסרת המצור — הובאו שני נציגי המשק, המוכתרים והמוזכרים, לבית-המשפט בחיפה, שם הוציא נגדם השופט פקודת-מעצר לארבעה-עשר יום, פקודה שהיתה מתחדשת כל שבועיים. משם הם הובלו לכלא עכו.

עורכי הדין מטעם ההגנה: לויצקי ז"ל, סלומון וחוטריישי, היו פסימיים מאד לגבי תוצאות המשפט והעונש הצפוי לשני הנציגים. הם חששו לפסק-דין של חמש-עשרה שנה. משום כך, כנראה, המליצו עורכי הדין על קו-הגנה מתון וזהיר, כלומר: המוכתר והמוזכר לא ידעו כלל על הנשק ואין להם שייכות לענין. על ידי כך — הם סברו — אפשר יהיה לקוות להקטנת העונש. נציגי יגור העצורים התנגדו לקו זה. הרי אחד מעקרונות היסוד של ההגנה היה: זכות היהודים להתגונן ולפי העקרון הזה יש לנהוג בבית-המשפט. הם גם דרשו שיוֹתן להם להתגונן בהתאם לזה, מפקדת ההגנה קיבלה את עמדתם והטילה עליהם להכין את נאומי ההגנה. כעבור חודשיים שוחררו יגורי וגושנסקי בערבות של עשרת אלפים לא"י כל אחד ובהמשך הזמן בוטל המשפט. הסברה היתה, שאחרי ההדים השלייליים בעולם כולו לתעלולי האנגלים ב„שבת השחורה" הם לא היו מעונינים יותר לגולל את הפרשה מחדש.

כידוע, הועברו כל עצורי יגור ממכלאות ג'למי לעתלית בשבת לפנות-ערב, ביום הראשון למצור. הבולשת האנגלית נסתה לסחוט הודאות מהעצורים ע"י מכות ועינויים. שיטות „חקירה" אלו עוררו תגובות זעם בכל מחנה העצורים בעתלית והאנגלים נאלצו לותר על נסיונות אלה.

חברות במעצר

במכלאה הקרובה למכלאת החברים נמצאו כשלושים חברות מיגור. מעתלית העבירו אותן ללטרון, אם כי השלטונות הבטיחו להן שיעבירו אותן לרפיח. החברות דרשו שלא

יפרידו ביניהן ובין החברים מתוך חשש של התעללות אנשי הבולשת בהן. בהגיען ללטרון הן סרבו לרדת מהמכונת ונאבקו קשה עם החיילים שהורידו בכוה. כמחאה על יחס זה ועל הברוטליות של החיילים הכריזו החברות שביתת-רעב שנמשכה ארבעה ימים (שביתת החברים ברפיח ארכה יומיים). היא נפסקה רק אחרי בואו של עו"ד סלומון כבאי-כח המוסר דות. בכלל היה המחנה מנותק ונמצא כשלושה ק"מ מלטרון המרכזית, לא היה כמעט קשר עם העצורים בלטרון. רק פעם אחת הרשו שלטונות המחנה לשתי חברות לבקר במחנה של החברים. העצורות התארגנו מיד עם בואן וניהלו אורח-חיים מסודר ובעל-תוכן. קיימו שעורים לעברית לעולות חדשות, אשר הגיעו ארצה שבוע לפני האסרן, אנגלית וכו'. בספר „אפיקים“ נמצא תיאור של חבר אפיקים, שגם הוא היה בין הכלואים בעתלית וברפיח:

„...והעולם כלו — האם שביתת הרעב שלנו תזעזע בתוכו את מצפוני של מישח, האם זעה אישם איזו נימה אנושית למשמע הידיעה, שגשי יגור שבתו שלושה ימים וחצי? נשי יגור מזכירות לי תמונה, שלעולם לא אשכחנה. זה היה בליל שבת האחרון בעתלית, על יד גדר תיל שהפריד בין צריפי גברים לבין צריפי נשים. בליל שקט, לאור זרקורים שבולשים במחנה וזורקים באופן פתאומי קרני אור על תבורות הגברים והנשים, שישבו משני עברי הגדר ושרו בצותא בקול דממה וערכו עונג-שבת. שרים, והשירה מביעה כאב עמוק ורגשות שמחה. אני חש את כאבם. אני רואה לפני את ההרס בביתם. קולות הנשים מצד אחד והקולות של הגברים מהצד השני של התיל מתמזגים ומביעים כאחד געגועים עזים, גאון, תקווה ואמונה בהקמת ביתם מחדש. ואנו חשים את לב הישוב כלו הפועם אתנו והנשבע: אנו נבנה את יגור!“

הברחת עצורים מעתלית

כבר מהיום הראשון לשהותם של העצורים בעתלית החליטו אנשי ההגנה, שיש לעשות הכל ולשחרר שלושה מעצורי יגור שנמצאו שם. על הרפתקה נועזת זאת מספר א. חוטרישי עו"ד ההגנה. בספרו „רק אתמול...“ בין היתר:

„...אותם השלושה, נימוקים רבים היו להם עוד מקודם להימנע מלבוא במגע אישי עם שלטונות הצבא והמשטרה. אולם עם גילוי הנשק בסליק המרכזי ביגור נעשה מצבם חמור ומסוכן יותר. יצחק פרובר, איש יגור, היה הנשק והמחסנאי של הנשק; טביעות אצבעותיו נמצאו על מרבית כלי הנשק שהוחרמו. שני האחרים, שנאי וישורון, קשורים היו גם הם בפעולות ההדרכה והאימונים של ההגנה באזור במשך עשרות שנים; אף הם טיפלו לא מעט באותו נשק והשאירו עליו סימניהם.

...בעוד הצבא ממשיך בחיפושיו אחר נשק, פתחו המשטרה והבולשת בצייד המפקדים. כרטיסיות המשטרה והבולשת נפתחו מחדש לשם קביעת זהותם של בעלי האצבעות. אילו רק הצליחו לזהותם ולתפסם — חשבו בלבם קציני המשטרה — היו יכולים להעזר בהם גם לגילוי מקומות-המחבוא המסתוריים. הן רב כוחם של הצבא והבולשת „לדובב“ אנשי מחתרת גם אם אין רצונם בכך!“

ואכן יום אחד הוברחו שלושת החברים הנ"ל ממחנה העצורים בעתלית בתוך מטען ארגזים ריקים. הם הצליחו להגיע לחיפה בריאים ושלמים אחרי סיכון רב ביותר. (שלושה מחסומים עד הכביש הראשי ומשמר חיילים על יד חיפה שעצר את המכונת ורצה לבדוק את תוכנה).

שני חברים נוספים — פ. פלד וי. סלע הוסתרו בינתיים מעל „חתימת“ תקרה, שנתגלתה

במטבה והוברחה למחרת גם הם החוצה בדומה לקודמיהם. אחרי כמה ימים הופיעה ב"על המשמר" הודעה זעירה, כי "הנגר פנחס שטינפלד הגיע..."

ימי רפיה

לרפיה הובלו החברים דרך קילקיליה, בן-שמן — דרומה עד רפיה, במשך שמונה שעות רצופות בלי עצירה. מחנה רפיה שנבנה בשעתו ע"י "סולל בונה" בשביל הצבא הבריטי והפך עכשיו למכלאה עצומה, היה מאוכלס עצורים מגבעת-ברנר, אפיקים, קיסריה ועוד ועוד. אליהם הצטרפו עכשיו מאות החברים של יגור וביחד מנו קרוב ל-2000 איש. על הנסיעה לרפיה מספר הח' ירוחם ק, צ. ברשימתו מאוגוסט 1946 :

"הדרך לרפיה ארוכה ומיגעת, מכוניות-משא גדושות, סגורות וגדורות גם בפנים. נסיעה ללא קץ, במשך שעות, ללא שתיה וחגית. בכוונה תחילה הסיעו אותנו בכבישים צדדיים, לבל נעבור דרך ישובים יהודיים.

נגב — עוברים שטחים עצומים ללא ישוב, עץ וצמח, רק פה ושם משתרעים מחסני צבא גדולים, מהם גם ריקים מאדם. כל אלה נבנו ע"י "סולל-בונה" בימי המלחמה. והנה עם הנצחון, זכה הנגב וזכינו אנחנו, להכרה הדדית — אם לא ע"י התישבות ועיבוד שטחים אלה, אזי לפחות לישיבה זמנית מאחורי גדרות-תיל. ברם, תקוותנו איתנה שעוד בימינו יתנוססו על שטחים אלה ישובים יהודיים רבים, אשר ישתלכו ויהיו שרשרת אחת ממנרה ועד ים-סוף. עם ערב הגענו עיפים, רעבים וצמאים לרפיה. לראשונה עברנו בדיקה רפואית-היגיינית (הגויים התפלאו על הנקיון והבריאות של העצורים היהודיים). בבואנו ל"בלוק" שהוקצב לנו, קידמו אותנו אנשי גבעת-ברנר (שהקדימונו) בקבלת פנים חברית ומסרו לנו על הסדרים והחוקים, השוררים במקום. יש לציין את הכוח הארגוני הרב של חברי הקיבוץ, אף במדבר, בהעדר תנאים מינימליים לאנשי-תרבות — "הסתדרו" החיים, נבחרו ועדות שונות (כלי התפטרות...), אורגנו חוגים רבים: לתנ"ך, עברית, אנגלית, ערבית, ידיעת-הארץ, גאוגרפיה, גינה, שירה, ספורט, מחולות וכו'. כמו כן נערכו שיחות והרצאות על נושאים שונים. כמה חברים עסקו במלאכת-יד ובמשחקים שונים."

הנגבס לבלוק כנ"ל, שאיכלס בתוכו 600 עצירים, ראה לפניו אלונקות, אלונקות למאות, צמודות כמעט אחת לשניה ועליהן מסודרות השמיכות הצבאיות ומעט הבגדים האישיים. למרות הצפיפות, הנקיון היה בגדר הנסבל. פעמיים ביום היתה חובה להתיצב למיפקד. בגלל אנונימיות העצורים נפקדו רק לפי מספרים. בשעה שמונה בערב היה צריך להכלא בצריפים, והיוצא משער הבלוק היה עלול להיירות.

המחנה התארגן מהר. נבחרו בי"כ הבלוקים, שניהלו את המו"מ עם המפקדה וגם הדריכו את החברים בפנים. המחנה היה נרחב, אבל חד-גוני ולא היה במה לתלות את העינים. הרבו איפוא לקרוא ולטייל, אבל בלב כירסמו המחשבות והגעגועים אל הבית, שנשאר בלי העובדים, על הילדים והאשה, על הזמן העובר לבטלה. והעיקר הדריך את המנוחה המצב של אי-ודאות, אי-הידיעה מה צפוי לך, כמה זמן אתה עלול לבזוז לריק.

מעטים היו המומנטים של בידור בחיים המונוטוניים שפרקו את המתח הסמוי, אבל המתמיד. רגעים כאלה היו כשמוביל המכולת, חבר קיבוץ בדרך כלל, הצליח להבריח למחנה חבילת מכתבים ופתקים, מהחברות ומהילדים שבבית.

התרגשות רבה עוררה הופעתו של ד"ר ש. עוגן (אגולניק) שהועבר הנה מג'למי, וחברים לא פסקו לחקרו על הימים שבילה בבית ועל מעצרו. אבל השמחה הושבתה מהר, כשכבר למחרת הגיעה פקודה להעבירו ללטרון.

אזירה של חגיגות הכניסו פגישות הבלוקים ל"תפלת" השבת ששימשה הודמנות לפגישה והתדובבות של חברים ממשק אחד וממשקים שונים, ביניהם הפרידו גדרות התיל של בלוקים שונים. במשך כמה שעות הוחלפו רשמים, נמסרו הוראות, התקיימו התיעצויות, בשעה שבעל-קורא צעיר הנעים בקריאת פרשת השבוע. הרב הצעיר, נוסף לתפקידו הדתי, מילא כמובן גם שליחות ההגנה.

ערב שרישומו לא נשכח היה יום ששי אחד, כשנפוצה שמועה על בואה של חנה רובינה. אזירה של ערב שבת שררה מסביב. חברים רחוצים ולבושים חולצות שבת נהרו לגדרות-התיל של המכלאות, ובאמצע, במרווח הצר שבין שתי מכלאות, על מעין במה קטנה, עמדה השחקנית וקראה פרקים מביאליק ומתהלים ונושאים הולמים-קרובים ברוח למצב, למקום ולזמן. מראה המאות הרבות של בני הישוב מאחורי גדר התיל עורר ודאי גם בה גל של התרגשות והיא הופיעה אז בכל יפעת כשרונה. ההתרגשות היתה הדדית וחברים הביעו אהדתם והערצתם ע"י השלכת צרורות מקוצי הנגב היבשים — לעברה...

שביתת הרעב

תביעת העצורים מהמפקדה היתה לזכות את אלה הראויים בעיניהם לזיכוי, ולהיפך להאשים את האחרים, בכדי לאפשר לאלה הגנה משפטית, ולהוציאם ממצב של מעצר אדמיניסטרטיבי. לעומת זאת נהגו השלטונות "סחבת" וקצב השחרורים הגיע ל-20 ליום, ולא דוקא כל יום. פרצה שביתת רעב, עליה אנו קוראים ברשימתו של בנימין זיגמן ז"ל מיום 16.7.46 בין היתר:

"...זה השבוע השלישי שנכלאו קרוב ל-2000 איש, ואין אומרים להם מה אשמתם. יום יום רומזים כאילו מחר יהיה שחרור גדול, ויום יום הננו מאוכזבים. בציבור בשלהי ההכרה, שאין למנוע שביתת-רעב; הדבר היה מורגש באויר. לא השלינו את עצמנו, לא בטחנו שזה יפתור את השאלה, אך לנו העצורים אין נשק אחר. וכשחזרה ועדת נציגינו מן הישיבה עם מפקדה-המחנה, בשעה 6 לפנות ערב, כבר קראנו מעל פניהם את בשרת השביתה. לא היה עוד כל צורך להסביר את נחיצות השביתה לציבור הגדול והמגוון הזה, והלא מגוון הוא ציבור זה: כאן נערים, ילידי הארץ, שהכשירו עצמם להתישבות, ונערים זה אך מקרוב באו מארצות התופת ועוד כתובת-הקקע בבשרם; אנשי קיבוץ מראשוני העולים על הקרקע, ששנות חייהם בקיבוץ חרשו קמטים עמוקים בפניהם והלבינו את שערם. פה הגך רואה בן שנולד בקיבוץ משוחח דרך גדר-התיל עם אביו הנמצא בחצר השניה, ופה כל פזורי עמנו שזה אך באו — מי מיוון, מי מאיטליה וכו'; והנה איש "לה ספיציה", אשר לא מזמן טעם את טעם שביתת-הרעב באניה הידועה — ואנשי עיר: פועלים, רופאים וסתם אזרחים; מהם שנזדמנו באותה שבת במקרה לקיבוץ לביקור קרובים או ידידים.

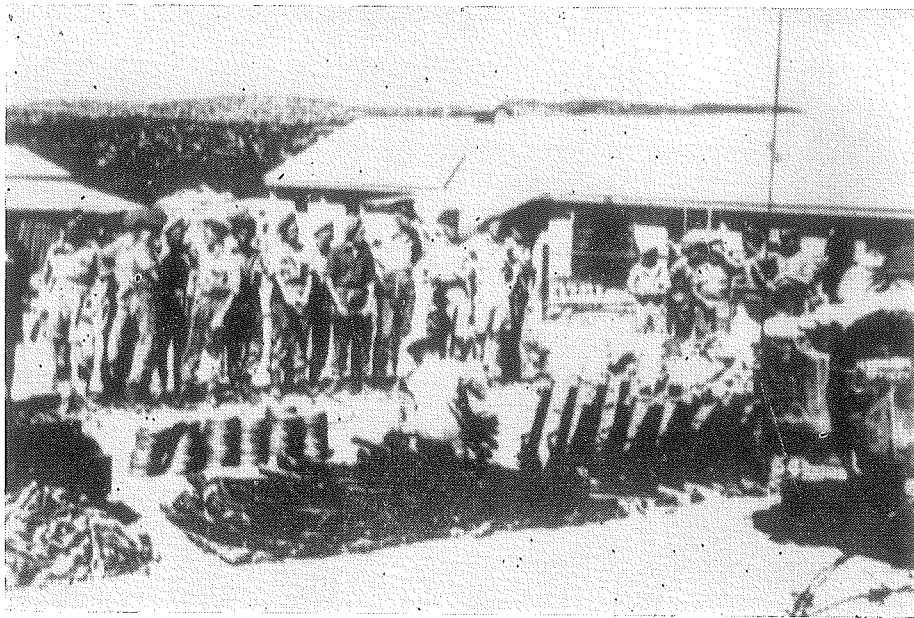
בשעה שמונה, עת יצאנו — אחרי המיפקד הרגיל — מכל ה"בלוקים" הפזורים על שטח נרחב, בקעה מפי קרוב ל-2000 יהודים שירה אדירה של "התקוה", ומי יודע אם מדבר-חול שומם זה שמע אי-פעם את שיר תקות עם ישראל מאז יציאת מצרים. אדמת מולדת זו, שזה אלפיים שנה לא דרכה עליה רגל העם ושמליוני יהודים, הנמקים עדיין במחנות וגיטאות, יכלו לחוננה ולהפרותה, במקום שיתנונו בחסדי מדינות, המקיימות אותם במחנות-פליטים וגיטאות אלה. ותוך שירת "התקוה" שואל הלב: החלום הוא כל זה או סיוט — ואולי סימן ואות הוא לישוים עבריים פורחים, שהיי עמל ויצירה ישוקקו בהם בישימון זה, המחכה לנו זה דורות על דורות?!

נודע כי הגיעה משלחת ממוסדות הישוב. הציבור הבין את סיבת בואה. ואכן תבעה המשלחת להפסיק את השביתה. למורת רוחם החליטו השובתים לקבל את מרות המוסדות והפסיקו אחרי יומיים את שביתת הרעב.

השיחרור

היתה רוח אחרת במחנה וגברה האמונה, כי יזורו קצב השחרורים. ואכן, אחרי זמן קצר, הופיעו רשימות העצירים העומדים להשתחרר. לפני עזבו את המחנה סומן כל עציר במספר וצולם כשהמספר בחזיתו. למגינת לבם של הכולשת האנגלית ויתר משרתי בוויין, לא הצליחו לנצל עוד את התיקים האלה.

קבוצת המשוחררים הראשונה אחרי שביתת הרעב מנתה כ־60 איש, אולם לרוע מזלה נקלעה לתל־אביב בערב הראשון של המצור, בן ארבעת הימים, על העיר. בתחנה המרכזית

תערוכת ה„שלל“

נתקבלו ע״י ביכ עיריית תל־אביב, שדאגו לצייד את המשוחררים, שהגיעו בלי תעודות־זהוי ובלי פרוטה לפורטה — בתעודה מתאימה ובכסף־כיס. יש מי שפנה לקרובים, ואחרים נהנו מהכנסת אורחים לבבית של תושבי תל־אביב. בתל־אביב עמדו שוב החברים, יחד עם כל הגברים, בנסיון של אי־הודעות.

זרם השחרורים התמיד מאז ובמשך אוגוסט שוחררו כמעט כל החברים. בודדים נשארו במעצר זמן יותר ממושך.

החברים למדו לקח רב מהנסיון שעמדו בו. גבר רגש האחוז בין חברים למעצר, ומה רבתה ההתרגשות של החברים החוזרים, בראותם הבית עומד על תלו וחדר האוכל המשופץ מבריק בנקיונו. פה ושם פערו לועיהם פתחי ה„סליקים“ וכה חבל היה על הנשק היקר שנשדד.

*

הנה כי כן תמה פרשת „השבת השחורה“. חזרו העצורים מעכו, לטרון ורפיה. לאט לאט נכנסו החיים למסלולם הרגיל, אבל רישומה של השבת השחורה לא פג במשך הרבה שנים. והיה אם ישאל השואל: מה היה הכי מזעזע בכל הפרשה הזאת — התשובה, דומה, יכולה להיות רק אחת: בכי הילדים הגאולים בזמן המצור על חדר-האוכל. ילדים שהצליחו לצאת חיים מהתופת הנאצית והגיעו ארצה סמוך לאותה שבת שחורה. המאבק של אנשי יגור וכל הישוב היה על זכותו של עם נרדף ומעונה לחיות וליצור במולדתו, וגם למען מנוע בכי כזה מילדי ישראל.

א. רכבי

כל ישראל ערבים זה לזה

עוד חברינו עצורים ברפיה ובלטרון, עוד משפט חברינו תלוי על ראשינו, מתכנסים אנו, חברי יגור, עם ציבור ונציגים של ציבור למסיבה המוקדשת לפרשת המצור והמעצר, לא למען סיום הפרשה — כי היא לא נסתיימה, לא למען העלות שמחה במעוננו — כי היא ממנו והלאה, רק למען הפגיש את חלקי המחנה, שהיו שותפים במקומות שונים ובאמצעים שונים באותו המאבק אשר „מאבקה של יגור“ — ייקרא.

מול צבא פולש, רב כמות ורב זיון עמדנו בגופינו במאבק של שעות על זכותנו לחיות את חיינו, לקלוט את אחינו הנידחים, לבנות ביתנו ולהגן עליו. לא פתחנו שערים; — שערינו נפרצו, לא הלכנו למעצר — נסחבנו בכוח תוך היאבקות. החלטנו: לא יהיה כיבוש אלא תוך מאבק קשה, והיתה תכנית להחריב את בסיס קיומנו, את המשק, וזה לא עלה בידיהם. לא הכניע הצבא הרב את הישוב — של נשים, ילדים וזקנים. בכל פינה — המשך של חיים, של עבודה. לא ישאר החי בלי טיפול. בכל הדרכים נתגנבו לרפת, ללול, לדיר — חברה וילד, וגם לשדה יצאו.

כל ריכוז של צבא, על מפקדיו הגבוהים ביותר, כל הטלת אימה של כוחו העצום, על ידי החדישים שבאמצעים — לא יועילו, לא יספיקו. לא יופקרו הילדים, לא יוצאו מבתיהם, ואם גם הוקף חלק מהמחנה בתיל לא תוכר הזכות לכך על ידי הישוב, לא יופקר הרכוש ולא ייסחב הישוב לתוך הגיטו — לא יהיה הדבר! יש עוד אמצעים לדכא את המשק: להחריב את המשק — וגם זה לא יהיה! „היה חדר אכילה יפה“ — נאמר: לא איכפת שיחרב משקו של ישוב כזה — נאמר — ואף גם זה לא יהיה.

„היה יפה חדר האכילה! ויתקיים! יגדל ויפרח המשק!“ — זאת היתה התשובה. התשובה בכפר ובעיר ובכל הארץ; של פועלי חיפה ומועצתם, של פועלי „נשר“ ופועלי „עלית“, של מוסדות ההסתדרות, של כל ישוב שכן, של כל ישובי הקיבוץ, הסיסמה הזאת, „שתהיה יגור, כפי שהיתה, ויותר מזה!“ היא היתה העידוד, היא היתה גם הנצחון.

ביום רביעי זה, כשעמדנו מאחורי השער, ליד הפרדס, שורות צפופות של פועלים ונוער, אנשי משקים ופועלי העיר, טובי המקצוע בחקלאות, ותיקי העבודה ונערים צעירים, חבר וחברה — הוא היה העדות לאפשרות של נצחון לענינו. המשק העומד במאבק — של כולם

הוא, אחראים לו אלונים ושערי-העמקים; עגלת החציר הראשונה קצורה בידי אנשי כפר חסידים, כשהמחנה כולו עוד סגור — הם עדות לכוח עמידתנו. לא משק בודד, לא משקים בודדים, לא שואפי קרבות ומרד — הישוב כולו, הפועלים כולם, על מוסדותיהם, כולם עומדים במערכה. לא רחמים לאנשים שרכושם נשדד ונהרס, לא דאגה להיטיב עמהם, לא אלה! מלחמה היא על העיקר ועל היקר! האינסטינקט הבריאי, הטבוע בנו על אף הכל, הוביל לדרכי מאבק אלה; עורכי דין ובני ישוב, מורים ופועלים — ראו צורך נפשי להיות שותפים למאבק זה.

ולו היה זה המאבק האחרון — אולי היה רצוי לערוך מסיבת שמחה של מי שגיצול מצרה, אולם המאבק רק לפנינו הוא, ולכן יהיה הערב הזה של פגישתנו עם השותפים למאבקה של יגור — עם פועלי חיפה, נשר, רמת-גן, עם אנשי המשקים, עם חברי הקיבוץ, עם באי כוח המוסדות, עם הגוער — ערב שישמש מיפקד לקראת מאבקים באים — המאבק הבא. שם יגור מתנוסס על בתים בתל-אביב ובחיפה וקורא למאבק, הוא מתנוסס על האניה, שהוצאה מחופי הארץ, זה מטיל אחריות, ונשתדל בכל כוחו לשאת בה.

(דברים בפגישה עם פועלי חיפה לאחר „השבת השחורה“)

חומה

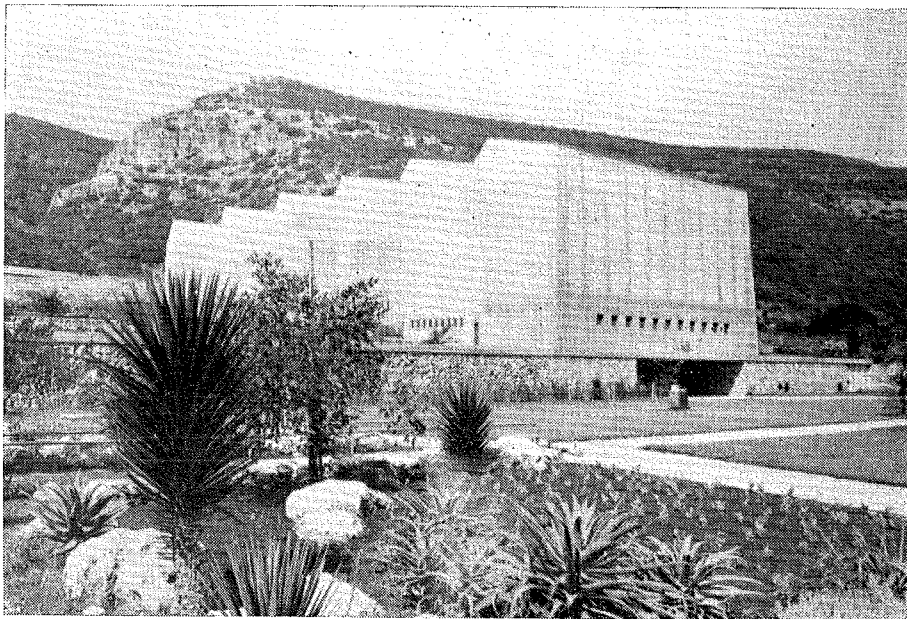
בארץ ישראל נהיה בבית, לא אצל זרים, והלא תדע מה זה בבית, לא אצל זרים בשביל מי שמחדפק כל ימי-חיו על דלתות זרים ואין עונה, בשביל מי שמקבל תמיד בעיטות ובוז במקום לטיפות ומנוחה. ומאמין אני: יום יבוא ואני, עיף ומיוגע מעבודה קשה, סקור אסקור בשמחה את שדותי אני בארצי אני, ולא יאמר איש: „לך לך נבזה מפה — זר הנך בארץ הזאת!“ וכי ימצא איש ויאמר, כך, בכוח ובחרב אג, אקום ואגן על שדותי, על זכותי, יבואו מאחורי שדותי, מימיני ומשמאלי חברי.

יוסף טרומפלדור

במלחמת הקוממיות

«השבת השחורה» שימשה אות אזהרה ליהודים. נתקבלו הוראות מההגנה להתבצר יותר, לרכוש נשק נוסף, לבנות סליקים חדשים ולהגביר את קצב האימונים. ביגור תיקנו את הגדר שנפרצה ע"י האנגלים ב-29 ביוני. בינואר 1947 היו ברשותנו 85 רובים, 3 מרגמות 2 ומרגמה אחת 3, חמישה מקלעים, תחמושת ורימוני יד. חלק מהנשק רכשנו וחלק קיבלנו מההגנה.

בי"ט טבת תש"ז התקיימה פעולת התגמול נגד המעורבים ברצח היהודים בבתי הזיקוק. היו אלה ברובם תושבי בלד-א-שייך. במבצע זה השתתפו אנשי הפלמ"ח, החי"ש של הסביבה ובתוכם חברי יגור. הפעולה בוצעה על פי הוראות המוסדות. בלילה זה נפלו חנן זלינגר שהיה מפקד החי"ש וחיים בן-דוד. היה חשש שהאנגלים יגרמו לנו צרות באם יודע להם

„יד למגינים“ — לזכר הנופלים

שיגור שימשה בסיס, ממנו יצאו להתקיף את הכפר הערבי והחזקנו את המשק ימים אחדים במצב הכן וסגור באופן הרמטי. בכדי לא לעורר חשד התקיימה הלוויתם של חנן זלינגר וחיים בן-דוד ז"ל בסתר ורק מעטים השתתפו בה. באותו זמן השתתפנו בסיורים קבועים בנפה וקיימנו תצפיות בסביבה יומם וליל מעל מגדל המים ובמקומות אחרים.

באותם הימים התחבורה לחיפה וממנה היתה קשה ביותר וכרוכה בסכנות רבות. הכנופיות בבלד-א-שייך, חליסה וואדי רושמיה המטירו אש על כלי הרכב של היהודים. התחילו אז להשתמש בכביש כפר-אתא, ויגור השתתפה יחד עם כל הסביבה בהבטחת עורק-תחבורה

זה. הואיל ואנשי הכנופיות המשיכו להטריד את התחבורה שלנו החליטה מפקדת הנפה לשלם להם כגמולם ואנשי חי"ש — בהם גם חברי יגור — נשלחו לכביש הראשי חיפה—נצרת בכדי להטריד את התחבורה הערבית. הבטיס היה ביגור. באחד הימים — היה זה זמן מועט לפני שיחרור חיפה — ירו אנשי החי"ש על אוטובוס ערבי בקטע הכביש יגור—נשר. אנשינו הסתתרו בכרם ובפרדס. באותה שעה הגיעה שיירת לגיונרים בפיקוד אנגלי. התלקח קרב עז, כאשר הלגיונרים מריקים את כל המחסניות שלהם

אבו הזיכרון

על העמדה שליד בית הספר המחוזי, שם התבצרו כמה מחברינו, על בנייני ביי"ס טיץ ועל כמה מבנייני המשק. בנס לא היו קרבנות ובמשק הוכרו מצב הכן. אנשינו פנו אז למפקדי הלגיון האנגליים וביקשום להפסיק את היריות. האנגלים הסכימו והסתלקו עם הלגיונרים מהמקום.

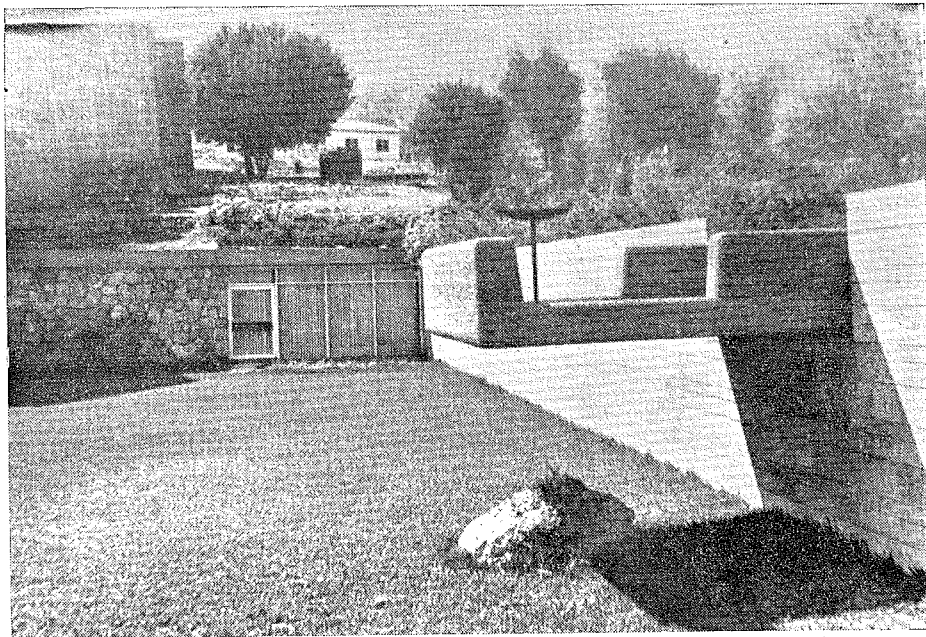
בליל החלטת האו"ם על הקמת מדינת ישראל ישבו כל חברי המשק ע"י המקלטים ועם שמיעת ההחלטה פרצו כולם לחדר-אוכל. בין רגע הופיעו על השולחנות שתייה ותקרובת. שרו ורקדו והשמחה היתה רבה. בין השמחים והרוקדים היה גם חברנו יהושע גלזברמן ז"ל. הוא אמר: זוהי שעה היסטורית, יהיו צרות, הן רק מתחילות, אבל יש לנו מדינה מובטחת. כעבור ימים מועטים נפל יהושע מיד מרצחים בדרך ירושלים—תל-אביב. בינתיים החמיר המצב במקומות שונים בארץ. בעיקר הדאיג המצור על ירושלים והיתה החלטה לפרוץ אותו. לשם כך ולשם יתר הפעולות היה צורך בנשק רב וזה לא היה. כל היישובים קיבלו פקודה למסור מנשקם למטרה זו. יגור הפרישה חלק ניכר מנשקה לפעולות

אלה. נוסף לזה גייסה וציידה יגור כמעט מחלקה, אשר השתתפה בקרבות על רמת-יוחנן, שם נפל חברנו יחיאל יגאל (ז' ניסן תש"ח) ממגוייסי החי"ש בדרגת מ.מ. בקרב על עכו נפל חברנו צבי קביליו (ה' אייר תש"ח). המחלקה הזאת השתתפה כמו כן בקרב על קדש נפתלי, שם נפל חברנו צבי לסר (כ"ח סיון תש"ח).

עם התארגנותו של צה"ל עברו מגוייסי החי"ש וכן חברים אחרים מיגור ליחידות השונות של צה"ל, בחלקם לחי"ם ויתרם לחיל קרבי. בשיחרור הגליל במבצע חירם השתתפה גם מחלקת יגור. בקרבות אלה נפל חברנו אסף כ"ץ (כ"ו תשרי תש"ט), מפקד יחידת המיעוטים, שחש לעזרת פצוע ונפגע.

בליווי שיירת הרופאים להדסה שעל הר הצופים נפלה חברתנו שושנה בנארי (ד' ניסן תש"ח). בפעולה ימית, מול חופי הלבנון, נפל חברנו פנחס סובול (ד' אייר תש"ח). בקרב על הקסטל נפל חברנו מאיר טפר (י"ג ניסן תש"ח). בקרבות בנגב נפל חברנו יעקב אוברז'נסקי (א' חשוון תש"ט). חברנו בצלאל סיני נפל במילוי תפקידו במחנה חיל המיעוטים ליד נשר (ח' אב תש"ח).

זאב דור

חדר הזיכרון ב"יד למגינים"

„סדר“ תש”ח כהלכתו

— — — „והיה לנו הלילה משמר והיום מלאכה“ — היה לנו עתה למסלול רגיל של חיים. מהננו רוגש במאמץ המלחמה. כוחות האדם שלו, על הגברים והנשים והטף, מתאזרים כולם יחדיו לצרכי הייצור והמגן כאחד, למשק ולנשק.

רבו המגוייסיים, אשר יצאו לחזיתות „אי-שם“. גדול המחסור בידיים עובדות. אין סופר את שעות העבודה והשמירה. אין סופר את „ימי-הגיוס“, אין סופר את התפקידים המוטלים על כל אחד. אין מודד את העייפות, אין מתאונן... שעת חירום היא לנו.

העם שומר במשך אלפים שנה את זכר יום צאתו מבית-עבדים, העם אשר זה שנות אלפיים שר את הפומון רווי-הצער „השתא עבדי, לשנה הבאה בני חורין“, קם והיה לעם לוחם. התאזר לבצע את ההבטחה ההיסטורית. וקשים נפתולי המלחמה...

בין כה וכה — וחג הפסח מתרגש ובא. העומר בשל בשדות. הנחוג את חג הפסח כרגיל גם השתא? אבל כיצד נחוג וחללינו מתרבים וחדרי-התרבות היה לחדרי-מתים? כיצד נחוג ויום נקרא בחרדה את רשימת המסגרות השחורות בעתון ובתוכן בנים ובנות יקרים שהתחנכו במשקנו, הנערים מחבורת ה„נוער העולה“, נוער הארץ שלמד בבית-הספר שלנו, חברי קבוצות, אשר קיבלו במשקנו את הכשרתם? כיצד נחוג וליבנו מלא חרדה לבנינו ובנותינו וחברינו המגויסים בחזיתות המרובות בארץ? יש כי תיאגה האם: אני מחלקת כיום את הציבור לאלה שיש להם בנים בחזית, ולאלה אשר „פטורים“ מדאגה זו.

כיצד נחוג ובנותינו הצעירות, בטרם בשלה אהבתן, היו לאלמנות? וכיצד נחוג מטעמי בטחון? מה רבים סימני השאלה: הנצא את הגדר לקצור את העומר? הנכנס כרגיל את ציבורנו הגדול על מאות ילדיו ואורחיו מסובין בצוותא לסעודת ה„סדר“? מנין נמצא את הזמן, את הכוח, את אורך-הרוח ושלות הנפש להתכונן כרגיל להגדת הפסח בציבור כמסורת משקנו? (מי לא שמע על פסח יגור?) הייתכן להשתחרר מתוך השמירה, מעבודת הביצורים, למען השתתף בחזרת המקהלה? הדבר שנוי במחלוקת. ברם, חזק הרצון להטעים, אף כלפי עצמנו, כי נמשיך ב„חיים הרגילים“ אף ביחס לחג, הוא החג אשר אין דומה לו כסמל למאבקנו — חג הפסח, חג החירות, מדיינות וועדות התרבות והבטחון על ביצוע ה„סדר“ בהתאם לתנאי הזמן.

למפקד על השמירה נוספה עוד דאגה: לשחרר את חברי המקהלה בערבים מסויימים מהשמירה למען יוכלו לקיים את החזרה על הגדת הפסח. מתכנסת ועדה לחדש את תוכן ההגדה ולהתאימה לאלה הימים. יגרעו, אף יוסיפו.

על-אף צימצום מנות המזון וניתוק התחבורה מחיפה, מתכנן המטבח את התפריט של הארוחה החגיגית. על-אף „חוסר ידיים עובדות“ מוסיף סידורי-העבודה פועלים ופועלות להחיש את סידורי החג.

והימים הם ימי מתיחות רבה. בלתי פוסקת היא תנועת „כובעי הגרב“ בחצר. הימים ימי הקרבות העזים על משמרי-העמק ורמתי-יוחנן. בשתי החזיתות משתתפים בנינו וחברינו והלב חרד לתוצאות הקרב ולחיהם.

הימים הם אף ימי התחדשות הקרב על חיפה ואנו חוליה פעילה בשרשרת הפעולות. הרובים „גחו ממחבואיהם“. איש איש ורובהו על שכמו. אין איש-עמדה מניח מידו את הרובה

לא בעבודה, לא בחדר-האוכל, לא באסיפה ולא בשיחת חברים, אף לא בחזרות המקהלה לקראת הפסח.

חדר התרבות שוב היה לחדר-מתים, כי חיילים יקרים לנו בכל החזיתות האלה. ההלוויות המתרבות נעשות בחטיפה ודממה בוכיה. אף הנהירות מדכאת, כשהשער נסגר אחר המלווים המעטים ורוב הציבור האבל נעצר ליד השער למען להקשיב ל"יריות הכבוד" על קברי לוחמי-עצמאות-ישראל.

שתי חברות ותיקות ומתמידות במקהלה, אשר שיבה זה מזמן זרקה בשערך, נעדרו לפתע מהחזרות של המקהלה. אחת נתאלמנה, השניה שיכלה בת. שניהם נפלו בתפקיד מגן. על לוח המודעות שבחדר-האוכל מתנוססות מסגרות שחורות, המבשרות את שמות אלה, אשר אינם כבר אתנו.

באזירה זו מתאספת המקהלה ל"שבת שירה". החברות הוחלפו בתורנות-שבת כמטפלות, כאמהות, כי הציבור חייב את חברי המקהלה להשתתף בהכנות, ואף כי הלב דואב. «התאספנו אבל לא יכולנו לפצות פה לשיר, התפורנו ובזבזנו יום» — סיפרה למחרת חברה באסיפה.

שוב התכנס הציבור לדיון על החג. היושב-ראש פותח את האסיפה ורובהו על שכמו. קמים מהססים: הייתכן, כי נחוג השנה כרגיל? אין השעה כשרה לכך. ברם, שוב ניצחו בעלי האמונה והרצון החזק והבלתי-נרתע. וכזו היתה ההחלטה: השומרים ישמרו בעמדותיהם! העובדים בביצורים ימשיכו לבצר! הנהגים יסתכנו! המגינים ילחמו! — והמקהלה תשיר! יגור תחוג את חג הפסח כהלכתו.

ויהי בחצי הלילה... והוא חצי הלילה של ערב-פסח. הנחשב אצל יהודי בעל מסורת כבר להתחלת החג. הערב לא הספיקה המקהלה להתכנס לחזרתה האחרונה, כי לפתע נעשינו חלק בחזית חיפה. והוא יום יריות לנו, תכופות וקרובות, יום אזעקות לילדינו ויום חללים וסכנה לציבורנו. ארוחת הערב נאכלה במתיחות, בחפזון ובאפלה כמעט, כי נותק זרם החשמל. ויהי בחצי הלילה, בסגנון ההגדה — והוא ליל הקרב על חיפה.

ויהי לילה ויהי בוקר יום שישי, ערב-פסח. ערב חג החירות, כי הגיעתנו בשורת נצחון חיפה. עוד טרם בוא העתון הגיע קול המבשר, «קול ההגנה»: «האויב בחיפה הוכרע. תבוסתו שלמה. כוחותינו שולטים בעיר — צבא ההגנה בארץ-ישראל!» לחיים! לעצמאות! לנצחון! גל של שמחה עבר במחנה. ההורים הזקנים שיבחו את «נס יציאת חיפה» העולה על נס יציאת מצריים. «פארשטעלטע נסים» — הרהרו ההורים. אף כי התקשה המטבח בהכנותיו בגלל ניתוק התחבורה מחיפה, אף ניתוק החשמל הכביד, בכל זאת הוגברו ההכנות במאמץ נוסף. המקהלה התאספה לחזרה דחופה, חברינו האמנים קישטו את חדה"א ביצירותיהם, בתמונות ובפסלים. הופיעו על הקירות אף פסוקי ההגדה בעיטורים ססגוניים, מעשה ילדינו, שהישרו אוירת חג בחדר האוכל.

כך «אף על פי כן» ו«למרות הכל» הסב ציבור יגור בליל-פסח זה על מאות חבריו וחברותיו, העולים החדשים מקפריסין, פליטי המחנות ולוחמי הגיטאות — אף עולי אנית «יציאת אירופה» בכלל, על ילדיו ועל ילדי העולים, אשר מצאו בקיבוץ את ביתם, ועל חטיבות המגן המתארחות במקום. וההגדה הושרה כמסורת יגור ברוב עם. כך הגגו במשק יגור בשנת תשי"ח, שנת מלחמת ישראל על עצמאותו, חג הפסח כהלכתו.

שולמית אמית

מוכתרות ויחסי שכנות

אין סיפור הדברים — סיפור אישי בלבד, כי אם קווים מעטים לתקופה בטרם קום המדינה ותפקידו של „המוכתר“ בתקופה זו.

מה טעם יש לספר לחברים שהגיעו לארץ ולמשק אחרי קום המדינה, ולנוער שהתבגר עם קום המדינה ולאחריה, מהו התפקיד שמילא „המוכתר“? — טעם הדבר בפרקי ההיסטוריה של הישוב המקופלים בתקופה זו ובערך המחנך — סיפורו של אדם, בהתייחסו מול שלטון על אדמת משק קיבוצי.

„המוכתר“ — היה הנציג היחידי בפני השלטונות, על כל המחלקות והמשרדים הממשלתיים. לא ועד של המושב והמושבה ולא מזכירות נבחרת מישוב קיבוצי היו מוכרים על ידי השלטונות. כל פקיד ממשלתי יהודי, ערבי או אנגלי בבואם למשק פנו אל „בית-המוכתר“. כל תלונה או דרישה, המוכתר היה מחויב להגישה.

המשמרה

רבים היו שטחי המגע עם השלטונות. ראשית — המשמרה, אליה פניתי על גניבה שאירעה, על „קציר לילי“ של הערבים, על פלישת עדרי צאן ובקר על שדותינו, או קטטה שפרצה בינינו לבין שכנינו. כל זה, כמובן, בימים כתיקונם. כל אלה היו מושפעים מיחסינו ההדדיים, קשרים והידברויות. כלל אחד הדריך אותי כל השנים: פקיד ממשלתי או שוטר, יהיה אשר יהיה, יש לקבלו בכבוד ולהתייחס אליו כאל אדם שוה-ערך. יחס זה הצדיק עצמו תמיד.

בהרבה ישובים מקובל היה שלשם סידור ענין שהוא יש לתת „מתנח-יד“ לאותו פקיד, שוטר או קצין, שהענין נתון בידינו. לעולם לא הלכתי בדרך זו, כי רק עמדה גלויה, ישירה ותקיפה — משכנעת ומעוררת גם אצל השלטון כבוד ודרך-ארץ. לפי מיטב ידיעתי יגור לא סבלה מכך — להיפך.

הערכות יבול

ענין אחר שהעסיק את המוכתר הרבה שנים היה „מעשר יבולים“. מסורת היתה בידי השלטונות עוד בימי שלטון התורכים בארץ והיא: לקבל מהחקלאים היהודים והערבים „מעשר“ מפרי אדמתם. כיצד היו מבצעים זאת? לרשות הממשלה עמדו מספר שמאים, רובם ערבים, השמאי היה בא לגורן, מקיף אותה מספר פעמים וקובע את כמות התבואה שבאותה גורן, ועשירית ממנה היה צריך למסור לידי הממשלה, בכסף מזומן או בתבואה. שיטה שניה היתה: לצאת לשדות ולהעריך את היבול לפי הדגום ומזה למסור עשירית לממשלה.

בכפרים הערביים היה הכל תלוי בגודל השוחד שקבל המעריך. אני קבעתי ביגור נוהג אחר. בבוא המעריך אלינו קיבלתיו בכל גיגוני הכבוד, המקובלים בארצות המזרח, בתוספת ארוחה חגיגית, ואז הייתי מוסר לו את הערכת היבול שנעשתה על ידינו — וזה על סמך ידיעה מלאה שנעשה בשדותינו, ביבולים ובקצירים. כך היה „המעשר“ נקבע ביגור. נוהג זה של „מעשר יבולים“ נפסק בשנות השלושים בארץ כולה.

שלטונות הצבא

כאמור, כל הטיפולים האלה היו בימים כתיקונם. אך בעתות של מתיחות בארץ גברו המגעים עם שלטונות המחוז. נזכר אני באוגוסט 1929, כאשר המתיחות בארץ גברה וביגור אין אף בנין אחד. המחנה כולו — צריפים. הגיעו אלינו ידיעות שערביי הסביבה זוממים להתקיף אותנו, וביגור כעשרים תינוקות ולא קיים לא מקלט ולא בנין שאפשר לרכז בו את הילדים. הוחלט להעביר את הילדים לחיפה. היה זה לפנות ערב. הושבנו את כל התינוקות עם האמהות באוטו היחידי שעמד לרשותנו ופנינו לעבר חיפה. הייתי המלווה של האוטו ובכיסאי אקדה. והנה בעוברנו את השכונה הערבית (חליסה), ניתך מטר אבנים על האוטו. מתוך שליטה עצמית לא נחפזתי להשתמש באקדה, אם כי הילדים היו בסכנה, משום שכל שימוש בנשק בשכונה ערבית היה מגרה לשימוש בנשק גם מצידם. כעבור מספר רגעים פגשנו את ראשוני חברי ההגנה מחיפה בעמדותיהם הקדמיות והם איפשרו לנו לעבור להדר הכרמל.

באותם הימים פניתי למפקד המשטרה בחיפה, איש בריטי, ובקשתי לשלוח אתי מספר שוטרים לעזרת יגור. (שם המפקד היה פולי. באחת הפגישות אתו בענייני בטחון אמר: „אתם יכולים להיות בטוחים, שרק מספר רגעים לאחר שתירצחו אופיע במקום הרצח“). לא נעניתי ורק אחרי לחץ רב קיבלנו מספר מלחים מאניות מלחמה, שהגיעו לחיפה בימי המאורעות ההם. באותן השנים נמסרו לישובים העבריים ארגוני נשק (רובי צייד), מטעם הממשלה, לשם הגנה עצמית. רק המוכתר היה מורשה לפותחם. ואמנם בשנת 1931, בחול-המועד פסח, בערב, ביושבנו בישיבת המזכירות, נשמעו לפתע יריות מעבר לכביש. מיהרנו לפתוח את ארגו הנשק ועם הרובים ביד רצנו למקום היריות. היה זה „רצח השלושה“. כעבור זמן קצר התקשרנו עם המשטרה בחיפה והחלו להגיע מפקדי המשטרה ואף הממונה על הבולשת בירושלים בא. כל אותו הלילה עסקתי עם קציני המשטרה. הם ניסו לשכנע אותי שהרצח בוצע ע"י שודדים דרוזים, דחיתי גירסה זו מיסודה. היה ברור לנו שרצח זה בוצע על ידי כנופיה טרוריסטית, שהשתייכה לחבורה של „שייך קסם“. עובדה אופיינית נוספת למקרה זה: באחד הימים נדרשתי לנסוע לבית הכלא בעכו. בבואי לשם מצאתי את מפקד המשטרה הנפתי, קצין ערבי נוצרי בשם „עבוד“. הוא הסביר לי שעומדים לערוך זיהוי, ובמסדר הזיהוי נמצא הרוצח ועלי להצביע עליו. הוא גם נתן לי סימנים למי הוא מתכוון, דחיתי את הצעתו בכל התוקף.

(אגב, הוברר לי אחר כך, כי האיש, אשר המשטרה היתה מעונינת שאצביע עליו, היה דרוזי מהרהדרוזים, אשר היה מדי פעם מביא לנו נשק למכירה.)

קשרים אישיים

כדאי לספר מספר עובדות בכדי לציין את הקשרים שהיו לנו עם מפקדי המשטרה. באותן השנים, בחיפה, היה קצין בריטי ושמו ברקר. אדם סימפטי וישר, לא רבים כמותו. הוא היה מבקר אותנו תכופות. באחד הביקורים בלילה ביקש לעבור את עמדות השמירה מסביב למשק, בידעי שבידי החברים נשק בלתי-ליגלי שלחתי רצים להזהיר את החברים וביקשתים להטמין את הנשק עד לאחר הביקור. באחת העמדות הגענו לפני הרץ ששלחתי, והנשק נמצא עדיין בידי השומר. ברגע האחרון זרק החבר את הרובה בעמדתו, הקצין נתקל ברגליו ברובה. הוא עשה את עצמו כלא רואה, אך בגמר הסיבוב אמר: „עליכם להיות זהירים יותר בעמדות השמירה“. ולא הוסיף.

ועוד מקרה. נהגנו למסור נשק בידי החברים במקומות העבודה. הסנדלריה היתה מעבר לכביש, גם להם ניתן נשק. באחד הימים, כאשר החברים הלכו לעבודה, הופיע לפתע שוטר ערבי בפתח וראה את האקדחים בידי החברים. השוטר מסר מיד הדבר לקצין הערבי הממונה על תחנת המשטרה. הזדמנתי באותם הרגעים על יד התחנה והנה הקצין לפני ומספר לי את אשר נמסר לו. ידעתי כי אין טעם להכחיש זאת ואף להודות בכך לא רציתי ואמרתי: "האם אינך יודע שאצלנו אף לכל בחזרה יש נשק?...?" ובה נסתים הדבר.

רבים היו הביקורים של הקצינות הגבוהה של הצבא הבריטי בימי המלחמה. גנרלים רבים ומפקדי גדודים היו בין באי המשק. רבה היתה התעניינותם במשק ובצורת החיים הקיבוצית. מושלי המחוז היו מוזמנים מדי פעם אלינו בימי חג ובילילות, "סדר פסח". באחד הימים ביקר אותנו הנציב העליון, גנרל ווקופ. היה זה בשנת 1937. אחרי סיור במשק נעצרנו על יד חדר האוכל שהלך ונבנה. סיפרתי לו על ממדיו של הבנין והוא שאלני מתי אנו חושבים לסיים את בנינו. עניתי לו שהדבר תלוי במספר החברים שנקלוט. הצטחק ואמר: "כגראה שאין מפלט משאלה גורלית גדולה זו של הגברת העליה". רבים מאנשי השלטון שראו את יגור ואלה ששמעו עליה, ראו בה דוגמה וסמל לכוחם המתגבר של היהודים, לנעשה יום על פני הארץ.

הכפר הגדול — בלדא-שייך

בכדי לפעול בין הערבים היה צורך להכיר את המנטליות שלהם. היה צריך לדעת מהם היחסים בין כפר לכפר, בין הפלחים לשבטי הבדואים בסביבה, בין החמולות בתוך הכפר. צריך היה כמו כן להכיר את דוברי הכפר, נכבדיו, המוכתרים והשייכים, ולפלט שבילים בין כל הגורמים הללו. בכפר מסוים היה צורך לבנות על הילוקי אינטרסים בין המשפחות ובשני להישען דוקא על המייצג היחיד. היה צריך לקבוע את מי לקרב ואת מי לרחק, על מנת להקטין השפעתו של מכובד זה או אחר, ולעומתו להרים קרנו של השני. גם עם הפלח הרועה היה צריך למצוא שפה ההולמת את תפיסתם. היו ביניהם חלקים שהיה צורך ללמדם דרך-ארץ מפני "מוסקוב" — היהודי, ומתוך סבך היחסים להיות תמיד תקיף ללא רתיעה ולנהוג בצדק וביושר.

בלדא-שייך היה כפר חזק מבחינה כלכלית וזה השפיע גם על דמותו. בכפר הזה היתה משפחה ענפה וחזקה, משפחת יוניס, ממנה נלקח אחד למוכתר הכפר ואחרים היו ממכובדיו. היחסים עם הדור הקשיש היו בדרך כלל סדירים. ישוב הדעת ושיקול הדעת שלהם הלם את גילם. אחד מבני המשפחה, רזל שמו, היה בחור יהיר ואמיץ. מדי פעם עסק בשור ותמיד הצליח להתחמק מידי החוק. הוא היה יוצא רכוב על סוסתו האצילה והכל הביטו בו בקנאה ופחד. כאשר הרועים שלו עלו על שדותינו, הוא היה בא ליישב את הסיכסוך. נהגתי בו בחומרה רבה ותמיד דרשתי שלשם ישוב הסיכסוך על אביו המוכתר לבוא אלי. זה האחרון עמד על כוונותי, אך עם זאת היה מקבל פני בברכת ברוך-הבא כנהוג. תוך שנים של שכנות למד לכבד אותנו כראוי.

הכפר יג'ור

הכפר יג'ור, היה כפר עני ומדוכא מאוד. חלק גדול מפרי עמלם של הפלחים נלקח על ידי האפנדי, בעל האדמה, גם הקדחת עשתה שמות ביושבי הכפר. ביג'ור היו מספר

אנשים הגונים ולעומתם היו רבים עזי-נפש, בעיקר בין רועי-הצאן, שגרמו לנו צרות רבות.

אגב, בימים הראשונים לעליתנו על הקרקע היתה אי-הבנה שעוררה את רוגזם של ערבי יגור, וזאת בגלל הבאר, ממנה שאבנו כל יום כמה חביות מים. הערבים טענו שאין זה תואם את אורח חייהם, כאשר גברים באים לשאוב מים מן הבאר באותו זמן ששואבות נשותיהם ובנותיהם. לא היתה לנו ברירה אחרת ונסענו יום-יום להביא מים בשעה שלוש לפנות בוקר, כלומר לפני יציאתנו לעבודה בשדות. לאחר מכן היחסים השתפרו.

המוכתר מיגור ייצג גם אותנו כלפי השלטונות, אשר לא רצו להכיר בנו כחידה מוניציפלית בגלל מיעוט מספרנו והיתה גם סיבה נוספת לכך: האדמות טרם עברו באורח רשמי לרשותנו. המוכתר שהגיע הגה מסביבות שכס היה אדם פרימיטיבי, אבל ישר-דרך ובעזרתו הצלחתי לא פעם להרגיע את ערבי יגור, כאשר עמדנו מחנה מול מחנה על סף קטטות רציניות, בעיקר בעניני קרקעות. הבנים של המוכתר לא הלכו בדרכי אביהם. הם היו קרובים ברוחם לפורעים. רק בשנת 1926 מוניתי כמוכתר היישוב והמשכתי בתפקידי זה עד קום המדינה. משכורתי היתה בראשונה 9 לא"י לשנה והגיעה במשך השנים עד 48 לא"י — הישג לא מבוטל, באם נקה בחשבון שהמשכורת המכסימלית למוכתר (בחדרה לדוגמה) לא עברה את הסכום של ששים לא"י לשנה.

הכדואים של שבט א'זכרת

היה זה השבט הכדואי החזק בסביבה. מכדואים אלה סבלנו רבות. הם הקימו את אוהליהם בין גבעות חרתיה ואף ברכיבה היה קשה להגיע אליהם. באחד הלילות הם ביצעו גניבה בחצר המשק. השומרים הרגישו בדבר והועיקו את כל החברים. רדפנו אחריהם והם במנוסתם פיזרו את החפצים הגנובים. בראותם שממשיכים לרדוף אחריהם, כיוונו את דרך בריחתם לעבר הר הכרמל, התחבאו בין העצים ולא יכולנו לראותם. לפנות בוקר המשכנו ללכת בעיקבות הגנבים והגענו לעבר אוהלי א'זכרת. בהתקרבו לאוהלים החלו הכדואים לרגום אותנו באבנים ורק כשפנינו בדהרה לעבר אוהל השייך הרפו מאתנו. מסרנו לשייך את אשר קרה בלילה והוא הבטיח לסדר את העניין. יש לציין שמעשי גניבה בתוך גבולות החצר היו נדירים ביותר.

הדרוזים שעל הכרמל

עם עלותנו על אדמת נשר התחלנו לרקום קשרים עם הדרוזים שעל הכרמל. קנינו מתוצרתם: ירקות וביצים לאנשים; תבן ושעורה לבהמות, ואף חיטה לזרעים לקחנו מהם. עד בואנו סבלו הדרוזים קשות משכניהם הערבים. לפי דבריהם הוגח להם במקצת עם בואנו והתישבותנו במקום. הם התחילו לחכור מאיתנו מכונות חקלאיות לשיפור העיבוד של אדמותיהם. אפשר לציין, שמחוץ לסיכסוך בענין הקרקעות — בזה הם הבלטו חוסר עיקביות בדיבוריהם — הרי ביחסים היום-יומיים היתה הבנה בינינו. רבים מהם היו מבאי המשק. בשנת 1927, בעת מרד הדרוזים נגד הממשל הצרפתי בסוריה ובהר הדרוזים, רבו הפליטים הדרוזים ואחת התחנות שלהם היתה יגור. קיבלנו אותם בסבר פנים יפות ודאגנו לשבור רעבונם. זאת לא רק משום שהדרך לכפר-הדרוזים שבכרמל עברה דרך המשק, אלא מתוך יחסי שכנות טובים ואינטרסים משותפים לעתיד. כאן במשק נתקבל שייך סולטן אל אטרש, המנהיג שלהם, על ידי באי-כח הדרוזים שבארץ. הוא כיבד

אותנו בביקורים והתעניין בשיטת העבודה והחיים שלנו. במרוצת השנים, בימים של מתיחות, נעשו הדרוזים ספקים לנשק בשבילנו וכן שימשו נקודת-קשר לש"י של ההגנה. חלקים מהם היו נאמנים לכוחות הבטחון בארץ וליגור.

עלי לציין אהת הדוגמאות למסירותם אלינו. דרוזי אחד בשם ניג'ים, היה מסור למשק ולני. לעתים היה מתלווה אלי בסירורי בין הכפרים הערביים ושבטי הבדואים. בשנת 1936, בחודש אפריל, יצאתי מטעם המשק לקנות צאן וכבשים. עשיתי את דרכי באוטו ללג'ון ומשם לעבר הכפרים שבאזור אום אל פחם. השטח המכונה כיום: המשולש הקטן. כל הדרך עשינו ברגל. לפנות ערב הגענו לאום אל פחם. לאחר שביקרנו במספר כפרים בסביבה. נשארנו ללון במקום. נתארחנו אצל אחד מנכבדי הכפר, שהציע לנו מקום שינה על גג ביתו. בחצות הלילה קמנו ופנינו לטול-כרם. זה היה אור ליום ששי, הוא יום-השוק בטול-כרם. הצטרפנו לחבורה של בני הכפר שאף הם הלכו ליום-השוק. מאום אל פחם לטול-כרם היה מהלך של חמש שעות בערך. בדרך ראיתי שניג'ים מסתלק מדי פעם ומצטרף לערבים. הייתי מתוח ודרוך ולא ידעתי את פשר הדבר. כאשר האיר הבוקר ניגש אלי ניג'ים ואמר לי: „שמת לב שמדי פעם עוזבתיך? הסיבה היא שהערבים ההולכים אתנו ניסו לפתותני שנרצה אותך, היות וידוע להם שבכיסך הרבה כסף לקנות צאן, אולם אני, בתחבולות שונות, השהיתי את הדבר עד שהאיר הבוקר“. כדי להראות לו שלא היה פחד בלבי, לא בלילה ולא עכשיו, הוצאתי את האקדה שהיה אתי. ניג'ים גזף בי קשות ואמר שלו ידע כי אני מזויין היה מדבר אתם אחרת.

הגענו לטול-כרם, קניתי עדר צאן וכבשים ונשארתי ללון במקום. לנתי על גג הפונדק. למחרת בבוקר, יום שבת, הלכתי לתחנת הרכבת על מנת לנסוע לחיפה. שם נודע לי שפרצו מהומות ביפו ובעוד מקומות בישוב. זה היה ראשית מאורעות 36—39. אז הבינותי מדוע דרש ממני בעל הפונדק, שנישן על הגג ונעלה את הסולם איתנו. נ. יגור י

תנועת הישוב במשך השנים			הישוב ביגור לפי ארצות המוצא			
סח"כ	נולדו	שנה	סח"כ	נשים	גברים	ארץ מוצא
126	—	33—1932	267	117	150	ישראל
383	15	34—1933	241	118	123	פולין
1170	42	39—1938	69	44	25	ליטא
1518	28	50—1949	59	24	35	גרמניה
1285	13	62—1961	62	29	33	רוסיה
			38	23	15	רומניה
			29	13	16	הונגריה
			11	5	6	הודו
			23	10	13	ארצות שונות
	ילדים — 425					
350	בית הספר —	הגיל הרך — 75	799	383	416	

הרכב הישוב ביגור

הישוב לפי חלוקת הגילים ביגור בתאריך 30.9.62

27.0	216	99	117	25 — 18
7.0	55	23	32	30 — 26
4.6	37	16	21	35 — 31
4.6	37	22	15	40 — 36
5.1	41	16	25	45 — 41
19.9	158	93	65	50 — 46
16.7	134	60	74	55 — 51
15.1	121	54	67	56
100	799	383	416	

271 משפחות — 542 ח' יחידים גברים — 145 ח' יחידים נשים 122 ח'